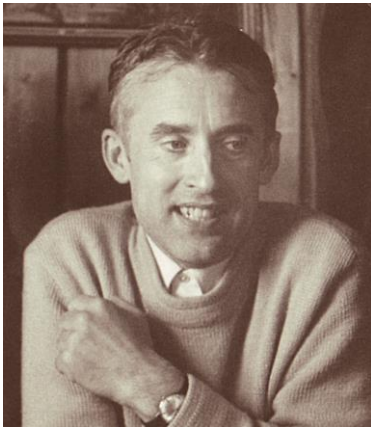

Andrijan Lah
SPISANKE 2016

(rokopisi)

ZEN-AL-NE POSKOČNICE
Prispevki za bistrenje svobodoumja

Ljubljana, 2016

Rojen leta 1934 je Andrijan Lah po končani klasični gimnaziji nadaljeval šolanje na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1960 diplomiral iz slavistike in komparativistike. Sprva je delal kot profesor v Celju, nato na gimnaziji za Bežigradom. V letih 1980–86 je bil med drugim bibliotekar v Slovanski knjižnici v Ljubljani, od 1987 do 1997 pa samostojni kulturni ustvarjalec. Iz njegove knjižne bibliografije:

- Pregled književnosti I, 1992, 1993,
- Pregled književnosti II, 1993, 1998,
- Pregled književnosti III, 1994, 1998,
- Pregled književnosti IV, 1995,
- Pregled književnosti V, 1996,
- Mali pregled lahke književnosti, 1997,
- Vse strani sveta: slovensko potopisje od Knobleharja do naših dni, 1999,
- Slovenska dramatika z antično tematiko, 2012,
- Bombax aeternus hominis ludentis /Članki/, 2013,
- Ljubljana v slovenski književnosti: Gradivo za tematsko raziskavo, 2013
- Slovenski književniki in književnice v komunističnih zaporih, 2017
- Evropsko romanopisje o 1. svetovni vojni v slovenskih prevodih, 2020
- Sprehod po evropski književnosti: Antika, 2020

ANDRIJAN LAH

ZEN-AL-NE POSKOČNICE

Prispevki za bistrenje svobodoumja

Ljubljana, 2016

Predgovor

Zbirka 39 spisank iz leta 2016 je normalno nadaljevanje 1. knjige spisank iz leta 2015. Teme spisank so namensko čim bolj raznolike. S tem se izkazuje široki spekter zadev : od kulture do politike, od vsakdanjosti do življenjskih skrivnosti, od osebnih spominov do splošnih idejnih vprašanj.

Osebnospominskih je le nekaj spisank, npr. : Ob 40-letnici mojega vegetarijanstva, O mojem antimilitarizmu, Ob Prešernovem veru Kaj znancev je zasula že lopata.

Splošna idejna vprašanja obravnavajo med drugim tebe spisanke : O reinkarnaciji, O samomonu, O fanatizmu, O individualizmu in o črednosti, O fatalizmu ali o vdanosti v usodo, O vitalizmu nasploh..., O anarhizmu.

Najobširnejši sklop pa predstavljajo spisanke, ki so odzivi na branje knjig : O srhljivi knjigi Ane Politkovske Putinova Rusija, O navdušujoči knjigi izraelskega zgodovinarja Hararija, Ob Djilasovi knjigi Anatomijaneke morale..., O nadvse privlačni knjigi z nenavadnim naslovom : Jan van Helsing : Roke proč od te knjige..., O osupljivi knjigi Charlesa Forta : Knjiga prekletih, Ob užitkarskem branju Morusovega Večnega Zeusa, O mnogopovedni knjigi Iztoka Simonitija Deus vult, O odlični knjigi Igorja Omerze : Karla : Udba o Dragi, Ob Amaliettijski knjigi Kje so tiste stezice, Ob Amaliettijski knjigi Kar je res, je res, Ob knjigi Življenje pred življenjem (R. Moody, P. Perry), Ob Moodyjevi knjigi Življenje po življenju.

Bistveni namen pisanja spisank je seveda v bistrenju starega uma, v upiranju preteči senilnosti in v stalni pisalno miselni odzivnosti na stvari sveta in duha.

1. spisanka :: O islamizaciji Evrope

Če je bila izjava Juraja Jacka v 268. številki revije Misteriji (2015) (odločitev o islamizaciji Evrope je bila sprejeta že pred desetletji !) na prvi pogled presenetljiva, čudna in kar bombastična, pa dogajanja v Evropi ob koncu lanskega leta to izjav v dobršni meri podpirajo.

Kaj se torej dogaja ? Islamski svet na Bližnjem Vzhodu in v Severni Afriki pretresajo državljanske vojne, verski spopadi in socialna vrenja, vse to pa povzroča velike premike množic na mirnejša območja. V ozraju pa je še nekaj bistvenega. Islam je kot krščanstvo napadalna in osvajalna religija, kar potrjuje zgodovina islama v celoti. Po upadu krščanskega imperializma ostaja islam edina izrazita ekspanzionistična vera. Sirjenje te vere, ki je v največji meri navezana na srednji vek, pa povzroča nedvomne sovražne trke z modernim stanjem zahodnega sveta.

Vse kaže, da načrtovanje sirjenja islama v Evropo poteka takole : bogate arabske države finančno podpirajo selitev islamskih množic (delno vojnih beguncev, večinsko pa ispalcev boljsega življenja) v Evropo, pri tem pa računajo na srednjeročno in na dolgoročno islamsko demografsko eksplozijo, ki bi utegnila povzročiti popolno osvojitve Evrope . (sto tisoči mladih mož - kar je večinska populacija migrantov - predstavlja izvidniško islamsko vojsko ali kar peto kolono za islamsko osvajanje Evrope.)

Da bi vse to potekalo brez nasilja, je kar neverjetno. Utemeljeni odpor bi pričakovali od evropskega krščanskega prebivalstva, saj bi se le-to najbrž borilo za svoj življenjski način. Morda pa bi bilo drugače : večinsko evropsko prebivalstvo je vitalno že tako opesalo, da ne bi več nudilo zadostnega odpora islamizaciji . Vedno se tu pojavlja primerjava s pešanjem zahodno-rimskega cesarstva ob napadih germanskih ljudstev v 5. stoletju našega štetja.

Eno so islamski načrti o Evropi, a kaj so evropski načrti o islamu? Tu se znajdemo v popolni nejasnosti. Da je Nemčija na široko odprla vrata velikanskim množicam islamskih migrantov, je bila očitna velika napaka. Pričakovanje, da bo pridobila vsežo delovno silo za svoje potrebe, je vsekakor čista iluzija. Migranti pričakujejo, da jim bo Evropa nudila vsaj za določen čas primerno socialno varnost, takoj pa bodo zahtevali tudi številne človeške pravice, ki jih v domačih deželah nimajo. Vprašanje je tudi, koliko migrantov je pripravljenih delati in koliko jih je usposobljenih za zahtevnejša delovna mesta v tehnološko razviti evropski družbi.

Da nastajajo pri migrantih v Evropi kulturni soki, je kar razumljivo. Ali pa se ti migranti morejo ali pa sploh hočejo prilagoditi evropskim kulturnim navadam? Pojavi nasilja nad domačini in množična posilstva evropskih žensk, o čemer slišimo (Nemčija, Švedska ..), kažejo na prezobzorno osvajalno ravnanje migrantov. Razvijena demokratična Evropa s svojo poplavo človeških pravic (vedno je govor o pravicah in nikoli o dolžnostih!) na nasilje prisilekov očitno ni pripravljena. (Ali je to že popuščanje načrtovani islamizaciji?!) Če bodo evropske vlade še nenehno popuščale islamcem in njihovi napadalnosti, potem bo islamizacija Evrope izpeljana kar na evropske stroške.

P. S. Rahlo sem se dotaknil vsebine te spisanke že v 12. spisaniki iz leta 2015 z naslovom O neogionem zatonu preponižne krščanske Evrope.

2. SPISANKA : O REINKARNACIJI

pred kratkim sem prebral Pripovedke o Budovih prejšnjih življenjih (Ljubljana 2014, prevedel in priredil Peter Amalietti).

Znano je, da je Buda prevzel reinkarnacijo in karmo iz dolgo obstoječega hinduizma. Sicer pa je vera v reinkarnacijo znana sirom po svetu. Najdemo jo že v prvobitnih verstih Azije in Afrike, a tudi v razviti kulturni Evropi, npr. v antični Grčiji (orfizem, Pitagora, pitagorejstvo, Platon, platonizem, različne gnostične sekte, ..).

V knjigi Sporočila iz onstranstva, Ljubljana 1991, je tudi poglavje Ponovno rojstvo. V uvodu tega poglavja preberemo : "V mnogih kulturah in religijah se pojavlja vera v reinkarnacijo. Ali je ~~naša~~ vera v ponovno rojstvo le naša goreča želja ali pa obstajajo zanjo tudi dokazi ?"

Sama vera v reinkarnacijo seveda še ne potrjuje reinkarnacije. Vprašanje je, ali jo potrjuje t.i. hipnotična regresija, ki jo izvaja znanstveni raziskovalec ali ~~na~~ znanstvena raziskovalka. Ameriška psihologinja Helen Wambach je ~~na~~ ziskovalno hipnoziralala več kot 1000 ljudi.

Ena od njenih preiskovank je navedla, da je živela kot beneska mesčanka v 16. stoletju, kot služkinja v Normandiji v 18. stoletju, ~~kot otrok~~, kot otrok, ki je v starosti osmih let umrl med epidemijo črnih koz (opomba : kdaj ?), slednjič pa kot preprost norveški mornar, ki je ~~z~~ umrl leta 1916."

Ali je to dokaz za reinkarnacijo, ali pa je le registracija različnih sanj, oprtoh na zgodbe, o katerih je preiskovanka slisala ali jih je brala ?!

Zanimivejša je Angležinja Joana Grant, ki je že v otroških letih pripovedovala, "kdo je bila ~~preden~~ je bila Joana."

Leta 1937 je izdala roman *Krivati faran*, zgodovinsko ozadje za svoj roman pa je črpala kar iz svoje inkarnacije v starem Egiptu: bila je svečenica, faraonova hči in slednjič celo faraonka.

Zanimiva trditev v romanu je, "da so že v starem Egiptu poznali fenomen daljinskega spomina. V tem izolirani ljudje so se morali spomniti vsaj 10 prejšnjih življenj."

Tretji Joanin mož je bil psihiater ~~Kelley~~ Kelsey. Leta je v svoji knjigi življenje v množini povedal: "Te preden sem faraonovo hčer do konca prebral..., sem bil globoko prepričan, da je reinkarnacija dejstvo." Ko se je Kelsey ukvarjal z regresijo, mu je Joan pri tem delu pomagala. Uspehela ji je celo poglabitev v eno od prejšnjih življenj moževega pacienta in s to vednostjo je pacientu pomagala.

Kaj reči o primeru dvojčic Pollok? Leta 1957 je divja avtomobilistka do smrti povozila 11-letni dvojčici Joanno in Jacqueline Pollok. Leta 1958 pa je gospa Pollok rodila novi dvojčici, ki sta ju starša imenovala Gillian in Jennifer. Oče Pollok je verjel, da sta novi dvojčici reinkarnaciji ubitih dvojčic. Nekaj podatkov je sugestivnih, npr. strah novih dvojčic pred avtomobili...

Ameriški hipnotizer Morey Bernstein je v letih 1952-1953 "virginio Tighe regresiral v eno od njenih prejšnjih življenj, ki naj bi ga živela v začetku 19. stoletja na Irskem." Gospa Tighe ni bila nikoli na Irskem "in sploh se v življenju ni velikokrat srečala z Irski." "Med hipnozo je spregovorila v irskem dialektu in zatrjevala je, da je Bridget (Bridey) Murphy, "živela naj bi v začetku 19. stoletja na Irskem. Kot hči protestantskih staršev se je potočila s katolikom. Pravilno je uporabila vrsto irskih izrazov iz takratnega časa, "poznala je nekaj irskih pesmi in znala je plesati irske plese- ~~jigs~~ jigs."

Pri primeru gospe Tighe smo že pri t.i. ksenoglosiji ali ksenoglosolaliji (to je : govorjenje v tujem jeziku, ki se ga posameznik sicer nikoli ni učil).

Američanka T.E. je v hipnotičnem stanju postala moski z imenom Jensen Jacoby. Govorila je v slabi angleščini in v švedščini, Jacoby je prišel v Ameriko iz švedske že pred stoletji.

Naslednji zanimivi primer je Dolores Jay. V hipnozi leta 1970 je prevzela identiteto neke Nemke Gretchen in je na angleška vprašanja odgovarjala v nemsčini. Dolores je zatrjevala, da se nikoli ni učila nemsčine.

Brez reinkarnacije je ksenoglosija res kar nerazložljiva.

Izjemni primer hipnotične regresije je povezan z znamenitim ameriškim jasnovicem Edgarjem Cayceom (1877-1945). Neki otrok mu je leta 1923 dejal : " Skupaj sva bila na reki in trpela lakoto."

Cayce se je s hipnotično regresijo obotavljaval, saj je bil krščanski vernik, po krščanskem nauku pa je reinkarnacija krivoverstvo. Končno je le pristal na hipnozo, ta pa ga je prepričala v reinkarnacijo. S tem je postal tako rekoč krvoverec. Nekaj njegovih prejšnjih inkarnacij : svečenik v starem Egiptu, ranocelnik med trojansko vojno, britanski vojak med kolonizacijo Amerike. Zadnji podatek (britanski vojak...) pa je očitno v oprijemljivi zvezi z otrokovo izjavo leta 1923 ! Ali je to zadosten dokaz za potrditev reinkarnacije ?

Nedvomno se pri hipnotični regresiji kaže vrsta čudnih dejstev, ki spravljajo racionalno in eksperimentalno znanost v zagato.

Več podatkov o reinkarnaciji je tudi v Enciklopediji nepojasnjenega : magija, okultizem in parapsihologija, Ljubljana 1991.

3. SPISANKA :

O srhljivi knjigi Ane Politkovske Putinova Rusija

Potem ko je leta 2007 izšla v Ljubljani Nežmahova knjiga Jelcinova Rusija, je rusko tematiko dopolnila leta 2008 (Tržič : Učila International) še knjiga Ane Politkovske Putinova Rusija (v prevodu Ljubice Klančar in s spremno besedo Branke Fišer).

Zapis o knjigi Politkovske pa je treba ^{zacetni} ~~zacetni~~ z naslednjim dejstvom iz spremne besede : " 7. oktobra 2006 je svet obsla novica, da so Ano Politkovsko, radikalno rusko novinarsko, in ^m boško za človekove pravice, našli ustreljeno v dvigalu pred njemim ^m stanovanjem v Moskvi."

Naj navedem še nekaj stavkov iz avtoričinega uvoda v lastno knjigo : " ^a ~~ta~~ knjiga govori tudi o tem, da ^{vs} ~~svi~~ Rusi nočemo prenašati ^v Putinovega vedenja. Nočemo biti več sužnji, čeprato ^{moji} Zahodu najbolj ustreza. Zahtevamo pravico do svobode... To so ^{moji} čustveni odzivi, zapisani na robu sodobnega življenja v Rusiji."

Že ko preberemo ^v začetni del knjige, nas obide spoznanje, da pogumna in svobodoljubna novnarka v razmerah ruske stvarnosti ni mogla preživeti. (V 15 letih Putinove vladavine je bilo namreč ^v Rusiji ubitih kar 213 novinarjev !) Kdor ne sledi dobesedno pregovoru ^{le} "Resnice resci in uteci ! - mu s ^{le} (abo kaže. Avzokrtska vladavina ne do ^{le} pušča kritike na svoj račun.

Politkovska pa us ^{le} merja svojo ostro kritiko ruske ^{stvarnosti} ~~stvarnosti~~ na vse oblastniške elemente : od vladarja ^{arja} Putina, preko vojske in preko sodstva do gospodarstva.

Knjiga se pričinja s poglavjem vojska moje domovine in njene matere. Avtorica naniza vrsto zgodb o ^{le} posameznikih, deležnih ruskega militarističnega nasilja, in ^v izriše ^v mačno sliko ruske vojske.

Poglavje "Nas novi srednji vek ali vseruski vojni zločinci" pa se ukvarja z 2. čečensko vojno, ki se je začela leta 1999, ko je bil Vladimir Putin imenovan za premierja. Poveznanost vojske in sodstva pa prekrije večino zločinov nad čečenskim prebivalstvom. Politkovska je prizadeto poročala iz Čečenije (Umazana vojna : ruska reporterka v Čečeniji - Kotiček pekla : vesti iz Čečenije).

Med vrsto srhljivih zgodb iz vojske kot nosilke zla, uničenja in nestrpnosti pa izstopa zgodba o vojski (= o delu vojske) kot žrtvi ! Gre za poglavje : Kamčatka : boj za peživetje. Kamčatka je na skrajnem koncu Rusije (lo ur z letalom iz Moskve). Ker je Kamčatka tudi obmejno območje, je razumljivo, da je vojski element tu poudarjen. Tam je tudi pristaniške ruskih jedrskih podmornic. Paradoks pa je, da vlada ne skrbi primerno za svoje specialno vojsko osebje! Prav zaprav živé visoki tehniški strokovnjaki na Kamčatki tako rekoč v revščini!

Zadnje poglavje v knjigi ima naslov "Po Beslanu". Gre za prikaz izjemnega terorističnega dejanja, ki se je zgodilo 1. septembra 2004 v mestecu Beslanu v severni Osetiji. Skupina teroristov je zajela na začetku solskega leta več kot 1000 ljudi : šolarjev in njihovih sorodnikov. 3. septembra je ruska vojska napadla teroriste in boji so trajali se pozno v noč. Koliko žrtev je bilo med temi, Politkovska ne navaja, najbrž pa je bila stevčnost žrtev že takoj vojska skrivnost. Zanimivo je, da je Putin zanimal vpletenost Čečenov in okrivil Al Kajdo. To je bila poteza za zahodno "tržišče", saj je tam delovala Al Kajda bolj sugestivno kot pa Čečeni!

Knjiga Politkovske je pretresljiv prikaz avtokratskih in brezobzirnih političnih in gospodarskih razmer v Rusiji. Stara komunistična nomenklatura je odlično prilagodila svoj vladavino v spremenjenih kapitalističnih razmerih.

4. SPISANKA : O vprašanju vseh vprašanj : kaj je bilo prej :
^a
 I kura ali jajce ?!

Odgovora na zadano vprašanje sta seveda dva :

1. Najprej je bila kura in ta je ^mznesla jajce,
2. Najprej je bilo jajce in iz njega je izšla kura.

Oba odgovora pa sta nedokazljiva. In tu je pat.

Gornje vprašanje pa moramo problematizirati, saj ne upošteva okoljske stvarnosti in časovne umestitve.

Odpraviti se moramo v daljno preteklost sveta in še posebej živalskega sveta. Ta davnina pa je neoprijemljiva in spet v glavnem nedokazljiva. Pravzaprav moramo priti do živalske dvospolnosti in do z njo povezane reprodukcije živali. In tako pridemo do dveh teoretičnih razlag : 1. razlaga je verska, kreacionistična : Bogovi, višja bitja, vesoljci, superiorne civilizacija so se poigrali z ustvarjanjem, z oblikovanjem, z razvojem rastlinstva in živalstva. Vprašanje je seveda : zakaj ves ta trud ? Res je, da tudi Zemljani razmislijo o vnosu življenjskih elementov na kak še "neživljenjski" planet.

2. razlaga je seveda znanstvena, razvojna, darvinistična : ves razvoj od enoceličarjev do npr. dinosavrov je potekal razvojno, v dolgotrajni naravni igri številnih možnosti. Tako prva razlaga kot druga razlaga nista kdo ve kako prepričljivi, a obe sta nam pač na voljo.

Zanimivo je, da judovska Stara zaveza (Geneza) vsebuje tudi nekaj razvojne teorije. Prodorno pa se je ukvarjal z Genezo Zecharie Sitchin v knjigi Genesis revisited.

Vsem tistim, ki skeptično spremljajo obe omenjeni razlagi, pa ostane navsezadnje le agnostična ugotovitev : Ignoramus et ignorabimus.

5. SPISANKA : O bogovih in o ljudeh

Za uvod nekaj etimologije (po Snojevem Slovenskem etimološkem slovarju, Lj. 1997) : " Beseda bog je enak^o v več slovanskih jezikih, začeni s staro ~~o~~ cerkveno slovanščino, v češčini je buh, 2. sklon : boha. Nekaj sprememb je v indoevropskih jezikih, npr. perzijsčina : bay, staroindijsko : bhaga... In ^devropski koren bhag je prvotno pomenil podeliti, izdeljevati... "

Staroindijsko besedo bhaga poznamo najbolj iz naslova znamenite pesnitve Bhagavad gita (= Gospodova pesem). Gospod tu pomeni seveda gospodovaica, oblastnika, vladarja.

Bogovi nastopijo v različnih oblikah pri vseh ljudstvih na Zemlji : od skromnih likov v primitivnih verstvih preko številnih bogov v razvitem politeizmu do enega boga v monoteizmu.

O bogovih obstajata dve glavni razlagi :

1. bogovi so ustvarili svet in posebej tudi človeka,
2. ljudje so ustvarili bogove zaradi svoje potrebe po razlagah sveta.

Bogovsko ustvarjanje ljudi ni dokazljivo, dokaj razvidno pa je človeško ustvarjanje bogov : preko likovne umetnosti in preko mitologij kot zametkov besedne umetnosti. Mitologije vsebujejo tudi razlage o nastanku sveta (kozmogonija) in o nastanku bogov (teogonija). Brez človeške likovne in brez ~~kozmogonije~~ človeške besedne spremljave bogov ni.

Zastavlja se vprašanje, na katero je že odgovarjal Zecharie Sitchin : ali niso bili osnovni zametki predstav o bogovih kozmonavti, nadmočni prišleki z nekakega planeta (Anunaki s planeta Nibiru). Sitchin na podlagi branja sumerskih izhodiščnih besedil razlaga vse s sumerske bogove kot voditeljske Anunake, kolonialne gospodarje zemeljskih prostora.

Tu je treba poudariti česte leteče predmete in česte leteče bogove v različnih mitologijah. Od kod izhaja to?! Nekaj oprijemljivih zgodb o letečih bogovih je tudi v judovski Stari zavezi (npr. Ezekielova zgodba o srečanju z letečo napravo). Civilizacijska nadmoč vesoljskih kolonizatorjev je na primitivne Zemljane delovala nedvomno kot božanska (= gospodovalna) sila.

Mitološko bogastvo sveta je izjemno, a ljudje pretežno poznajo le mitologijo s svojega ožjega območja ali v zvezi s svojo vero. Izhodiščna evropska mitologija je seveda grška mitologija, ki je še vedno umetnostno delujoča. To je tudi mitologija, ki me je (ob staroegiptovski) vedno najbolj pritegovala in me se vedno močno priteguje.

Najbrž je očarljivost grške mitologije v tem, da je odprtega tipa. Ni prešla v tož sistem ali celo v verski dogmatizem. Sploh dopušča politeizem različne mitske izpeljave, monoteizmi pa so nagnjeni k obvezni unifikaciji.

Kako so si ljudje (npr. stari Grki) predstavljali bogove? Gledali so jih podobno kot zemeljske vladarje, le da so imeli bogovi še več moči in veljave. Sicer pa je antropomorfizem omogočal tudi povezave bogov in Zemljanov (prim. Sitchinovo knjigo Divine Encounters : a Guide to Visions, Angels and other Emissaries).

Bivališče grških bogov je bilo po prvotnem izročilu na Olimpu (olimpijski bogovi). Ko je odšel pohodniško na Olimp Aleksander Veliki, so se morali bogovi pač preseliti v daljne višave. (Domovanja bogov so večinoma skrivnostna : so to drugi planeti, druge dimenzije, vzporedna vesolja ?!)

Če sledimo grški mitologiji, so živeli bogovi sijajno vladarsko življenje, hedonistično uživali, sezabavali, se pricikali, povrh pa se še poigravali z nebogljenimi Zemljani.

Poudariti kaže številne erotične pustolovščine grških bogov z Zemljankami. Predvsem je izstopal v erotičnih igrah kar glavni bog Zevs, v manjši meri so mu sledili drugi bogovi, a tudi kakšna boginja si je našla ljubimca pri Zemljanih. Iz zvez med bogovi in Zemljankami so nastali t.i. polbogovi. Nekaj primerov: Glavni grški heroj Heraklej je sin Zevsa in kraljice Alkmene. Glavni junak Iliade Ahil je sin boginje Tetide in kralja Peleja. Glavni junak Eneide Enej je sin Afrodite in Trojanca Anhiza.

Sled povezav med bogovi in med Zemljankami najdemo tudi v judovski Stari zavezi. Stavek iz 6. poglavja Geneze se glasi: "Ko so se začeli ljudje začeli na Zemlji množiti in so se jim rodile hčere, so videli božji sinovi, da so človeške hčere lepe, im so si jih jemali za žene, katere koli so hoteli." (!!)

Razlika med bogovi in med Zemljani je bila predvsem ta, da so bili bogovi "večni", Zemljani pa minljivi. Seveda so bili bogovi vladarji, Zemljani pa podložniki. Iz slednjega izhaja darovanje bogovom (žrtvovanje živali, v določenem obdobju tudi žrtvovanje ljudi). To darovanje je nekaka kupčija: ljudje darujejo bogove, da bi jim bili ti naklonjeni in da bi jim izpolnili to in ono željo (npr. dobro letino, zdravje, uspeh pri delu, uspeh v vojni itd.).

Že zgodaj (vračji, čarovniki, svečeniki ...) je nastal sloj ljudi, ki je prevzel povezovanje med bogovi in med ljudmi. V indijski kasti družbi so bili na prvem mestu bramani (torej svečeniški sloj) in šele na drugem mestu vojaki (kšatrije). Od starega veka dalje sta oblastniška sloja (kasti) oblastniško sodelovala ali pa občasno tudi tekmovala (npr. trenja med papeži in med nemškimi cesarji v srednjem veku). Bogovi so v takšnem družbenem stanju predstavljali pomembno oporo zemeljskim vladarjem,

slednji pa so se večkrat skušali sami približati bogovskemu statusu (npr. egiptovski faraoni, nekateri rimski cesarji idr.).

Če si ogledamo politeizem, hitro vidimo, da več bogov omogoča večjo strpnost. Tako politeizem ne pozna verskih vojn. Miselnost je naslednja: ko je že toliko bogov, kak dodatni bog prav nič ne moti. Rimljani, ki so osvojili celotni sredozemski prostor, se niso vmesavali v verske zadeve podjarmljenih narodov, kož mladi barbari so se zavedali, da jih stare civilizacije bližnjega vzhoda in starega Egipta kulturno prekašajo. Ker so kulturo sprejemali od Grkov, so tudi svojo skromno mitologijo navezali na bogato grsko mitologijo. Nastali so številni enačaji med grskimi in med rimskimi bogovi, npr. Zevs = Jupiter, Pozejdon = Neptun, Hades = Pluton, Hera = Junona, Hestija = Vesta, Demetra = Cerera, Ares = Mars, Hermes = Merkur, Afrodita = Venera, Artemida = Diana, Eros = Amor ita.

Rimska verska strpnost je mirno sprejemala tudi "uvožene" bogove z bližnjega vzhoda in iz Egipta, npr. perzijskega Mitro, egiptovsko Izido idr. morda je tudi ta politeistična razdrobljenost omogočila p poznejši razmah krsčanstva, ki je veskozi skrbel za enotno organizacijo in ostro nastopalo proti različnim krsčanskim sektam, ki so iz zapovedane verske enotnosti izstopale.

V monoteizmu torej nastopi izrazita nestrpnost proti vsem drugovercem. Pobijanje v imnu Boga je bilo nekaj najbolj običajnega (kaj pa znana zapoved: Ne ubijaj?!).

Žrtve krsčanskega fanatizma so bili najprej evropski politeisti, zatem pa so vsi drugoverci v času evropskega kolonializma (prim. španski genocid na srednjeameriški Azteki in nad južnoameriški Inki). Im že smo pri verskih bojih med katoliki in med protestanti v Evropi 16. in 17. stoletja,

Ob istem Bogu in ob isti sveti knjigi so se oboji zagrizeno pobijali med sabo. (prim. podobno nestrpnost v islamu : suniti in šiiti !). Seveda je tu teologija postranska stvar. Šlo je zgolj za oblastniške cilje v imenu Boga (vere, Cerkve).

Če preskočimo iz krščanske sfere v sodobni islamski fundamentalizem, se znajdemo pri isti težnji : vse drugačne je treba uničiti. Vsa ta neznanska nestrpnost do drugačnih pa izhaja že iz judovske Stare zaveze. Le-ta je polna judovske samohvale (Judje so izvoljeno ljudstvo svojega Boga Jehove !), nestrpnost proti drugim in proti drugačnim pa je izjemno sovražna.

Značilno je, da so ~~xxxix~~ bili Judje pozneje ~~zaradi svoje~~ ravno zaradi svoje (verske) drugačnosti dolga stoletja preganjani skoraj po celi Evropi.

Najnovejša verska nest^{op}trpnost pa je osredinjena v sedanjem Izraelu (ali drugače rečeno : v Palestini) , saj je Jeruzalem ~~x~~ sveto mesto kar treh monoteistični^h ver : judaizma, krščanstva in islama.

O nevarni zagrizenosti fanatičnih vernikov v vseh treh monoteizmi^h sugestivno por^{oča} Michael Baigent v knjigi Sodni dan : Tri velika verstva in zarota o koncu sveta, Tržič 2010.

Baigent takole predstavi uničujočo versko nestrpnost (str, 18) : "Fundamentalizem v svojem bistvu pomeni vztrajno poglobljanje nestrpnosti in nevednosti. Če se mu nič ne postavi po robu, doseže svoj cilj. Če jih preso^{amo} glede na njihova lastna načela, skrajne religije vseh veroizpovedi kljubujejo svobodni volji in živahnosti človekovega življenja....

Fundamentalistične religije so največji sovražnik človeštva... Vsi se moramo soočiti z dejstvom, da skrajne religije ne puščajo prostora za človeško krhkost, sočutje, odpuščanje ali ustvarjalno svobodo razmišljanja. Skusajo nas ~~pač~~ pahniti nazaj v temni vek,

za katerega smo mislili, da je stvar oddaljene preteklosti. To je bil čas, ko je bila slepa vera pomembnejša od bistroumnih odkritij. Takrat so bile dogme bolj cenjene od strpnosti, ⁱⁿ ~~en~~otno pa pomembnejše od resničnega."

O sodnem dnevu, ki se bo končal seveda z zmago ene naj-ⁿvere, govore vsi trije monoteizmi oziroma njihovi fundamentalizmi. Fanatične ideje o dokončnih zmagah nad versko konkurenco pa se kar nizajo. Tako je leta 1987 zapisal Egiptčan Said Ajub : "Ob koncu sveta bodo vse knjige sežgane (!). Prevaranti, vohuni in hinavci bodo zgoreli pred Bogom, Jezusom (!) in islamsko vojsko... Judje in kristjani bodo ob zori uničeni." (str. 19).

(Opomba : stavek, da bodo sežgane vse knjige, pomeni, da bo na svetu izginila vsa drugačna kultura razen islama. Ostala pa bo gotovo ena knjiga : Koran. Najbolj presenetljiv in nenavaden pa je nastop Jezusa kot (pred)islamskega preroka !)

Podobnih citatov pri verskih fundamentalistih vseh vrst se ne ^majka. Opazimo destruktivnost fanatičnih monoteizmov : pobiti je treba vse ^vmenajše vernike. Destruktivni ljudje so prenesli svojo destruktivnost ^t tudi na svoje bogove, nato pa so ^{pe} spet ^a pojili s tistim, kar so o svojih bogovih napisali.

Destruktivnost fundamentalističnega monoteizma je zdaj najbolj razvidna na ⁿbliznjem vzhodu in drugod ob ⁿraščanju radikalnih islamistov (uničevanje starih kulturnih spomenikov, pobijanje drugovercev).

Za skeptične ljudi je seveda ^včudna ^vže naduta samozagledanost monoteistov. Na ^čem temelji njihovo prepričanje, ^ada je ravno njihov bog edino ^k"pravi", ^zki ko je na svetu kar precej ver ?! Ali ^vzatošča to, da je vera ^v"naša" in da "jaz" pripadam tej veri (vidik družbene vključenosti) ?!

Sam sem ~~si~~ se že kot nagoni mladostni nevernik spraševal, kako naj bi bil ravno judovski bog "pravi" bog celega sveta, ko je ravno v Stari zavezi izrazito predstavljen kot judovski rodovni ali nacionalni bog. Povrh : zakaj bi bil judovski bog kaj boljši od staroegiptovski, mezopotamskih, grških, rimskih, indijskih, kitajskih, japonskih itd. bogov? Na vprašanje ni prevega odgovora : verniki bodo odgovorili ~~z~~^{pač} z vero v svojega in ne v kakega drugega boga.

Če gledamo miroljubna vesstva (npr, budizem, kolikor je budizem sploh vera), je mogoče miroljubno sožitje različnih ver. Radikalni in fundamentalistični monoteizem pa zavrača vse drugačne in vsiljuje ~~monoteizem~~ permanentno vojno za edini verski "prav", pa četudi bi se končala ta vojna s "sodnim dnevom" ali s koncem civilizacije.

Vedno se pojavlja vprašanje : kaj bo, ko se bodo monoteistični nestrpnosti dokopali do atomskega orožja. Ker se samomorilskih islamskih vernikov ne manjka, bi se ti razstrelili tako z navadno kot z atomsko (ali s kako drugo nadvse uničevalno) bombo. To dejstvo pa že oprijemljivo najavlja "sodni dan", o katerem govori Baigentov knjiga.

Ali me bi (ob krutih sovražnih bogovih in ob morilskih sovražnih ljudeh) mogla biti osnova vsečloveškega sporazumevanja Kantova misel : zvezdno nebo nad nami in moralni zakon v nas ?!

6. SPISANKA : O SAMOMORU

Biti - ne biti : to je tu vprašanje.

Shakespeare : Hamlet

Prvi stavek znanega Camusovega ~~esaj~~ eseja o absurdnem Mit o Sizifu se glasi : " Obstaja en sam zares resen filozofski problem : samomor." Pa dodajmo še 2. stavek : "Kdor presoja, ali ^{je} vredno živeti ali ne, odgovarja na temeljno vprašanje filozofije." Filozofija pa v obeh ~~stah~~ stavkih ne pomeni abstraktne stroke, ampak bistveno in praktično življenjsko odločitev.

Ker smo neprostovoljno postavljeni v ta svet in ^{vt} življenje, se lahko, ko se nam um ozreli, začnemo o svojem bivanju spraševati. Predvidevam, da se večina ljudi s Hamletovim ^v vprašanjem pravzaprav sploh ne ukvarja. Očitno je življenjski nagon (vis vitalis) mnogo močnejši o ^d smrtnega nagona. Drugače je, ko prevlada smrti nagon, tu si lahko zamislimo razloge, ki povečujejo smrti nagon ali željo po smrti : depresije, žalost, obup, težke bolezni, moreče življenjske razmere ipd.

Razlogi za samomor so pri samomorilcih zelo različni. Družbeni odzivi na samomor pa ^{so} v glavnem dvoji : prvo vrednoten^mje označuje samomor kot človeško slabost, kot nekak beg ali kot strah pred življenjem. Drugo vrednoten^mje označuje samomor kot junasko ^v dejanje, kot neke vrste upor proti družbi in proti stvarnemu življenju.

Oprimos se na Hamletov monolog in na stavek iz tega monologa : "Je li bolj plemenito, da trpiš v duhu sttrelice vse nasprotne usode ali z orožjem greš nad morje zla in ga končaš z odporom ?" Stavek se ne ukvarja s ~~x~~ samomorom direktno, ampak posredno preko dileme : biti pasiven ali biti

aktivno. Lahko pa prenesemo življenje ^{m ko} pasivnost ali aktivnost ljudi na področje samomora : ali bomo prenašali življensjke muke in težave vdano do konca ali pa se bomo uprli in zavrgli svojo bedno eksistenco s samomorom.

Ostanimo še pri Hamletovem monologu. Težnjo po smrti kažejo med drugim tile verzi : " Umreti, spazi, spati, nemara sanjati : (!) da, tu je kleč, to, kakšne sanje bi prišle nam v spanju, ko se otresemo teh zemskih spon, ustavlja nas..." "Umreti, spati, spati" kaže na tesno povezanost spanja (začasna odsotnost zavesti) in smrti (dokončna odsotnost zavesti). Vemo za izraz, da je smrt "večno spanje" (najbrž brez sanj !?). Hamlet pa razpreda drugače : sanje veže tudi na posmrtno "spanje" in se boji teh posmrtnih sanj ! Ali so te sanje lahko groznejše, kot so ^{človekove} naše življenjske razmere ?

In še bistveni stavek : "Kdo bi nosil breme in hropel znojen pod življenjem težkim, če ne bi griza pred nečim po smrti, prdd krajino neodkrito , ki se človek iz nje ne vrne, najm hromila volje, da rajši prenašamo zla pričujoča, kot bi k neznanim se zatekali ?" Vemo, da se konca znameniti monolog s problematizacije misli (mišljenja), ki nas odpeljuje od dejanja.

Skratka : preveliko razmišljanje je temeljna ovira za samomor ali tudi za vsako akcijo. Ob osnovni dilemi iz monologa : Biti - ne biti je druga temeljna dilema misliti (psivnost) ali delovati (aktivnost).

Če preidemo od literarnih dilem k navadnemu življenju, pa se zdi, da sta odločitvi za samomor v glavnem dvovrstni :

1. trenutna razpoloženjska odločitev (literarni primer bi bil ~~Konec za tragedijo~~ Shakespearove tragedije Romeoin Julija) in
2. načrtovano miselni (filozofski) samomor (primer bi bil grški filozof Empedokles, o katerem so govorili, da je skočil

v ognjenik Etno). Z oblastniškega posvetnega ali tudi z verskega (cerkvenega) vidika je samomor izrazito problematiziran, saj izkazuje posameznikovo skrajno samovoljo, ki uhaja iz oblastniških vezi. V preteklosti je bil samomor označen ponekod kot kriminalno dejanje. Storilec pa je bil seveda lahko kažnovan zgolj ob neuselem samomoru. Znan pa je cerkveni odziv na samomorilce, ko so morali biti ti ^pzunaj posvečenega pokopališkega ^{okopani} prostora.

Posebni tip samomorilcev so fanatični ^rverniki, ki se samožrtvujejo v imenu neke verske ali politične ideje. V zadnjem času je ta tip najbolj viden pri islamskih teroristih. Le-ti pa bodo menda ^{ta}z svoje dejanje oprijemljivo nagrajeni na onem svetu.

U Slovincih se govori, da smo samomorilski narod (pač ^tstatistični podatki). Nasa samodestruktivnost pa izhaja menda ^{iz} umanjkanja zunanje destruktivnosti, kar je verjetno. (Nikoli nismo napadali naših močnejših, ^čštevilčnejših ^čsosedov.)

Kot zanimivost si ogledimo samomre ^tpri slovenskih književnikih (podatki so večinoma povzeti iz leksikona Slovenska književnost, Lj. 1996) :

Ivan Bernik (1871-1897), filozof in pisec teoretičnih spisov, npr. Nekaj o lepoti, 1894.

Lojze Filipič (1921-1975), dramaturg, gledališki kritik, npr. Živa dramaturgija : 1952-1975, 1977.

Vojko Gorjan (1949-1975), pesnik, pisatelj, prevajalec.

Delo : Jeruzalemski gričji (zbirka pesmi in črtic), 1987.

^fViča Čeraj (1875-1932), pesnica. npr. Pesmi, 1908

Borut Kardelj (1941-1971), pesnik. Zbirka : Lačne zarje, 1973.

Aleš Kermavner (1946-1966), pesnik. Delo : Knjiga Aleša ^vKermavnerja, 1966.

^tIvan Hrnčič (1851-1941)

Zofka Kveder (1878-1926), pisateljica in dramatičarka.

Delo : Misterij žene (črtice), 1900, Njeno življenje (roman), 1914, Ljubezen (drama), 1901 idr.

Marko Ravček (1958-1979), pesnik. Zbirka : Z vsako pesmijo me je manj, 1981.

Maksa Samsa (1904-1971), pesnika. Zbirki : Nekaj pesmi, 1934, Bleščeče prevare, 1964.

Boštjan Seliskar (1962-1983), pesnik in pisatelj.

Delo : Slepa ^{ok} ana (črtice in pesmi), 1986.

Marko Slodnjak (1946-1984), dramaturg, dramaturg.

Delo: bolečina in moč (članki), 1990.

Borivoj Wudler (1932-1981), pesnik, dramatik, pisatelj, publicist, slikar : npr. drama perpetuum mobile, 1979.

Najbrž seznam ni popoln, a to ni bistveno.

Znani Kosovelov afirmativni stavek je : Živeti je smisel življenja. A kaj se zgodi, ko ljudje izgubijo življenjski smisel, življenjsko voljo, ^{le} eden vital ^{le} ?! Samomorilci so prevladali "amelozovo dilemo". Ne skrbijo jih ⁱⁿ sajnje po njihovih smrtih. Storili so nekaj dokončnega in zapustili materialni svet. kako je z duhovnim ali z duševnim življenjem, pa bodo morda zvedeli ali pa tudi ne.

med 12 omenjenimi knjizevniki so 3 knjizevnice (Jeraj, Kveder, Samsa). sicer pa je med knjizevniki samomorilci večina mladih do 30 let (20, 21, 21, 26, 26, 30 let).

S strokovnega medicinskega (psihiatričnega) vidika se je pri nas ukvarjal s samomorn Lev Milčičski v knjigi Samomor in Slovenci, 1983, 1985.

Drago Kuhar (1954-1997)

20

7. Spisanka : O FANATIZMU

Veliki slovar tujk, Ljubljana 2002, razloži fanatizem kot :
"zagrizenost, prenapetost, fanatičnost (?!), strastno, nestrpna
zavzetost za kaj."

Fanatizem se najčešče pojavlja v velikih verskih in v političnih spopadih, navzoč pa je tudi v individualni sferi (npr. človek, zagrizen za nekaj in za nekoga ali proti čemu in proti nekčemu) in v skupinskih povezavah (npr. fanatizem nogometnih navijačev).

Posameznikova strastna zavzetost za kaj (npr. šport, potovanje, študij, pijača, jedača, hazard, branje pisanje...) je koristna ali škodljiva le za samega posameznika.

Problemi s fanatizmom se začno z napadalno nestrpnostjo do drugače mislečih, do drugače verujočih, do drugačne rase, do drugega naroda, do drugega razreda ...

Fanatizem v verski sferi se pojavlja v monoteizmu. Dejstvo, da je za vernike ene vere njihov bog edino "pravi", že usmerja sovražno nestrpnost proti vernikom drugega "edino pravega" boga. Boj med tovrstnimi verniki je kakor tako rekoč stalen, ima svoje uničevalne vzpone in tudičasne pomiritve. Verskemu fanatizmu sledimo že od Judov dalje, slede kristjani in za njimi muslimani.

Zdelo se je, da živimo že v znatveni dobi in da je verski fanatizem opešal. To občutje pa je temeljito ovrgel islamski fanatizem v zadnjih desetletjih. Kot vemo, ne manjka predanih islamskih samomorilcev, ki z lastno razstrelitvijo popeljejo v smrt še večjo ali manjšo skupino žrtev. Čeprav je vernikov v Jezusa najbrž še vidno več kot vernikov v Mohameda, pa ni pričakovati, da se bo v imenu Jezusa kdo razstrelil. Tako ostaja zdaj v smislu odločne napadalnosti vsa pobuda muslimanom.

Verski sferi so podobne totalitarne politične ideje v imenu Zgodovine, Naroda, ^{Rase} Razreda, Stranke, edine Rasnice ipd. Razumljivo je, da naša (moja) edina Resnica vključuje kot posledico uničenje drugih Resnic, s tem pa tudi neznanke množice ljudi, ki se z določeno edino Resnico nočejo ali ne morejo ^{tv} strinjati ali se ji vsaj pravočasno prilagoditi.

Kristjanom so takoj, ko so prišli na oblast v rimskem cesarstvu (4. stoletje), začeli s preganjajem in s pobijanjem drugovercev, še posebej heretikov v okviru krščanske vere (prim. genocidno uničevanje katarov v 13. stoletju). Katoliški španci so izvedki v 16. stoletju pravcati genocid proti Indijancem v Srednji in v Južni Ameriki. Tu vidimo skrajno nasprotje med teorijo (npr. zapoved Ne ubijaj!) in med morilsko življenjsko prakso.

Značilni fanatizem nastopi v bojih katolikov in protestantov v 16. stoletju in dalje. Ob isti sveti knjigi (Biblija) obojih je odločilna opredelitev za papeža ali za Luthra.

Nekaj podobnega ^{se} dogaja v islamu ob razliki med šiiti in med suniti. Ista sveta knjiga (Koran), a sovractvo zaradi posvetne oblasti (vprašanje Mohamedovega nasledstva).

Fanatizem je vseskozi navzoč tudi v poteku revolucionarnih gibanj od francoske revolucije 1789 dalje, vedno se pojavljajo različne struje ali stranke, a stranka (npr. jakobinci, boljševiki itd.), ki se vzpne na oblast, skuša ~~za~~ zatreti in uničiti vse druge stranke ali struje (frakcije) v lastni stranki. Vidik je kot pri verah zgolj oblastniški in ne idejni (prim. staliniste in trockiste, Staliniste in titoiste v Jugoslaviji 1948 ipd.)

Revolucionarni fanatični teror sega do razrednega ^{genocida} (prim. uničevanje ukrajinskih kmetov v 30. letih) ali do nacionalnega genocida (prim. "sumljive" narode v Sovjetski zvezi).

Izstopajoč je moriški fanatizem Rdečih Kmerov v Kambodži, saj so pobili velikodstotek lastnega prebivalstva. Nenavadno je, da je to pobijanje (v imenu "čiste" ideje so ~~ljudi~~ "nečisti" ljudje vedno moteči dejavnik) omejil šele vpad vietnamskih komunistov v Kambodžo. Lep primer, ko so celo tuji osvajalci boljši od domačih zatiralcev!

Da revolucionarni fanatizem pravzaprav nima meje, priča za [nimivi citat iz drame Primoža Kozaka "Afera". Ta drama prikazuje politične razmere v revolucionarnem boju v Italiji med 2. svetovno vojno (sama Italija tu ni pomembna).

Oblastniški komisar Jeremija izreče v pogovoru s strankarskim in z vojnim kolegom Bernardom tole: "Revolucija mora dobiti svojo partijo in jo bo dobila, pa če ostane samo deset ljudi na tej zemlji živih. Tako se bo zgodilo. Samo deset in tisti pravi!"

Gre za pravcati manifest uničevalnega fanatizma.

Citat kaže podrobneje razčleniti. Revolucija je velika beseda, ki v sekularnem svetu nadomešča povečeno besedo ~~Bog~~ Vera (Bog). Seveda gre tu le za oblastništvo v imenu Revolucije (kot prej v imenu Vere / Boga). Revolucija je treba prebrati kot revolucionarno organizacijo, kot revolucionarno stranko, revolucionarno vodstvo, navsezadnje kot revolucionarnega vodjo...

Jeremija (preroško ime!) samozavestno napoveduje zmago revolucije, in to za vsako ceno! Nekako v stilu: vivat nostra (mea) Veritas, pereat mundus! Ta revolucionarnega vodjo število žrtev ni pomembno. Če je večina proti nam, bomo pobili večino prebivalstva. Tu so že ovržene vse fraze o osvobajanju ljudstva, množic ali delavskega razreda. Gre za popolno oblastniško blodnjo.

Seveda je omenjena deseterica preživelih v neskončni množični moriji nadvse pretirana literarna hiperbola, a vzemimo ta citat dobesedno.

Kaj se bo zgodilo, ko bo ostalo na Zemlji samo 10 (pravih, naših !) ljudi živih ? Ali bodo vsi mislili enako ? Ali bodo ostali vsi "pravi" in "naši" ? Ali bodo zdaj srečno živeli v RAJU ?!

Zelo dvomljivo. In kako se bo dalje razvijala "edina Resnica" ? Predvidevam razdeljevanje skupine zaradi različnih pogledov v : 5 : 5, 6 : 4, 7 : 3, 8 : 2, 9 : 1 . Večina bo najbrž uspešno obračunala z nepravoverno" manjšino, s sovražno frakcijo glede na edino Resnico.

Vzemimo, da sesterica še uspe pobiti četverico. Ali bo zdaj skupina enako misleča, enovita ?! Kdo bo vodja ? Skupina se domeni za menjavo vodstva (npr. oblastništvo posameznika traja eno leto). A kaj, če se vladajoči ~~noče~~ umakniti z oblasti ? (prim. Eteokles v grški mitologiji). Sledinspopad (državljska vojna v malem), boj za oblast. Oblastniku se priključita dva ~~člana~~ skupine, oporekajo mu trije člani. Torej : 3 : 3. Vname se zaključni boj za svoj prav in za svoj res. Vzemimo, da štirje v boju padejo. Ostaneta dva. Ali se bosta lahko zmenila za sobivanje ?!

Mitologija nam zatrjuje, da se dvojica nujno spopade za oblast (Kajn - Abel, Romul - Rem, Eteokles - Polineikes) .

Novsezadnje pridemo do zmagovitega posamenika ali - filozofsko gledano - do skrajnega individualizma Maxa Stirnerja (1806-1856) in do njegovega dela Edini in njegova lastnina (1845).

Prišli smo torej od revolucionarnega kolektivizma do popolnega individualizma. ~~Konec~~ ljudi - konec fanatizma.

O sodelovanju in o kolaboraciji

Besedi v naslovu sta izraziti sopomenki, slovenska beseda sodelovanje pa je kar najbolj ustrezen prevod tujke kolaboracija (so + delovanje = ^hko + laboracija). Sopomenski besedi pa vsebujeta vendarle očitno pomensko nianso : sodelovanje je v glavnem nekaj pozitivnega, dobrega, koristnega, kolaboracija pa predvsem nekaj negativnega, slabega, škodljivega.

Kaj pravi o besedi kolaboracija Veliki slovar tujk, Ljubljana 2002 ? "Kolaboracija : skupno delo, sodelovanje, zlasti s sovražnikom." Znajdemo se torej v politični sferi, saj omenjeni sovražnik ni naš sorodnik, ^{majere} ki s katerim se prepiramo za posest, ampak ^{ali za delo? (no),} sovražnik naše države, nasega naroda, naše vere...

Besede kolaboracija, kolaboracionist(ka), kolaborant(ka), kolaborator, kolaborirati se v glavnem uporabljajo v zvezi z 2. svetovno vojno, čeprav je večje ali manjše sodelovanje prebivalstva ⁱⁿ njegovega predstavnštva z zasedbeno (vele)silo značilno za celotno zgodovino.

Vzemimo za primer samo rimsko cesarstvo, s katerim so več stoletij "kolaborirali" številni prebivalci in predstavniki zasedenih ozemelj. Ali je sploh možno kaj drugega ? Navsezadnje potrebuje okupacijska oblast nekak pozitivni stik s prebivalstvom, le-to pa se trudi za svoje koristi tudi pod tujo zasedbo.

Možno je seveda tudi upiranje okupatorjem, a upiranje velesili ali premočni zasedbeni oblasti se konča slabo za domačine (prim. [✓] opadla judovska upora proti rimljanom v 1. in v ~~2.~~ 2. stoletju n.s.).

Na Slovenskem se kolaboracija kaže (po ustaljeji komunistični ^dzgodovini) zgolj kot povezovanje vaskih stražarjev (MXXX MVAC) z Italijani in domobrancev z Nemci. Po pravni ^oteriji je to

sicer dovoljena kolaboracija. Povrh sta obe strani iskali v kolaboraciji svoje (tudi različne!) koristi. (Idejno pa se slovenski protirevolucionarni kolaboranti nikakor niso ujemali s samozagledano veličino Italijanov in Nemcev, saj so bili slovenski patrioti in pretežno katoliki. Ne eno in ne drugo pa se ni ujemalo z nemško politično ideologijo, a leta 1943 (po italijanski kapitulaciji) so se Nemci že dokaj unesli v svojih germanizacijskih načrtih (prim. različno obravnavanje Slovencev na Štajerskem in na Gorenjskem leta 1941 in Slovencev v Ljubljanski pokrajini in na Primorskem v letih 1943-1945!)

Navsezadnje je vse odločil vojaški in vojni uspeh. Zmagovalci so si prilastili oblast. premagance pa je zasledila usodnost latin-skena izreka: Vae victis!

Resnici na ljubo pa je treba dodati, da so tudi partizani (komunisti) vedno pragmatično kolaborirali z okupatorji, če so se le pokazale oprijemljive koristi. To dejstvo pa temeljito omaje ali karporusi samohvalbo komunistov o njihovem boju z okupatorji.

v knjigi Pera Urbanca Skrita, nepoznana zgodovina NOB- revolucije z izbranimi poglavji o NOB in o kolaboraciji, Ljubljana 2015, izvedemo (sicer ne prvič) kar nekaj oprijemljivih podatkov o partizanski kolaboraciji z okupatorji (prim. tudi knjigo M. Samardžića et al.: Sodelovanje partizanov z okupatorjem, Lj. 2012).

O kolaboraciji partizanov z Italijani se je vedelo že dolgo, saj ni bila prav nič prikrita (italijanska pomoč partizanom proti vaskim stražarjem in protinčetnikom - plačilo Italijanom je bil njihov svobodni odhod v Italijo leta 1943).

Začetni dogovor partizanov z Nemci na Primorskem je bil že konec septembra 1943 (partizani ne bodo ovirali premikov nemških čet).

Julija 1944 pa sta v Idriji obe strani sklenili sporazum z več udarnimi točkami (npr. z^{ke} zajamčeno svobodno partizansko ozemlje je vsa Primorska razen 10-kilometrskega pasu ob železnici - nenapadanje Nemcev in partizanov - najbolj zanimiv pa je člen, ki določa, da partizani lahko občasno rušijo železniško progo (tudi progo Postojna-Trst), pod pogojem, da predčasno obveste Nemce in da škoda ne bo zahtevala več kot eno uro, da se popravi (!!!).

Naj zadevo občudujoče komentiram : prava zabavna farsa !

Omenjeno p^remirje je zdržalo do konca aprila 1945, torej domala do konca vojne.

Če pa pridamo k omenjenemu še predlog vodstva jugoslovanskih komunistov Nemcem marca 1943 v Gornjem Vakufu in v Zagrebu, potem ne ~~vestane~~ od toliko razglašen NOB prav nič. Za kaj gre ?

Na pogovor z nemškim generalom Dippoldom v Gornji Vakuf so prišli trije visoki komunistični funkcionarji : Milovan Djilas, Vladimir Velebit in Koča Popović. ~~J.P.~~ je za možno izkrcanje Anglo-Američanov v Dalmaciji. Nenadoma so se ~~partizani~~ jugoslovanski komunisti povsem razumeli z Nemci. Oboji so se tega izkrcanja nadvabili. Komunisti so vedeli, da bi ^{jim} prodor zahodnih sil v Jugoslavijo ~~peprečil komunistom~~ prevzem oblasti po vojni.

Oglejmo si nekaj nadvse zanimivih komunističnih predlogov Nemcem (po nemških vojnih dokumentih) : "partizani se nočejo bojevati z Nemci, ker za to ne vidijo nobenega razloga... (!) - partizani zav^{ra}čajo vsak stik z Anglo-Američani in se hočejo boriti izključno samo proti svojemu glavnemu sovražniku Mihailoviću (!) - prav tako so partizani odločeni boriti se proti Anglo-Američanom, če se bodo ti poskusili izkrcati ~~na~~ na jadranski obali!" (!!!)

(prim. o tem : Jože Hubad : K slovenski istovetnosti, Lj. 1996, str. 74 in Aleksander Bajt : Bermanov dosje, Lj. 1999, str. 495-506)*.

Hitler je omenjene komunistične predloge zavrnil, res pa je, da pač ni prišlo do preteče invazije^{zi} Anglo-Američanov v Dalmacijo. Vse ostalo^o je vzporedna zgodovina : kaj bi bilo, če bi bilo ...

A omenimo še kolaboracijo v nekaterih evropskih državah med 2. svetovno vojno. O tem piše Peter Urbanc v svoji že omenjeni knjigi (vzorčno so predstavljene : Češka, Nizozemska, Italija in Grčija).

Kaj pa naj rečemo o kolaboraciji vodstev^{ev} evropskih komunističnih^{ev} v držav s Sovjetsko zvezo ?

V zasedeni Vzhodni Evropi^{je} Sovjetska^k zveza namstila^e izbrane komunistične oblastnike in jih občasno tudi zamenjevala. Vsi vzhodnoevropski komunistični režimi (do leta 1948 tudi Jugoslavija) so dobivali ukaze in napotke iz Moskve in so jim morali pokorno slediti. Če je nastal kakaj kak odpor (npr. Mažarska 1956, Češkoslovaška 1968), je bila zadeva hitro rešena z nastopom sovjetskih čet v najboljši kolonialistični^{is} maniri.

Zahodnoevropske komunistične partije, ki sicer niso bile na oblasti, so tudi sledile navodilom moskovske komunistične centrale, podobno, kot morajo ~~skladno~~ kato^{li}ki slediti ukazom iz Vatikana.

Vsekakor ne kaže omejevati t.i. kolaboracije na čas 2. svetovne vojne, ampak razširiti^{ti} ta pojem v zgodovinsko preteklost in v sedanjost. Nič novega pod soncem !

9. SPISANKA :

O navdušujoči knjigi izraelskega zgodovinarja Hararija

Leta 2014 je pri nas izšla knjiga Yuvala Noaha Hararija : Sapiens : kratka zgodovina človeštva. Kmalu sem slišal kar nekaj pohvalnih besed o tej knjigi. Nisem pa mogel do nje : v knjižnici Polje, kamor običajno zahajam, je bila vedno izposojena. Končno sem jo le dobil v roke. Pritegnila me je od vsega začetka in mi nudila bralski in miselni užitek do konca.

Naj najprej predstavim avtorja (po kratkem zapisu v knjigi) : "Yuval Noah Harari (1976) je doktoriral na Oxfordski univerzi in je profesor svetovne zgodovine v Jeruzalemu. Nad njegovo knjigo Sapiens smo se navdušili uredniki po vsem svetu in jo želimo deliti z bralci, saj je to ena tistih knjig, ki postavlja prava vprašanja in nam odpira oči."

Preseneča že dejstvo, da je tako mlad avtor, 40-letnik šele leta 2016, napisal v svojih 30. letih knjigo s tolikim znanjem in s suverenim multidisciplinarnim razgledom.

Nadaljnja posebnost knjige je, da je ob vsej strokovni teži izjemno berljiva. Z avtorjem se lahko sprehodimo skozi bistveni razvoj človeštva, brez odvečnega bremena letnic in brez mestetih vojno-političnih podatkov. Človek bi si želel, da bi bila ta knjiga posebej svetovano branje v celotnem srednjeevropskem sistemu.

Poudarjena odlika knjige je tudi v tem, da je nenavadno strpna in objektivna. Avtor obravnava svetovno politiko, nacije, ideologije in vere z isto mero in ne pristransko ali celo navijasko za en sam sistem, za eno odresilno resnico, kar je pri nekaterih (tudi naših) zgodovinarjih žal stalna praksa. Prav res : same razveseljive poteze Hararijeve knjige.

Ne bo odveč, če si ogledamo bistveno razdelitev knjige :

1. Kognitivna revolucija, 2. Kmetijska revolucija,
 3. Združitev človeštva, 4. Znanstvena revolucija, Epilog :
- Žival, ki je postala Bog.

Na začetku knjige je slika odtisa roke, starega okoli 30.000 let, v neki grancoski jami, na koncu knjige pa je homo sapiens že soočen z gensko manipulacijo in s pojavom kiborgov. Takole enstavno spegovori avtor o kulturi in o zgodovini : "Razvoju človeških kultur pravimo zgodovina". In dalje : "Potek zgodovine so oblikovale 3 pomembne revolucije. Kognitivna revolucija je sprožila zgodovino pred približno 70.000 leti. Pred približno 12.000 leti jo je pospešila kmetijska revolucija (prim. zmago poljedelca Kajna nad živinorejcem Ablom v Stari zavezi !). Znanstvena revolucija, ki se je začela šele pred 500 leti, pa bo zgodovino morda končala in začela nekaj popolnoma drugega."

V Epilogu poudari Harari več svojih kritičnih opazanj. Avtor ni navdušen nad človeško dejavnostjo : "Žal je naša vrsta s svojim delovanjem na Zemlji do zdaj ustvarila le malo takega, na kar smo lahko ponosni." In dalje : "Smo samooklicani bogovi, katerim delajo družbo le zakoni fizike, bogovi, ki nimomur ne polagajo računov. Zato povzročamo škodo drugim živalim in ekosistemu, pri čemer razmišljamo le o svojem udobju in razvdrilu, zadovoljstva pa kljub temu ne najdemo."

Je kaj nevarnejšega od nezadovoljnih in neodgovornih bogov, ki ne vedo, kaj bi radi ? "

Priznavalno se je izjavil o Hararijevi knjigi tudi znani zgodovinar Jared Desmond : " Zakaj je ta knjiga mednarodna uspešnica ? Preprosto. Loteva se velikih vprašanj zgodovine in sodobnega sveta, in to v nepozabno napetem slogu. Zadelala vas bo v živo !"

Ob Djilasovi knjigi Anatomija neke morale...

Pravzaprav je naslov nove Djilasove knjige v slovenščini (2015) precej daljši: "Anatomija neke morale in 19 znamenitih člankov (oktober 1953-januar 1954). Potem ko smo končno dobili v prevodu najbrž ključno Djilasovo knjigo Novi razred (~~2014~~ 2014), predstavlja Anatomija neke morale s spremenimi članki uvod v pozneje napisani Novi razred.

v času pisanja člankov (1953-1954) je bil Djilas predsednik jugoslovanske skupščine in po položaju domala 2. človek v državi. Iz tega dejstva pa izhaja nekaj humornih sestavin. Djilas je pisal svoje članke za srbski časopis Borba, in ker je bil visoki komunistični funkcionar, ni bil deležen kakšne cenzure. Tako je lahko v člankih izrazil različne "nepravoverne" misli, ki so jih bralci - med njimi celo številni komunisti - razlagali tako, da je to pisanje pač nova partijska direktiva.

Ker pa je Djilas ob vsem ustaljenem dogmatičnem političnem besedišču le preveč poudarjal demokratizacijo, liberalnost, protibirokratičnost ipd., so postali tudi visji funkcionarji pozorni na Djilasov heretični odklon od edino prave dogmatične in zapovedane linije.

Članek Anatomija neke morale, ki je izšel v beograjski reviji Nova misao leta 1954, pa je izrazil razburil člani iz njegovega novega razreda = sloja komunističnih funkcionarjev = ožje stranke = tedanjih oblastnikov. Djilas je namreč prikazal zaprti sistem tega sloja, ki sprejema v svojo družino zgolj vojaško-politične prijatelje, ne pa kake osebe iz drugih družbenih sfer, npr. iz kulture (konkretno je šlo za pravo bokotiranje operne pevke, ceprav je bila poročena z vidnim komunističnim funkcionarjem).

V januarju 1954 je zasedal 3. izvršni plenum CK ZKJ v Beogradu. Pisec spremne besede v knjigi ("Padec milovana Djilasa") Tomaž Ivešić

upravičeno označi to zborovanje kot ^u ~~base~~ sedanje komunistične inkvizicije" in nadaljuje : "Djilas je bil obtožen, da so njegovi članki nasprotni partijski liniji, ki je bila sprejeta na 6. kongresu ^u ZKJ, da so pr^u ~~ne~~li v ZKJ zmedo, prav tako v javnost, in da je s tem ^u skodoval tako partiji kot državi." (Opomba : v totalitarizmu med stranko in med državo ni razlike : oblast stranke je oblast države). Gornja oznaka je ^u že pomenila, da bo ~~o~~ Djilas izgubil svoj vodstveni politični položaj in da bo v nadaljnjem morda tudi zaprt.

Opazimo bedno raven komunističnih funkcionarjev, ponižnih kimavcev v odločilnih trenutkih, saj so ^u ~~z~~ ^{je} tudi taki, ki so prej prvine iz Djilasovih ^u člankov celo sprejemali, po zapovedani uradni enomiselnosti pa so se ^u "spreobrli" in se družno izjavljali proti Djilasu. Eden redkih, ki je spregovoril v Djilasov prid, je bil Vladimir Dedijer in rekel med drugim : " Teze Milovana Djilasa v borbi so bile več ali manj sprejete z odobravanjem večine od nas, ki sedimo tukaj... (Opomba : takrat je bil Djilas 2. človek v državi !) Isti ljudje, ki so odobraval te članke, kar naenkrat ^u srastno napadajo Djilasa... (Opomba : sledijo direktivam vodstva ali kar diktatorja Broza, saj se boje za lastni položaj in za lastno ^u kožo) ^u kako lahko mislimo eno danes in ^u ~~po~~ ^{potem} nenadoma spremenimo svoja mnenja." (Opomba : prim. podobno ravnanje komunistov ob resoluciji Informbiroja leta 1948 : Ljudje, ki so bili do včeraj neznansko vdani Stalinu in Sovjetski zvezi, pravcati stalinisti, so morali danes trenutno - na nenadnem političnem sestanku - spremeniti prejšnje "edino pravo mišljeje" za 180 stopinj !).

Dedijer je bil zaradi podpore Djilasu seveda takoj postavljen na ^u stranski tir. Djilas je sicer govoril o socialistični demokraciji,

in o demokratizaciji, a ni problematiziral niti revolucije niti oblasti komunistične partije. A Broz in komunistični trdorokci v vodstvu so vedeli : vsako politično popuščanje pomeni postopno izgubljanje totalitarne oblasti. Komunistična oblast je mogoča samo v trdi diktaturi.

Na plenumu je bil Djilas obtožen frakcionastva in anarho-liberalizma in bil izključen iz CK-ja. Izgubil je vse partijske funkcije in dobil zadnji opomin pred izključitvijo. Svoje uporništv^o pa je nadaljeval in je 19. 4. 1954 izstopil iz ZKJ, kar je bilo za tiste čase izjemno dejanje. S tem pa je že postal pravi in kar glavni jugoslovanski didident. Pozneje je bil tudi dolgo časa zaprt.

Zanimivo je, da je v Jugoslaviji prvič po letu 1954 spregovoril v tisku šele 1988, in sicer kot intervjuvaneec v mariborskem študentskem listu Katedra!

Dejstvo je, da enostrankarska diktatura le nemore zatreti vseh odklonov od ene linijex in različnih misljenj. Tako v vladajoči stranki (partiji) pač nastanejo frakcije, vsaj v zametku. Le-te pa ne smejo preveč izstopati, sicer sledi obračun z njimi. (prim. obračun s t.i. "liberalnimi komunisti v Sloveniji, v hrvaški in v Srbiji v začetku '60. let)

Da je liberalizem pro komunistih tako preganjan, priča o tem, da komunistično enoumje najpolj sovrazi ravno miselno svobodo in svobodno besedo.

Djilas se ni prisel do spoznanja, da je revolucija "trp(jenje ljudstva in da je komunistični prevzem oblasti skrajno protidemokratsko dejanje. Vendar pa lahko vseeno občudujemo človeka, ki je iz komunističnega trdorokca presel h kritiki komunističnega režima (Novi razred) v imenu demokracije.

O naših praznikih tako in drugače

Današnji najbolj vsestransko problematični državni praznik 27. april me je spodbudil k novi spisanki. Lepi slovenski izraz praznik pomeni seveda prazen dan, a prazen česa? Neodvorno: prazen dela. Kot vemo, je nasprotje praznika delovnik (smiselno: polnik, poln dela).

Prazniki so zelo različni, a spadajo predvsem v dva tipa: osebni (zasebni) prazniki in državni (uradni, splošni, javni, zapovedani) prazniki. Posebnost so še cerkveni (verski) prazniki, ki so - tudi v slovenskem primeru - lahko ~~zami~~ uradni, splošni prazniki.

Naš sestavek se bo ukvarjal zgolj z uravnimi (uradnimi) prazniki, pri tem pa problematiziral nekatere praznike, ki so politično vsiljevani.

Pa začnimo s 1. januarjem (z Novim letom), ki je neodvorno pravi, primerni praznik.

Že pri 8. februarju (pri dnevu kulture) so bili že večkrat izraženi pomisleki, češ da se proslavlja dan Prešernove smrti nameto dneva Prešernovega rojstva. Res je očitke deloma utemeljen, vendar se tu uklanjamo razmeroma dolgi tradiciji iz komunističnega časa. Je pa iz omenjenih očitkov izšlo dodatno neuradno praznovanje 3. decembra (Prešernov rojstni dan) kot veselega dneva kulture. To dejstvo pa namiguje seveda na to, da je ~~praznik~~ uradni praznik kulture obenem žalostni praznik!

Premakljivi praznik je velikonočni ponedeljek, ki je bil letos v marcu. Tu gre za cerkveni praznik, ki je sprejet v državni pralnični koldar. Ob tem se zastavlja kar nekaj vprašanj:

kako je z ločenostjo države in vere; dalje : ali ima država državno vero in jo privilegira, ker je pri prebivalstvu večinska vera. In kaj je z "manjšinskimi" verami in z njihovimi prazniki ?

Kot najbolj problematični praznik se pojavi vsekakor 27. april. Nekdanji Dan OF iz komunističnega režima je nenadno postal kar Dan vstaje ! In proti tej oznaki je treba enehno protestirati ! O vsatji ni bilo v kabinetnem sestanku 27. aprila niti govora, se manj od nič pa je bilo kakega dejanja. Se pravi : praznujemo komunistični praznik, in to z lažno vsebino !

Vemo namreč, da so bili aprila 1941 komunisti povezani z nacisti (sporazum Hitler-Stalin ob 4. delitvi Poljske 1939) in tudi slovenski komunisti ne bi storili ničesar ~~brza~~ ukaza iz Moskve (prim. spremembo po 22. 6. 1941 !).

Če bi iskali kak utemeljeni datum za dan vsateje, bi bil to predvsem 13. maj 1941, ko je v spospadu treh tigrovcev z Italijani na Mali gori pri Ribnici padel v boju resnični narodni heroj Danilo Zelen. Le-ta bi moral imeti spomenik v Ljubljani namesto komunističnih teroristov.

1. maj (Praznik dela) je nedvomno pravi praznik za vse, ki ^mce ^mbijo delo, delovaje, delavnost. To pa je najbrž večina prebivalstva.

Povsem problematičen pa je 2. maj. Kaj naj bi z njim ? Ta dan spada v ostalino komunističnih praznikov, ko je bilo praznovanje enega dne razširjeno na ~~ta~~ dva dneva (prim. tudi 29. in 30. november). Praktična razlaga za praznovanje 2. maja je le ta, da so ljudje po praznovanju 1. maja tako izčrpani, da rabijo ^vse en dan, da si od praznovanja opomorejo.

25. junij (Dan državnosti) je z nacionalnega stališča glavni državni praznik.

15. avgust je spet cerkveni praznik z državno afirmacijo. Pomisleki so pri tem enaki kot pri velikonočnem pobe^mdeljku. Problem cerkvenih praznikov je tudi v tem, da država z njimi nagovarja le del svojega prebivalstva. Res pa je, da preostanek prebivalstva (ineverniki, drigoverci) zaradi ~~prazn~~ dela prostega dneva najbž ne bo protestiral.

Sledi 3. problematični praznik: 31. oktober (Dan reformacije). Kulturni vidik reformacije je pri nas že omežen v Dnevu kulture (8. februar). Z verskega vidika pa je protes^tantov v Sloveniji premalo, da bi dobili svoj uradno potrjeni državni praznik, zlasti ker je pri nas gotovo več pravoslavcev in muslimanov kot pa protes^tantov.

O uteme^ljenosti 1. novembra (dneva spomina na mrtve) ni nobenega dvoma.

Povsem sprejemljiv je tudi 25. december (Božič), ki ni zgolj krščanski praznik, ampak dan z dolgotrajno kulturno tradicijo (npr. mitraizem, julijanski koledar) in tudi z astronomsko veljavo (sončni obrat). Pridati bi mu lahko tudi oznako Dan miru.

Im še 26. december (dan samostojnosti in enotnosti). Gre za 2. temeljni državni praznik po 25. juniju. O kaki enotnosti bi h v politično razdeljeni družbi težko govorili, da pa je samostojnos^t vrednota, vredn^a praznovanja, ~~pa~~ je gotovo res.

Dodati j^e treba še to, da je različnih praznikov v celem letu še več, a niso dela prosti dnevi. V bistvu so ti prazniki obenem tudi "polniki".

In kaj pravi o praznikih znani slovenski pisatelj Duša Merc v svoji knjigi Šesta knjiga sanj (2006)?: "Čutilo se je, da je praznik. Zastave so žalostno visele, ker ni bilo vetra, žalostno so visele, ker so pri nas prazniki žalostni, prazne so bile te zastave."

12. SPISANKA

36

0 Nadvse privlačna knjiga z nenavadnim naslovom
(Jan van Helsing : Roke proč od te knjige !, Lj. 2016)

Reklamo za to knjigo sem prebral v majski številki revije Misteriji in jo šel tako rekoč takoj kupit. Pričakoval sem, da bo knjiga izjemno zanimiva in da bo tudi prijetno bralna. Obe pričakovanji sta se uresničili : knjigo, ki ima več kot 500 strani, sem prebral v dveh dnevih !

Že naslov knjige (prvič je izšla v nemščini leta 2004), je fenomenalen : da si knjiga privoščila lastno "antireklamo", je kar neverjetno. Po svoje pa ta antireklamnost preide v svoje nasprotje in postaja prefinjena reklama !

Nadaljnja posebnost je avtorjev priimek oziroma avtorjev psevdonim. Izhodiščni avtorjev priimek je Holey, izbor psevdonimnega priimka pa je močno pomenljiv : Van Helsing je namreč pomembna oseba v znamenitem vampirskem romanu Brama Stokerja Drakula ! Tako nas že naslov knjige in avtorjev priimek močno razgibata.

Vsebinski šoki pa se kar vrstijo od 1. poglavja (Svet poln p čudežev !) do konca knjige. 2. poglavje posveti avtor grofu Saint Germainu, znani in znameniti osebnosti iz 18. stoletja, o katerem smo že večkrat prebirali, zlasti pripovedo o njegovi izjemni dolgoživosti.

Nato se avtor sprehodi po vrsti skrivnostnih pojavov v prostoru in v času (Skrivnost Himalaje in njenih votlinskih prebivalcev, judovska stara zaveza s številnimi zgodbami, prevzetimi od Sumercev). 5. poglavje je "sitchinovsko", saj sledi dogmanjem Zecharie Sitchina o sumerski in sploh o bližnjevzhodni mitologiji.

In dalje : Skrinja zaveze, templjarji, prostožidarji, Nostradamus - tja do do sodobnosti, ko se kuje t.i. novi svetovni red, o katerem nam avtor sporoči nekaj več.

11. poglavje nas seznanja s kozmičnimi zakoni, kot si jih zamišlja avtor. Vsekakor pa se svet kozmičnih skrivnosti najbolj osupljivo pojavi v 14. poglavju : Superotroci iz Kitajske. Podatki iz tega poglavja so prava destrukcija ustaljenih znanstvenih gledišč. Podatki rušijo vso običajno podobo sveta in nam ponujajo najbolj izmišljene pravljice in najboljše izmisleke ZF kot dejstva !

Pa si pogledajmo nekaj neverjetnih primerov : "Mreca 1979 je bil na Kitajskem znan primer fantiča, ki je lahko bral s svojimi ušesi." (!!!) Nadaljevalo se je z odkritji, da je podobnih otrok več tisoč in da " z zavezanimi očmi berejo ne samo » z ušesi, temveč tudi z jezikom, z nosom, s pod pazduho, z rokami in z nogami." (!) (!!!)

Avtorja Paul Dong in Thomas Raffill sta v svoji knjigi "Indigo šole - kitajske vadbene metode za medialno nadarjene otroke navedla naslednje sposobnosti omenjenih izjemnih otrok (str. 305-306) : branje in zaznavanje barv z ušesi, z rokami, s pazduho, s čelom, z dlanmi rok, z nogami in z nosom, - premikanje stvari in lomljenje vej na drevesih - rentgenski pogled : gledanje skozi človeško telo, skozi kartone in skozi stene - reševanje računskih nalog na pamet, hitreje kot računalnik - povečevanje stvari s pogledom in prenašanje stvari z močjo misli - z močjo misli odkleniti ključavnice in videti besede in slike na zmečkanem in ali pa tudi na zrezanem papirju. (!!!)

Primer nedvomnega "čudeža" : otrok, občinstvo in zaprta steklenička zdravil (zaprta z ~~zavojem~~ s pokrovčkom in z lepilnim trakom)). Otrok se koncentrira in ... "Iznenanada so se začele tabletki, ki so bile v steklenički - ne da bi se otrok premaknil, torej le z močjo njegovih misli - skozi steklo pomikati na mizo,

kjer so nato obležale. (video kamera je vje to posnela !)

Nekak "prjvak" v paranormalnih pojavih je zdaj že 30-letni Zhang Baoosheng. Zhang lahko stvari, ki so v zaprtih steklenicah, skozi steklo ptegne ven in list popisane papirja vtakne skozi steklo v steklenico. "

Sposoben je "prenesti skozi stene iz lesa ali iz kama predmete, kot so ključi, steklenice, čevlji, v enem primeru celo vrečo sladkorja. !!)

Dalje : "Pri nekem testu so vladni uradniki zaklenili Zhanga v neki prostor in eden od uradnikov je potem našel Zhanga pri sebi doma." (!!!)

Zhang ima na razpolago službeni avto kitajske vlade in dva varnostnika kitajske obveščevalne službe.

"Paul Dong poroča tudi o kitajski deklici Yao Dong, ki prav tako vzame iz zaprte stekleničke tablete in jih pusti "potovati" po zraku, zviija žlice in z močjo misli lahko zažge oblačilo. " (!) (!!!)

So še drugi tipi supermedialnih otrok, npr. "13-letni" Sheng Kekong, ki brez težav v 20 sekundah izračuna na pamet, kolikšna je rešitev števila 625 na deveto, kar daje 26-mestno število... "

V nadaljevanju se avtor usmeri k nekakemu življenjskemu usmerjanju številnimi napotki in popremi svoje zadnje 33. poglavje s spodbudnim naslovom : Nič več me ne ustavi !

No, morda je to že pretirana samozavest, a kot spodbuda ne odločnežem in obupancem je morda ta misel koristna.

Čeprav se z avtorjevimi tezami in z njegovimi mnenji ne morem strinjati v celoti, je njegov knjiga vendarle polna izjemno spodbudnega žarčenja za odprte nedogmatične glave.

13. SPISANKA

O osupljivi knjigi Charlesa Forta "Knjiga prekletih"

Pred kratkim sem že tretjič prebral to knjigo, in to prav zaradi tega, da bi ji posvetil eno od spisank.

Knjigo sem prvič prebral že v začetku 90. ~~skt~~ let : doma imam srbsko izdajo iz leta 1992. Že takrat me je vrgla iz tira zaradi kopice čudnih zadev, ki jih avtor obravnava.

Najprej nekaj o avtorju : Charles Fort (1874-1932) je Amerikanec in svojo knjigo *The Book of the Damned* je prvič izdal v New Yorku leta 1919, pripravljala pa jo je v desetletju pred tem, torej v času velikih pretresov (vojna, revolucije, nove umetnostne smeri, nova znanstvena odkritja...).

Sistem knjige je nekaj posebnega. Avtor je napravil zanjo več kot 40.000 beležk iz časopisja in jih razvrstil pod ~~12~~ ~~1300~~ 1300 naslovov. Zlasti je spremljal naravoslovne revije in bil pozoren na omembe čudnih pojavov, o katerih so ljudje poročali časopisju.

Tako je avtor nekak zbiralec časopisnih novic in za tem registrator teh novic v svoji knjigi. Ne vsiljuje svojih mnenj, sarkastično pa komentira zelo neprepričljive in nebogljene znanstvene razlage, ki so jih podajali o čudnih zadevah strokovnjaki posameznih strok.

Tu se vidi v jasni luči, da je znanstvena dogmatika podobna verski dogmatiki. Kar neki znanosti ne gre v račun, v sistem, v ustaljeno vednost, jo moti, to motnjava pa rešuje ta znanost tako, da poda nekak zasilni (ali tudi nasilni) odgovor ali pa da pospravi čudne pojave "pod preprogo" in jih zamolči.

Na to dogmatično plat znanosti je pred leti opozorila že knjiga "Prikrita zgodovina človeške rase" avtorjev Michaela A. Crema in Richarda L. Thompsona, Ljubljana 2001.

Preden navedemo nekaj primerov iz knjige, naj omenim¹se označeva²knji stavek na knjižni platnici : knjiga vznemirljivih dogodkov, pred katerimi je znanost nemočna. Zakaj naslov Knjiga prekletih ? Prekleti so številni podatki, ki jih uradna znanost zavrača, prekleta so dejstva, o katerih so očitvidci poročali, prekleti so pojavi, ki jih ne bi smelo biti ... Avtor sam pove takole :

"Moč, ki je vse³ to proglasila za preketo, je Dogmatična Znanost."

Fort je bil kritični um in je rekel : "Smatram, da neobstaja v religiji, v znanosti in v filozofiji nič, kar se sčasoma ne obrabi." In še : "Čim večja je vera, tem manjši je napredek."

Pa pogledjmo, kaj vse pada z neba. (Avtor ~~xxxxx~~ večinoma citira časopisne vi⁴re podatkov.) Npr. črni dež ~~Ir~~Irška ~~1848~~(1849, 1898 in 1907), Švica (1911), ~~R~~t Dobre nade (1888), Kanada (~~1818~~ 1819)... rdeči

Pa ~~xxx~~ dež (znanstvena razlaga : od saharskega peska). Avtor omenja, da je bil rdeči dež znan že v srednjem veku (krvavi dež). In zdaj primer iz leta 1860 : rdeči dež pada v Sieni več dni zaporedoma. Padavine so spadale na isti del mesta !

Z neba padajo tudi živali, npr. ribe. ~~1836~~ (1836, Indija) : ribe so bile mrtve in suhe.

(1894, Angilja) : padli so tisoči meduz.

Padale so tudi druge čudne, neznane stvari. Npr. Indija, 1840 : padlo je žitno zrnje.

Švica, 1870 : padli so veliki kristali soli. (Pri teh podatkih so vedno najbolj zabavne znanstvene razlage !)

Francija 1908 pade bela snov, podobna pepelu...

Francija 1806 : pade vrsta premoga, ~~z~~ znana na Zemlji.

Francija 1804 : pade množica malih ~~ka~~ krastač.

ZDA 1873 : padejo žaba ..

Indija ~~182~~ 1830 : padlo je mnogo rib : nekatere so bile cele in sveže, druge pa razkosane in gnile.

Anglija 1874 : padla je množica mravelj.

Anglija 1837 : padli so črni črvi.

Padle so tudi trše stvari : kamenje, sekire ...

Problematične so tudi najdbe v rusnikih, ko je najden kak predmet (npr. žebelj) v globokem sloju premoga ...

ZDA 1882 : farmer je našel na svoji farmi star novce.

Strokovnjak je potrdil, da gre za novce Antioha IV., helenističnega vladarja. Jasno je, da odkritje tega novca omaja trditev, da v starih civilizacijah ni bilo stikov med Evropo in med Ameriko.

Kaj pa kitajski pečati, odkriti v Irski leta 1882 ?

Kaj vse je padalo ? Anglija 1860 : v nevihti je padlo mnogo črnega kamenja.

Čudnost se še stopnjuje. Kanada 1864 : v zrhu toče adi v kosu ledu je bila mala zelena žaba.

ZDA 1882 : v velikem kosu toče najdene male žive žabe !

Dokumentirani so tudi padci velikih kosov ledu (toče) v številnih krajih.

Precej je pojavov, ki spadajo med NLP-je :

1886 : veliko nebesno telo je bilo videno blizu Venere.

1894 : nebesno telo je bilo videno blizu Marsa.

1821 : svetla pega, videnana Luni.

1879 : senca na Luni, ki jo je povzročilo neko telo. In če, in še...

~~1904~~ ZDA 1904 - Memfis : nenadna tema sredi dopoldneva (15 minut).

Turčija, Bagdad 1857 : nenadna tema povzroči v mestu paniko.

Vrsta potresov je dokumentirana z dodatnimi pojavi (svetloba, tema...). In vrhunec o potresih : Lizbona 1755 : Potonilo je pristanišče z vsemi ljudmi, a vse je izginilo brez sledu...

ZDA 1896 : v lepem vremenu pade na stotine mrtvih ptic različnih vrst.

Francija 1894 : padalo ovenelo listje (pol ure)

Italija 1897 : pade semenje dreves, ki rastejo samo v centralni afriki in na Antilih.

In spet NLP-ji : Anglija 1912 : letéča priprava z veliko hitrostjo preleti vas. Irska 1898 : opažen nebesni leéči objekt.

Bermudi 1885 : leteči objekt na nebu.

ZDA 1885 : kapitan ~~xxxx~~ na ladji vidi padec ognjenega telesa v morje.

ZDA 1887 : poročilo o objektu, ki se dvíga iz morja...

Še in še je čudnih, nenavadnih, izjemnih pojavov, ki jih Fort navaja in prepúšča radoživim bralcem, da o njih sami razmislijo.

Zanimiva je ~~xxxxx~~ oznaka, ki jo je dal Fortovi knjigi prekletih John W. Campbell : "V tem delu je zametek vsaj šestih ^{novih} znanosti.

Za sklep bi dejali, da je Fortovo knjigo omogočilo časopisno nagnjenje k senzacionalizmu (nenav^adni pojavi), dogmatična znanost (odpor do nenav^adnih pojavov) pa jo je skušala onemogočiti.

14. SPISANKA

Ob užitkarskem branju Morusovega Večnega Zeusa

Že januarja sem se odločil, da bom ob izposojenih novitetah iz knjižnic(e) jemal v roke tudi domače knjige, ki sem jih prebiral pred desetletji in se jih le malo spominjam.

Začel sem s popularnim in s prijetnim Somerset Maughamom (Ostrina britve, Igraika, Žesno domovanje, Pisani pajčolan, Kolači in pivo, Nekdaj in sedaj), nato pa preskočil ~~in~~ avtobiografijo Henryja Millerja Knjige mojega življenja. V spominu mi je ostalo, da je bil Millerjev bralni program zelo pester, a se nisem npr. spomnil, da je Miller posvetil eno od poglavij Haggardu, ki navsezadnje ni kak vrhunski pisatelj. A branje je bila prava poslastica.

Potem sem na polici ugledal Morusovega Večnega Zeusa, knjigo, ki sem jo bral pred več kot 50 leti! Slovenski prevod Morusove knjige je izšel leta 1962 (original 1955) v odličnem prevodu Herberta Grūna. Že takrat je delovala moja simpatija do antike, ki je niso omajale latinske sklanjatve in grške spregatve v klasični gimnaziji. Povezava kulture in zgodovine pa me navdušuje od nekdanj do sedaj.

Obetajoči podnaslov Morusove knjige (avtorjevo izhodiščno ime je Richard Lewinsohn (1894-1968) je: Misli in vera starih Grkov v zgodovini sveta. Res, pravz to potrebuje človek, da obnovi in da potrdi svojo izobrazbo.

Im začel se je užitkarsko branje. vsak dan kakih 20 strani kot dodatna zakuska pri vsakdanji običajni prehrani.

Avtor v začetnih poglavjih izriše razvojno linijo grske mitologije, potem pa se osredotoči na olimpsko družino bogov pod Zeusovim vodstvom. Bogove spremljamo v njihovi dejavnosti in v njihovih pogovorih tja do konca knjige, ki obsega več kot 500 strani.

Prva znamenita literarna zgodba, ki v njej družno nastopijo bogovi in ljudje in jo avtor [obdela, je Vojskovanje za Heleno (5. poglavje). Kot pravi mitologija, je Helena Zeusova hči.

Potem gremo na izlet v Delfein v Olimpijo, še danes obiskovani turistični točki. In že smo pri nepravem olimskem bogu - pri Dionizu. Sledi preskok v človeško sfero : poglavje, posvečeno Pitagori.

Avtor zatem pokramlja o vojnah (grško-perzijske vojne, peloponeška vojna) in o grški politiki (npr. Periklej v Atenah). Olimpijski bogovi se ukvarjajo tudi s Sokratom (Atena ga ne mara), a Zeus prepusti odločitev kar samemu Sokratu.

Ne more umanjhati Aleksander Veliki in tako je 17. poglavje naslovljeno : Burka o Aleksandrovi preobradi v boga.

Na koncu 1. dela knjige se selijo grški bogovi v Rim (Rimljani so sicer osvojili Grčijo, grška kultura pa je osvojila Rim.)

V Rimu so dobili grški bogovi sicer druga imena (Zeus = Jupiter itd.), a vseeno vladajo dalje, vse do prevlade krščanstva v rimskem cesarstvu (4. stoletje).

Avtor nas pregledno popelje po rimski zgodovini. Jupiter sicer pride tudi v Jeruzalem, a v Rimu navsezadnje zmaga judovsko versko izročilo. Grški (in rimski) bogovi so zdaj detronizirani. Vrnejo se na Olimp in se umaknejo v spanje. Zeus pove : "Dan je bil lep in dolg. Napočila je noč, Torej ležite in zaspite."

Medtem ko 1. del Olimp in 2. del Kapitol obravnavata antiko, pa pridemo s 3. delom Sen in prebujenje v evropsko zgodovino od srednjega veka do 17. stoletja.

Prebiramo očarljiv prikaz kulturne zgodovine & očrti najpomembnejših avtorjev (Dante, Petrarca, Boccaccio) in z renesančnim odkrivanjem mim odkrivanjem antike (književnost, likovna umetnost, filozofija),

✓
Papestvo v Rimu je razpoloženo renesančno, v srednji vek pa se v Firencah obrača fanatični menih Savonarola (konec 15. stoletja).
In kaj počnejo grški bogovi? V pogovorih komentirajo kulturno in politično življenje!

4. del ima naslov Bogovi na popotovanju. (18.-20. stoletje).
Najočitneje potujejo grški bogovi po evropski umetnosti, najbolj po književnosti in po likovni umetnosti. Morus pa ne pozabo na glasbo: tu je Mozartova simfonija Jupiter!

Do francoske revolucije je Apolon kritičen: "Revolucionarji po barbarsko uničujejo in niti pomembno barbarsko le ne zaajo zidati...
Se nikoli niso bile umetnosti tako ~~maxxxx~~ zelo na tleh kakor pod vlado teh krvnikov,"

Barbarsko pa so uničevali antično dediščino tudi številni evropski zbiralci umetnin. Morus se obširneje zadrži pri lordu Elginu in pri njegovi plenitvi atenske akropole.

Od slikarjev predstavi Morus Francoza Ingresa, ko ustvarja sliko Zeusa.

Nadalje se sprehodimo po političnem dogajanju v zvezi z osvobodilnim bojem Grkov v 20. letih 19. stoletja.

~~Ena~~ Lahkotna glasbena muza Jacquesa Offenbacha pa je oživila dva pomembna grška mita: Orfej v podzemlju in Lepa Helena.

In že smo pri Schliemannu, amaterskem arheologu in odkritelju sledov Troje in Mikem.

Avtor ne pozabi na obnovitev olimpijskih iger (1896 ~~atena~~ Atene) in v poglavju Ikarova krila poveže ~~na~~ starogrški mit o letenju z modernim razvojem letalstva.

Zaključno 60. poglavje je Kronosova vstaja, ko je preko predolimpskega boga nakazan vojni barbarizem 20. stoletja.

Avtorjev konec je v znamenju Zeusa. Je-ta polemizira z nacističnim totalitarizmom in pove nekaj pomembnih zaključnih misli!

"Samo v mnogoternosti sta mir in svoboda, enovitost vseh je najbolj negrški pojem, kar so si jih kdaj izmislili.

Če ste ljudem naklonjeni, jih naučite tega, da bodo znali biti neenotni, ne da bi se zato ubijali. Tega jih naučite, da je bolje imeti več držav kakor samo eno. Tega, da je bolje, če je več mnenj, kot ~~en~~. Če je samo eno. Naučite jih tega, da je bolje moliti mnogo bogov kakor samo enega....

Le če zatrete enovitost, si morete pridobiti svobodo."

In še pomembni zadnji stavek: "Širno je odmevala beseda olimpskega Zeusa, in v grmenju njegovega glasu se je od daleč mešalo rohnenje titanov."

(Zeus = kulturna vladavina, titani = barbarsko uničevanje.)

Morusov Večni Zeus je izjemno mikaven sprehod po evropski kulturni zgodovini, pri čemer tudi politika ni prezrta. Gre kar za vedno živi vademekum dragocene vrednosti za vedno nove generacije vedoželjnih bralcev.

15. SPISANKA

O življenjski izpolnjenosti

O tem, kaj je življenjska izpolnjenost (kar ni isto kot življenjska izpolnitev!), bi najbrž domala vsakdo povedal kaj drugega. Zato pišem seveda s svojega občutenjskega stališča.

Ko ~~SEMŠO~~ navrže v človeško štetje let začetno številko 8, je že ča[s] razmišljati o člastni izpolnjenosti, saj nam preti skorajšnja dopolnjenost.

Začeti je treba s premislekom, kako priti do izpolnjenosti. Človek je na začetku t.i. tabula rasa. Potem nas zač[e]nejo polniti šole, družina, družba, okolica, svet, srečanja, dogodki, doživetja, delo, odkritja, spoznanja itd. Sčasoma smo z marsičim napolnjeni, a nismo še nujno izpolnjeni.

Odvisni smo spet od lastnega občutja: ali se nam je v življenju zgodilo toliko stvari, da smo s tem nekakomizpolnjeni (pasivni vidik našega delovanja), še pomembnej[še] je, kaj smo sami storili, da smo priš[li] v[aj] do čelne izpolnjenosti (aktivni vidik našega delovanja).

V največji meri je odvisna življenjska izpolnjenost od posameznikovih življenjskih načrtov. Z majhno zahtevnostjo osebnih načrtov (skromno življenje, neizstopajoče vsakda[n]je delo) je lažje priti do t.i. izpolnjenosti (mirno sledenje življenjski verigi: otroštvo, mladost, zrelost, starost, smrt).

Teže pa je priti do izpolnjenosti pri ljudeh z velikimi ali prevelikimi življenjskimi načrti: biti velik umetnik, velik znanstvenik, velik bogataš, velik osvajalec, izjemen sportnik ipa. Ta stvar ni odvisna od lastne volje, ampak predvsem od talenta za posamezna področja. Prezahtevni življenjski načrti pravzaprav nujno vodijo v življenjsko neizpolnjenost, v prikrajšanost, v depresijo...

48

Čas pa je, da se premaknem k sebi, saj je lastna življenjska izpolnjenost nekak življenjski obračun ali nekaka življenjska bilanca.

Sam nisem imel težavj po izjemnih dosežkih ali po dosegi višjih družbenih položajev, ampak predvsem po mirnem življenju, napolnjenem z zanimivim študijem.

Pa pogledjmo, kako je šlo s slednjim. Dano mi je bilo (in tudi moja želja in volja sta bili), da sem studiral, kar me je zanimalo (svetovna književnost, slovenska književnost) in da sem se celo življenje tako in drugače ukvarjal s književnostjo (gimnazijski profesor književnosti, knjigar, bibliotekar, uradnik na republiškem komiteju za kulturo : področji knjižničarstvo in založništvo, in slednjič samostojni kulturni delavec : področje književnost. Tudi kot kulturniski upokojenec ostajam trdno na področju književnosti.) To so seveda zunanosti.

Kaj sem pa postoril ? No, pisaril sem to in ono. Nabralo se je kakih 20 publicističnih in strokovnih knjig. Dodam naj še večdesetletno ukvarjanje z gledališkim amaterizmom. Vse skupaj nič posebnega, nekaj izpolnjenosti pa je. Seveda bi lahko bilo knjig več, knjige bi lahko bile boljše. A pridnosti in prizadevnosti je le primanjkovalo.

Za duševni razvoj skrbim z branjem številnih različnih novih knjig in po novem tudi z dodatnim ~~branj~~ branjem izbranih starih knjig, za duševno rekreacijo pa me razgibavajo nove spisanke leta 2016.

Res je, da sem književno enostranski (tudi na gledališko sfero gledam z vidika književnosti), a kaj, ko tudi po 55 letih kar stalnega študija književnosti pride človek % "komaj do sred njih vej".

Pravzaprav je delna življenjska neizpolnjenost celo spodbuda / da človek še kaj postori.

* 49

Tako me trenutno priteguje izpeljava projekta, s katerim se ukvarjam že nekaj časa (Evropsko romanopisje o 1. svetovni vojni v slovenskih prevodih).

Naj sklenem to bežno razmišljanje o življenjski izpolnjenosti s svojim razmerjem do bližnjega in do ~~pisar~~ga okolja (uredniško delo) :

do očeta : Ivan Lah : Sto let pozneje : izbor mladostne kratke proze, 2004

do gimnazijskega razreda : 50. obletnica mature Osme B /1953 : Liber abrahamicus Octavae B/ 1953, 2003

do univerzitetnega letnika : Merjenje dalje in nebeskih strani : zbornik zvezdnega slavistične generacije 1953, 2005

do dramske gimnazijske skupine : Ave Beatum Cor Dramaticorum Excellentium Fons Gaudiosarum Horarum : zbornik desetiletja dramskega krožka 1. gimnazije Bežigrad 1968-1978, 1978

do rodne mesta : Ljubljana v slovenski književnosti : Gradivo za tematsko raziskavo, 2013

do domovine : Od vzorov do bojev : Antologija slovenske domovinske proze od Janze ~~Trdine~~ ^{ezc} Trdine do danes, 2009

Če se sprijaznim, da je vse moje delo le drobni fragment k velikanski in h kar neobvladljivi stroki, ~~na~~ sem se najbližje t.i. življenjski izpolnjenosti.

In še vprašanje : ali je doživel življenjsko izpolnjenost ali kar življenjsko izpolnitev Goethe, ko je tik pred smrtjo končal 2. del svojega Fausta ?!

16. SPISANKA

O življenjskih načrtih in o življenjskih ciljih

Naslovna tema spada pred temo 15. spisanke : 0 življenjski izpolnjenosti. Razumljivo je, da so najprej načrti in cilji, potem pa je izpolnjenost teh načrtov in ciljev.

Življenjski načrti in cilji so zelo različni : mali, veliki, navadni, nenavadni, dosegljivi, nedosegljivi itd.

Osnovni življenjski načrt (in cilj obenem) je nujno povezan z vsakodnevnim preživetjem : s hrano, s pijačo, s prostorom za bivanje... Koliko ljudem se ustavi načrtovanje že tu ! (prim. skrajne reveže v Kalkuti, ki prežive celo življenje na velemestnem asfaltu ...)

Za širše in za dolgoročno načrtovanje pa je potrebno živeti v razmeroma liberalnih družbi, saj ima človek le v taki družbi možnosti, da svoje življenjske načrte pripelje do ciljev.

Večina ljudi živi v takih družbah, ki sicer skritih načrtov posameznikom ne morejo preperečiti, v največji meri pa načrte posameznikov močno omejujejo ali kar onemogočijo. Sem spadajo vsi totalitarni sistemi z diktaturo družine, družbe, države, vere, politike, izročila, navad... (prim. se posebej zatirane ženske v povampirjenih patriarhalnih sistemih).

Večina ljudi ima nujno male in dosegljive načrte in cilje, saj ~~mnogi~~ so odvisni od svojih skromnih sredstev.

O življenjskih načrtih za svoje otroke večkrat odločajo starši, kar pa se redko ujame z željami otrok. A tu se omejujemo le na samostojno načrtovanje posameznikov in na bližanje teh načrtov življenjskim ciljem.

V bistvu imamo dva glavna tipa načrtov in ciljev, ki ustrezajo dvojici imeti in biti. Prvi tip je usmerjen v pridobivanje in v povečevanje materialnega imetja, drugi tip pa v pridobivanje znanja, spoznanja, v razvoj čutenja, misljenja, delovanja...

V življenju prevzemamo tudi načrte in cilje drugih ljudi, ki vplivno žarčijo s svoja mnenja in svoje poglede. Za nekaj načrtiv in ciljev bom ~~poskušal~~ posegel kar k našima pesnikoma Župančiču in Ketteju, ki sta napisala nekaj izrazitih življenjskih vodil. Ali jih lahko uporabimo tudi zase ?!

1. Oton Župančič : Motto (uvod v zbirko Čez plan, 1904) :
Pređaj se vetrom - naj gre, kamot hoče !

Naj srce se navriska in izjoče !

Vendar mornar, ko je najvišji dan,
izmeri daljo in nebeško stran...

Torej : ko si mlad, se prepusti življenju, razmahu čustev, doživetje, pustolovščinam, Ko pa prideš v zreła leta (najvišji dan!), deluj razumno in načrtuj, kfar moreš doseči.

2. Oton Župančič : Geslo (zbirka Samogovori, 1908)
Kuj me, življenje, kuj !

Če sem kremen, se raziskrim,
če jeklo, bom pel,
če steklo, naj se zdrobim.

Torej : Za svojo vrednost itve človek v poteku življenja. Prvi verz je avtorjev poziv na življenjsko preskušanje. Idejnost te pesmi je biologistična, darvinistična : močni, sposobni se vzpenjo, slabotni, nesposobni propadejo : raziskriti se = nekaj doseči - peti = veliko doseči, ustvariti - zdrobiti se : ne uspeti, ne doseči (načrtov in ciljev).

3. Oton Župančič : Usoda in cilj (Dela II, 1936) :

Živeti - umreti je usoda naša,

a cilj nam je visoko posajen !

Glej to drevo : za usodo nič ne vpraša,

a večno se bori za svoj namen...

usojenosti

Torej : Iz neogibne ~~usojenosti~~ 1. verza preidemo v spodbudno sporočilo 2. verza : človek naj si zada zahtevne, visoke cilje in to mu bo razgibavalo in mu polnilo življenje. Biologistična ideja zadnjih dveh verzov je razumljiva : kot drevo se tudi človek bori za svojo rast , za svoj razvoj...

4. Dragotin Kette : Moja maksima

Popolnite bodi moj edini vzor,

luč, resnica moje delovanje !

Ljubica, ti bodi mi izvor

¹² sence - smrt po delu sladke sanje !

Torej : gre za očarljivo spodbudni in za idealno zastavljeni življenjski program, ki ga zlahka podpisemo vsi, "kar nas dobrih je ljudi".

Izpopolnjevanje (vsakršno) je lahko temeljni življenjski načrt in cilj obenem. Delovanje v imenu vrednot svetlobe in resnic ni le osebno, marveč tudi družbeno pomembno. Prek ljubezni in sreče pa pride pesnik celo do prijetne smrti (= sladke sanje po delu) !

Zadnji verz nam ponudi izjemno zanimivo primerjavo s Hamletovim monologom. Hamlet je skeptik in se boji, "kakšne sanje bi prišle nam v spanju, ko se otresem teh zemskih spon". Kette pa je prepričan (no, trdi, da je tako), da so s smrtjo povezane "sladke sanje".

Redki so ljudje, da tako lahkotno opravijo s smrtjo !

Za zaključ^ke pa si oglejmo še globoko zgodbo iz knjige madžarskega pisatelja in filozofa Bele Hamvasa Nevidno doajanje, Lj. 2016. Gre za to, kako doživé ljudje končni cilj - raj !

"Legenda pravi, da so štirje modreci tako dolgo molili, dokler niso dobili tistega, kar so si želeli - da vstopijo v raj med blažene. Med temi srečniki so preživeli ves dan in od sončnega vzhoda do zahoda izkušali elizijsko življenje.

Prvi modrec tega doživetja ni mogel prenesti in je umrl, drugemu se je zmešalo,

tretjega je to doživetje pripravilo do tega, da se je zaprl vase, ga ohranil vse življenje in pridobljeno srečo ohranil le zase .

Edino četrti modrec je ostal zdrav in cel, ker je tisto, kar je doživel, izkoristil za pomoč vsem, ki so ga prosili zanjo."

Četrti modrec je človek s kolektivno odgovornostjo. Svetlobo, ki jo je prejel, predaja drugim.

Srečko Kosovel : Živeti je smisel življenja.

Fjodor M. Dostojevski : Ljubite življenje bolj kot njegov smisel.

Kosovel je monist. V življenju samem vidi smisel. Prvo vsebuje drugo. Najbrž se pridružuje Kosovelu večina ljudi, ki žive in ne razmišljajo o tem, da bi življenje še posebej osmišljali.

Dostojevski je dualist. V življenju čuti dvojost. Ob stvarnem življenju obstaja še misel o življenju. Ta misel je lahko zelo različna. Vendar pa Dostojevski v svojem izreku da prednost stvarnemu življenju pred mislijo o njem. Dualistična je najbrž izobraženska manjšina ljudi.

Zdaj pa razložimo, kaj je sploh smiselx pomensko. Tu smo pri našem jezikoslovju. S je glas, ki je v starih časih opravljal vlogo kazalnega zaimka ta. Vzemimo arhaično besedo osorej : o-s-orej = ob tej uri. In zdaj smo že pri bistvu zadeve. S-misel je ta (določena) misel. Življenju torej pridajamo ali kar vsiljujemo to (določeno) misel in živimo oprti na to misel.

Dualistu ni dovolj naravno, neposredno doseganje življenja, marveč išče še filozofsko potrditev njegove vrednosti ali nevrednosti.

Lepe primere o življenjski miselnosti najdemo v svetovni književnosti. Vzemimo nekaj primerov iz francoske književnosti :

VITALISTIČNA OSMISLITEV

Začnimo z Rabelaisom in z njegovim izrekom PIJ ! (Gargantua in Pantagruel). Izrek ni nekaka reklama za pijančevanje, ampak za odprto sprejemanje življenjskih (tudi duhovnih) darov.

Lahko bi rekli temu tipu tudi senzualistična usmeritev.

RACIONALISTIČNA OSMISLITEV

Tu je Voltaire s svojim Kandidom. Ali ni dobra potrditev življenjskega smisla ta prvi stavek v Kandidu : Treba je obdelovati naš vrt !? Ne gre zgolj za privatizem, ampak za širši človeški svet.

~~Eni~~ Lahko bi rekli temu tipu tudi aktivistična usmeritev.

DEKADENTNA OSMISLITEV

Ena znanih Baudelairovih Pesmi v prozi ima naslov Omamljaj ~~se~~ se !
Na prvi pogled je naslov podoben Rahelaisovemu izreku Pij !
Vendar pa nam Baudelaire ponudi več ~~ko~~ kot le pitje : "Omamljaj~~se~~ se
neprenehoma ! Z vinom, s poezijo ali s krepitjo, kakor hočeš !"

Lahko bi rekli temu tipu tudi intmistična usmeritev.

EKSISTENCIALISTIČNA OSMISLITEV

In že smo pri Camusovem Mitu o Sizifu. Camus je iz mita, ki
vsebuje življenjsko nesmiselnost (Sizifovo valjenje skale na hrib
in innehno padanje skale navzdol itd.) izpeljal presenetljivo misel :
Sizifa vidi v doseganju ~~svojega~~ cilja (vzpona na vrh delovnega
procesa) srečnega !

Ob tem pa postajajo vrednostno smselna tudi številna
vsakdanja in ponavljajoča se dela neznanskih množic delovnih ljudi.

Morda bi rekli temu tipu ^{ud} tudi voluntaristična usmeritev.

Mar ne preskušamo ^v ljudje omenjenih osmislitev vsak po svoje
in vsakodnevno ?!

O enakosti in o podobnosti totalitarizmov

Vsaka oblast kvari, absolutna oblast pa kvari absolutno.

lord Acton

Primerjalno se bom lotil obravnave treh glavnih totalitarizmov 20. stoletja : ruskega komunizma - boljsevizma (1917-1991), italijanskega fašizma (1922-1945) in nemškega nacionalnega socializma (1933-1945). Poudarek bo na funkcioniranju režimov in ne na njihovi ideologiji. Zato bo najprej prikazana bistvena enakost totalitarizmov in zatem manj pomembna podobnost, ki jih delno ločuje.

Časovno izhajajo omenjeni totalitarizmi iz katastrofizma 1. svetovne vojne in iz njenih nasledkov.

Sicer pa je boljševizem kot stranka nastal iz razcepa ruske socialnodemokratske stranke leta 1903 (razcep na boljševice in na menševice), na oblast pa je prišel z državnim udarom v ruskem revolucionarnem letu ~~1917~~ 1917 (oktobrska revolucija kot nadaljnja faza februarске revolucije - vodja Lenin).

Fašistična stranka je nastala po 1. svetovni vojni leta 1919, delovala pa je dvopolno : nacionalistično in socialistično (podobno kot nemški nacionalni socialisti), prišel pa je na oblast s t.i. pohodom na Rim 28. 10. 1922, ko je italijanski kralj Viktor Emanuel III. imenoval Mussolinija za predsednika vlade.

In še nemški nacionalni socializem. Oblikoval se je po 1. svetovni vojni iz Nemške delavske stranke. Leta 1920 pa se ta stranka preimenuje v Nacionalno-socialistično delavsko stranko Nemčije (NSDAP). Leta 1923 poskusi stranka (najbrž zaradi uspeha italijanskega fašizma leta 1922) v Münchnu z nekakim državnim udarom, a je to bolj teatralni nastop kot resna politična akcija.

V naslednjem desetletju pa se stranka razvija pod Hitlerjevim vodstvom v množično stranko in postane najmočnejša stranka v nemškem parlamentu leta 1932. Na podlagi tega dejstva imenuje predsednik države Hindenburg 30. 1. 1933 Hitlerja za kanclerja - predsednika vlade.

Strnimo primerjave: ruski komunisti pridejo na oblast še v času 1. svetovne vojne, in to ^z udarom, fašisti in nacisti pa pridejo na oblast po 1. svetovni vojni, in to po nekaki uradni poti.

Vsi trije totalitarizmi operirajo s socialističnimi gesli: najbolj ruski komunisti, manj, a vseeno opazno pa fašisti (Mussolini je bil sprva sploh socialist!) in nacisti (prim. oznako stranke

NSDAP: v imenu stranke sta tako si socialistična kot delavska!). še pogled na položaj omenjenih treh držav na koncu 1. svetovne vojne: Rusija in Nemčija sta bili poraženi, Italija pa je bila med zmagovalci.

Preden gremo k funkcioniranju totalitarnih režimov, omenimo še njihov konec. Razlika je izstopajoča: Italija in Nemčija sta bili v 2. svetovni vojni poraženi, komunistična Rusija (Sovjetska zveza) pa je bila zmagovita. Tako sta se dva totalitarizma leta ~~1946~~ 1945 končala, rški komunistični totalitarizem pa se je še dolgo nadaljeval. Ker pa ni mogel tekmovati s kapitalizmom, se je gospodarsko in politično sesul^o šele leta 1991 (po verižnem padcu vseh vzhodnoevropskih komunističnih režimov).

Iz vojnezmagovitosti ruskih komunistov nekateri izpeljujejo tudi boljše vrednotenje komunizma kot ~~kot~~ obeh vzporednih diktatur, pač po načelu, da zmagovalci pišejo zgodovino. Komunizem je bil poražen drugače in pozneje, kar pa je v naši primerjalni obdelavi postranska stvar. (Skromni ostanki komunističnih režimov ~~va~~ nekaterih malih državah, npr. Severna Koreja in Kuba, kažejo vso bedo tega sistema.)

O tem, kateri totalitarizem je hud, hujši ali najhujši, najbolj utemeljeno pove podatki, koliko žrtev

je po samezni totalitarizem povzročil pri lastnem prebivalstvu. Pri svojem začetku in pri svojem koncu sta fašizem in nacizem dokaj podobna, ^m ruski komunizem pa v obeh primerih časovno izstopa.

In zdaj ^j k funkcionalni enakosti totalitarizmov. Struktura vladajočih in podložnih je povsod enaka. Na vrhu je diktator (Veliki brat v Orwellovem romanu 1984), sledi ožja stranka (višji strankarski voditelji), nato širša stranka (navadni člani stranke) in slednjič podložno ljudstvo (raja v Orwellovem romanu 1984). Raja nima nikake svobode in nima nikakršnih pravic.

Povsem enakih je še več elementov: izjemna moč tajne politične policije, poudarjeni militarizem, čredno organiziranje ljudi od otrok dalje, poskus obvladati vse družbene sisteme: gospodarstvo, upravo, sodstvo, šolstvo, kulturo, umetnost, celo šport itd., in to s kadri vladajoče stranke, ne nazadnje: močna in uspešna propaganda.

Enaka je tudi gonja proti vsaki možni ali stvarni opoziciji v državi in zunaj nje. Za svoje nasprotnike in sploh za vsake sumljivce organizirajo totalitarni režimi množčna ⁱ zaporniška taborišča, deloma delovna taborišča z uvedbo suženjskega dela (npr. gulagi), deloma uničevalna taborišča, namenjena likvidaciji zapornikov (prim. številna nemška taborišča). Nekaj statističnih števil o žrtvah totalitarizmov bomo navedli poneje.

Enaka (a številčno različna) so ~~različna~~ tudi obračunavanja v samih totalitarnih strankah: izjemna je ^{številnost} likvidacij najvišjih političnih voditeljev vladajoče stranke v Sovjetski zvezi (Stalinova diktatura), ^{manjša} je likvidacija sostrankarjev v Nemčiji (Hitlerjev nastop proti organizaciji SA na čelu z ~~rož~~ Röhmom), ^{mejnava je} deloma je tudi likvidacija sostrankarjev v Italiji (Mussolinijev obračun z opozicijo v fašistični stranki, ubit je bil ^{vedr} tudi Mussolinijev zet grof Ciano).

Obstajajo pa tudi posamezne razlike med totalitarizmi, odvisne od zgodovine in od geografije. Noben totalitarni sistem ne more zatreči vsega prejšnjega izročila.

Vzemimo najprej razliko pri odnosu do vere : ruski komunizem je močno zatiral vero (pravoslavje) in propagiral ateizem (s tem je avtomatično deloval proti večini venega prebivalstva). Italija in Nemčija se nista lotili preganjanja religije, podpisali sta celo konkordat z Vatikanom. Italija in Nemčija sta študi obdržali (sicer nadzirano) kapitalistično gospodarstvo in s tem omogočili lastnemu prebivalstvu ugodnejše življenjske razmere. Socialistična gospodarska politika v Sovjetski zvezi pa je zaradi ideološke dogmatičnosti posem zatrla domače kmetijstvo in povzročila svojemu prebivalstvu raznolike pomanjkanje.

Čeprav sta Italija in Nemčija nastopali v imenu svojega "izvo-ljenega" naroda in Sovjetska zveza v imenu proletariata (= samo dela naroda!), pa so bila to le gesla režimske propagande, saj nista politično odločala ne narod in ne proletariat.

Vladajočči vrh totalitarni strank ni potreboval višje izobrazbe (kot v t. i. buržoaziji) in je tudi ni imel, a hotel se je amatersko spoznati na vse. Minister v Hitlerjevi vladi Speer v svojih odličnih spominih navaja, da sta imela med vidnejšimi nacisti le dva visoko izobrazbo : Speer in Goebbels. Podobno je bilo tudi v drugih totalitarizmih : Mussolini je bil učitelj, Stalin pa študent bogoslovja.

Omenimo posebej še strogi nadzor nad kulturo in nad literaturo posebej, politično cenzuro, politično usmerjanje književnosti in umetnosti sploh ipd. Vseh totalitarizmih je emigriralo veliko kulturnikov in književnikov posebej.

V čem je večna tegoba totalitarizmov? Hočejo biti totalni, a tega ne morejo doseči. Ker so vezani na ~~ena~~ eno samo stranko, gledajo na celotno prebivalstvo kot na možnega ali na kar realnega nasprotnika. Za družbeni nadzor potrebujejo veliko število ogleduhov, prisluškovalcev, vohunov, policistov, ječarjev. Iskanje in najdevanje sovražnikov režima sta stalna manična obsedenost totalitarnih sistemov.

Ko sem raziskoval zaprte slovenske književnike v komunističnem režimu, sem za čas okoli 1950 zapisal: "Tako so bili v slovenskem prostoru kot sovražniki komunistične oblasti obravnavani zlasti tile: vojni nasprotniki rdečih-komunistov: beli-domobranci in plavi-monarhisti, vsi politični strankarji pred 2. svetovno vojno, politična emigracija, katoliška Cerkev kot organizacija in njeni duhovniki, simpatizerji zahodne demokracije (recimo jim anglofili), od 1948 tudi simpatizerji Sovjetske zveze (t. i. informbirojci), "sovražni" govorniki in pisci, z razrednega stališča še: buržoazija nasploh in "kulaki" v kmetstvu..."

Nemalo razočaranja nad komunizmom ali nad socializmom je bilo tudi pri samih komunistih. Ko sta španska komunista Enrique Castro Delgado in njegova žena Esperanza odhajala iz Sovjetske zveze, sta takole označila sovjetski režim: "Socializem je velikansko koncentracijsko taborišče."

Težko je pobiti in zapreti toliko prebivalstva. Zgodovina pa potrjuje, da dobro organizirana manjšina zmore s policijo in z vojsko obvladati velike množice in tudi celotno prebivalstvo. Kar težko je razumeti, da je mala Anglija nekaj stoletij vladala veliki Indiji ali da je Rim več stoletij obvladoval sredozemski prostor. Gotovo pa diktatura številnim ljudem tudi prija (t. i. beg od svobode). Vse rešuje vladajoča stanika, nad vsem bedi pa še

vodja, nekak zemeljski nadomestek nebeskega boga. Znano je, da so ljudje jokali ob smrtih ~~raznih~~ tiranov, tudi ob Stalinovi smrti. Totalitaristi se neukvarjajo z osrečevanjem svojih državljanov, ampak z njihovim obvladovanjem.

In zdaj le še podatki, kateri totalitarizem je pobil največ lastnega prebivalstva. V neki nemški statistiki (Genozid im 20. Jahrhundert) sem zasledil tele komaj verjetne številke žrtev devetih diktatorjev v 20. stoletju. Med njimi je 5 komunistov in en nacist (Hitler). O kakem fašistu, ~~pa~~ o Mussoliniju, ~~ni~~ ni sledu. Fašizem na področju žrtev pri lastnem prebivalstvu ni "konkurenčen" večjima tekmečema.

Pa si poglejmo statistiko žrtev (v okroglih milijonih) :

Stalin - 42 milijonov

Mao Ce Tung - 37 milijonov

Lenin - 4 milijoni

Pol Pot - 2 milijona

Josip Broz - 1 milijon.

Za primerjavo : Hitler - 20 milijonov.

Po uničevalnem besu do lastnega prebivalstva komunizem močno izstopa. Pridati pa je treba opombo : če so vštete v statistiko tudi žrtve 2. svetovne vojne, potem je nedvomno del žrtev treba odšteti od žrtev režima in pristeti te žrtve ~~na~~ sovražni vojski.

za zaključek si privoščimo še tole revolucionarno umovanje : kdor ustvarja "novo" družbo in "nove" ljudi, mora pač odstraniti "stare" družbo in "stare" ljudi.

in kot je rekel veliki Stalin : smrt posameznika je tragedija, smrt milijonov ljudi pa je statistika.

Ob 40-letnici mojega vegetarijanstva

Pisalo se je leto 1975 in v slovensčini je izšel prevod knjige Andréja van Lysebetha WECUM SE JOGE. Zdi se mi, da je bila to sploh prva knjiga o t.i. hatha jogi pri nas.

Knjigo sem takoj kupil in jo z ~~a~~ zanimanjem prebral, nato pa sem jo uporabil kot vodnik za gibalne vaje. Kar nekaj let sem delal več ali manj jogističnih vaj. Zlasti mi je ostal v spominu t.i. "surjanamaskar" = pozdrav soncu kot pravcati obred. No, sčasoma sem v gibalnih vajah popustil, a še ~~o~~ do danes gojim nekaj vsakodnevnih dihalnih vaj.

Vpliv omenjene knjige pa se ni omejil le na mojo gibalnost, ampak se je razširil še na mojo ~~zdravost~~ jedilnost. Nikakor nisem mogel ravnodušno mimo poglavja z naslovom Mesojedec ali vegetarijanec? Avtor knjige tu omenja, da zaradi joge sicer ni nujno preiti v vegetarijanstvo, a nato navede kar nekaj utemeljene protimesne propagande (npr. zagotavljanje boljšega zdravja, dolgoživost: vegetarijanski menihi trapisti žive skoraj 100 let, vegetarijanski samostanski redi "raka skoraj ne poznajo, prav tako ne arterioskleroze, infarkta in drugih bolezni, ki jih povzroči degeneracija"; zatem srhljivi podatki o številu gnilobnih bacilov v enem gramu različnega mesa: gre za milijone bakterij na gram! Rekord pa imajo nekaj dni stara jajca: 200 milijonov bakterij na gram...).

Avtor konča poglavje anekdotično, in sicer z zgodbo svojega prijatelja, adepta joge, po poklicu mesarja. Le-ta je "svojim začudenim sžrankam toplo priporočal, naj ne jedo več mesa, ker je škodljivo itd... Končno je svojo mesnico zaprl in odprl vegetarijansko restavracijo."

Povezava zdravstvenega vidika in duhovnega vidika ~~z~~ me je kaj kmalu spreobrnila iz morilskega mesojedstva v blago vegetarijanstvo. (opomba : rastlinstvo je bliže čisti prvotni energiji).

Moram reči, da mi odpoved mesojedstvu ni delal nobenih težav, ker že sicer nisem bil kak zagretež za meso. Že v deških letih pa sem se odpovedal perutnini zaradi domačega dogajanja. Zgodba je naslednja : na našem dvorišču so se občasno znašle posamezne kure, ki pa so kmalu postale žrtve moje stare matere in posledično končale naslednji dan ^{me} jedilnem krožniku. Jaz pa nisem mogel ~~jesti~~ ali nisem maral jesti ljube živalce, ki sem jo še ^{pej}pejšnji dan gledal živo.

Seveda sem prišel kot novi vegetarijanec v svojem okolju v manjšinsko vlogo. Obkrožajo te večinski mesojedci, strmijo nad tvojo čudno odločitvijo, svarijo te, ~~a~~ da zdravstveno (spet zdravje !) ne boš preživel brez mesa, da je človek naravni mesojedec itd. Sčasoma se ^{zadeva}~~zadeva~~ unese in bližnjiki te pač sprejmejo kot družinskega posebneža.

Ko pa so nastopili še vegetarijanci višjega tipa - vegani, sem se tudi sam čudil, kako lahko prežive brez mleka in brez mlečnih izdelkov...

Omeniti še moram, da sem se za krajši čas (okoli 2 tedna) izneveril vegetarijanstvu (za mesojedce mi le "vegetiramo"), in to zaradi kulturološkega razloga. Leta 1981 sem namreč bil na krajšem izletu na Kitajskem. Ker menim, da je tudi domača kuhinja pomemben del nacionalne kulture, sem se takrat prepustil celotni jedilni ponudbi, ki nam je bila na razpolago.

In minila so leta in desetletja... Tu sem in še "vegetiram". Kaj hočemo : vsak človek pride do svoje razvojne meje : prehrana gospe Mire Omerzel s prano mi ostaja neumljiva in nedosegljiva...

69

20. SPISANKA

Od dijaka do upokojemca ali Ob 70-letnici zbirke
zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev

Bilo je leto 1946 in takrat se im se iz osnovnošolca že preobrazil v nižjegimmazijca in klasične gimnazije. Ker sem si redno ogledoval knjigarne zunaj in znotraj, sem gotovob brž odkril začetne knjige iz zdaj že epohalne zbirke ZDSPP.

Začel sem nagovarjati svojo mater, da bi knjige iz omenjene ~~z~~ zbirke kupovala, saj da spadajo v vsako slovensko kulturno knjižnico. Res se je hitro dala prepričati in je začela knjige kupovati. Da je družinska upokojenka to lahko počela, je bilo najbrž odvisno od razmeroma nizkih cen takratnih knjig. Stvar se je utekla in moja mati je kupovala ZD ves čas moje gimnazije in še v začetku mojega slavističnega študija (takrat so mi postale te knjige že strokovni priročniki!), skupaj kakih 10 let. Sredi 50. let sem že kaj zaslužil z začetnim korektorstvom in z lektorstvom ter s kakim drabižnim pisanjem, tako da sem si posamezne knjige ZD že sam kupoval.

Prišla in prešla so službena leta, nastopilo je upokojenstvo, a jaz še vztrajno kupujem ZD, katerih cena pa dandanašnji ni več naklonjena plitvim žepom kulturnih kupcev.

A vrniti se moram v dijaška leta. Doma smo v očetovi knjižnici imeli starejše izdaje zbranih ali izbranih spisov naših književnikov. Tako sem že v zgodnjih letih prebiral knjige naših pisateljev v izdajah Tiskovne zadruge, npr. Jurčiča, Tavčarja in Maslja-Podlimbarskega. To pa je bila predstopnja, iz katere je zrasla zbirka ZDSPP, ki jo je v začetni fazi ~~1946-1980~~ 1946-1980 urejal moj spoštovani profesor za primerjalno književnost dr. Anton Ocvirk, od 1981 do 2010 dr. France Bernik, od leta 2011 pa jo ureja dr. Matija Ogrin.

Zanimivo je, da je bil Ocvirk tudi urednik 1. knjige iz zbirke ZD v letu 1946 : to je 1. knjige Kosovelovega ZD. Ocvirk pa se je ukvarjal s Kosovelom ^v že pred 2. svetovno vojno, saj je leta 1931 izdal Kosovelove Izbrane pesmi.

Zbirka ZDSPP je izhajala najprej pri Državni založbi Slovenije (1946-2000). Nato je prevzela izdajanje zbirke za celo desetletje (2000-2010) mariborska založba Litera. Od leta 2010 pa izhaja zbirka pri založbi, ki je zanjo najprimernejša : pri ZRC SAZU v Ljubljani.

Spominjam se, da so bile začetne knjige zbirke ZD na voljo tako broširane kot vezane, v nadaljevanju zbirke pa so brošacije izginile. Pa si oglejmo, kateri avtorji so bili uvrščeni v zbirko ZD na začetku.

Bibliografija izdaj Državne založbe Slovenije 1945-1965, Ljubljana 1965, nam označi te knjige ZD iz leta 1946 : 1. knjigo Kosovela, 1. knjigo Aškerca, 1. knjigo Jurčiča in 1. knjigo Trdine, leta 1947 pa sta sledili 1. knjiga Gregorčiča in 1. knjiga Kersnika, In dalje : leta 1948 : 1. knjiga Levstika in leta 1949 : 1. in 2. knjiga Ketteja. Končajmo navajanje začetnih avtorjev ZD s 1. knjigo (in obenem z edino knjigo) Linharta (leta 1950) in s 1. knjigo Tavčarja (leta 1951).

Vredno je omeniti, da so doživele nekatere knjige ZD iz začetnih let tudi 2. izdaje. Že omenjen^a Bibliografija izdaj DZS... navaja te 2. izdaje : Jurčič : 1., 2. in 3. knjiga, Kersnik : 1. in 2. knjiga, Kosovel : 1. knjiga (precej predelana izdaja je izšla leta 1964) in Tavčar : 1. knjiga.

Presenetljiva pa je naklada začetnih knjig ZD : 1. knjiga Kosovela : 5000 izvodov, 2. izdaja te knjige : 3000 izvodov, 1. knjiga ^v Aškerca : 5000 izvodov, 1. in 2. knjiga Jurčiča : 5000 izvodov, 3.-8. knjiga Jurčiča : 4000 izvodov, 1. in 2. knjiga

Trdine : 5000 izvodov, 3.-5. knjiga Trdine : 4000 izvodov, 1. knjiga Gregorčiča : ~~500~~ 5100 izvodov, 2. knjiga Gregorčiča : 5000 izvodov, 1. knjiga Kersnika : 5100 izvodov, 2. knjiga Kersnika : 4900 izvodov, 3. in 4. knjiga Kersnika : 5000 izvodov, 1. knjiga Levstika : 4500 izvodov, 1. knjiga Ketteja : 5000 izvodov, 2. knjiga Ketteja : 4900 izvodov.

V sedanjosti - na zasičenem ^{iz}knjižnem trgu - so take naklade knjig omejene na uspešnice tipa Harry Potter. Za primerjavo vzemimo zgolj 3 primere ~~movejših~~ ^{novjših} naklad ZD : 1. knjiga Kocbeka je še dosegla 1500 izvodov, 16. knjiga Kocbeka premore le še 300 izvodov. 1. knjiga Bartola : 320 izvodov, 1. knjiga Jarca : 300 izvodov. Splošna primerjava naklad med začetnimi knjigami in med sedanjimi knjigami ZD ~~nam pove~~ nam pove, da so ^{sedanje} naklade ZD več kot $lo \times$ manjše.

Zdaj se kaže posvetiti celotnemu pregledu zbirke. Od leta 1946 (1. knjiga Kosovela) do leta 2015 (3. knjiga Jarca) je izšlo skupno 265 knjig ZDSPP (knjige v zbirki so številčene šele od Literinega založništva dalje). V vsaki novejši knjigi zbirke pa imamo zdaj tudi celotni pregled zbirke (po abecedi avtorjev).

Sistematizirajmo najprej zaključene avtorje v zbirki :

Anton Aškerc : 9 knjig
 France ^Bakantič : 1 knjiga
 Ivan Cankar : ³0 knjig
 Fran S. ^Finžgar : 15 knjig
 Alojz Gradnik : 5 knjig
 Simon Gregorčič : 4 knjige
 Slavko Grum : 2 knjigi
 Ivan Hribovšek : 1 knjiga

Simon Jenko : 2 knjigi

Josip Jurčič : 11 knjig

Janko Kersnik : 6 knjig

Dragotin Kette : 2 knjigi

Srečko Kosovel : 3 knjige (stvarno gre za 4 knjige, saj je 3. knjiga izdana v 2 delih : 3/1 in 3/2. Bolj smiselna bi bila oznaka 3. in 4. knjiga. ~~Podobno~~ se je zgodilo pri 7. knjigi Kocbeka : 7/1 in 7/2 !)

(Leta 2009 se nam je razkrilo, da Kosovelovo ZD ni povsem zbrano. Dr. Marjan Dolgan je namreč izdal knjigo : Srečko Kosovel : Iz zapuščine : Pesmi, neobjavljene v Zbranem delu. Presenetljivo je, da je tega neobjavljenega pesmiškega gradiva kar okoli 230 strani !)

Lojz Kraigher : 10 knjig

Ivko Kuhar - Prežihov Voranc : 12 knjig

Anton Leskovec : 2 knjigi

Fran Levstik : 11 knjig

Anton Tomaz[✓] Linhart : 1 knjiga

Stankoⁿⁱ Majcen : 8 knjig

Janez^m Mencinger : 4 knjige

Ludvik Mrzel : 2 knjigi

Josip Murn - Aleksandrov : 2 knjigi

France Prešeren[✓] : 2 knjigi

Dominik Smole : ~~6~~ 5 knjig

Josip Stritar : 10 knjig

Ivan Tavčar : 8 knjig

Janez Trdina : 12 knjig

Vladimir Truhlar : 3 knjige

Jože Udovič : 5 knjig

Anton Vodnik : 4 knjige

valentin vodnik : 1 knjiga

Oton Zupančič : 12 knjig

Zaključenih je torej 32 avtorjev. Nekaterim ZD so dodane že monografije o avtorjih, a o tem pozneje.

Im ~~zad~~^{zdaj} še seznam sedmih nedokončanih avtorjev v ZD :

Vladimir Bartol : 2 knjigi

Miran Jarc : 3 knjige

Edvard Kocbek : 14 knjig (7. knjiga je ~~je~~ dvodelna : 7/1 in 7/2)

Juš Kozak : 13 knjig

Primož Kozak : 3 knjige

Zofka Kveder : 3 knjige

Ivan Pregelj : 2 knjigi

Prihajmo nekaj opomb : ZD Bartola in ZD Jarca sta šele na začetku in tu ni kaj dodati. Pri Kocbeku so problem njegovi preobširni dnevnik, tako da je njegovo ZD najbrž šele na polovici. Nasprotno pa je ZD Juša Kozaka tik pred koncem, saj mu manjkajo zgolj še avtorjeva pisma. ZD Primoža Kozaka očitno še ni niti na polovici, podobno velja za Zofko Kveder, ki pa jo z veseljem spremljam kot prvo književnico, uvrščeno v ZDSPP. Največji problem med nedokončanimi avtorji je gotovo Ivan Pregelj, katerega ZD je zastalo pri 2. knjigi, torej na začetku, če pomislimo, da so Pregljevi Izbrani spisi izšli v 30. letih v 10 knjigah.

Ali je bila uvrstitev vseh omenjenih avtorjev v zbirko ZDSPP utemeljena? Sam imam pridržke pri ~~en~~^{treh} avtorjih : pri Leskovcu, pri Mrzlu in pri Truhlarju. Leskovec ima res eno nadpovprečno dramo (Dva bregova), a njegov celotni opus ga le ne potrjuje kot klasika.

Mrzel je sicer simpatičen avtor s svojo kratko prozo, a kot kratko-

proznik gotovo bolj izstopa Milan Pugelj. Tu je še nedvomno prednostni Ciril Kosmač, že ustaljeni "šolski" avtor.

Največja uganka mi je Truhlar. Kot pesnik mi je bil znan le iz kake antologije, a so njegove pesmi šle povsem mimo mene. Pred leti sem prebiral njegovo razpravo Doživetje absolutnega v slovenskem leposlovju. Tudi po prebrani 1. knjigi Truhlarjevega ZD (Pesmi) me njegova poezija ni pritegnila in menim, da imamo kar precej boljših pesnikov, kot je Truhlar.

Navsezadnje gre pri vsem skupaj tudi za prioriteto, če pomislimo, kdo vse ni bil uvrščen v izdajo ZD.

Posebno poglavje so še zaključne monografije k ZD. Načrtovano je, da vsakemu zaključnemu avtorju v ZD sledi še monografija o njegovem življenju in o njegovem delu. Običajno napiše monografijo o avtorju kar urednik njegovega ZD, a vedno mi tako.

Oglejmo si seznam do zdaj objavljenih monografij (po abecedi književnikov) * :

Franc^{ce} Balantič (avtor monografije : France Fibernik)

Ivan Cankar (avtor mon. : France Bernik)

Fran S. Finžgar (avtor mon. : Jože Šifrer)

Ivan Hribovič^{je} (avtor mon. : France Fibernik)

Simon Jenko (avtor mon. : France Bernik)

Janko Kersnik (avtor mon. : Gregor Kocijan)

Srečko Kosovel (avtor mon. : Janez Vrečko)

Lojz Kraigher (avtor mon. : Dušan Moravec)

Stanko Majcen (avtor mon. : Goran Schmidt)

Ludvik Mrzel (avtor mon. : Dušan Moravec)

Dominik Smole (avtor mon. : Goran Schmidt)

Anton Vodnik (avtor mon. : France Fibernik)

Oton Zupančič (avtor mon. : Joža Mahnič)

Edina pisca monografij, ki nista bila tudi urednika avtorjevega ZD, sta dr. Gregor Kocija^m (Kersnik) in dr. Janez Vrečko (Kosovel). Nedvomno bo velikanski problem pridobiti pisce monografij še za 19 že zaključenih avtorjev v ZD.

Sicer pa je dose^danji najplodovitejši pisec monografij France Pibernik (3), po 2 monografiji pa so pripevali še dr. France Bernik, Dušan Moravec in Goran Schmidt.

Morda bi kazalo uporabiti že ~~na~~ star^jše pomembne monografije in jim dopisati le časovni dodatek. Tu mislim predvsem na monografijo o Aškercu Marje Borsnik in na monogra^fijo o Simonu Gregorčiču Franceta Koblarjax (ta monografija je bila sploh pisana prav za spremljavo ZD!). Drago Druskovič je sicer napisal monografijo o Lovru Kuharju - Prežihovem Vorancu, a je zaradi neznanih razlogov izšla v Celovcu in ne v okviru ZDSPP~~x~~.

Ogledati si moramo še celotni seznam urednikov ZD. Med uredniki opazimo vrsto najpomembnejših slavističnih strokovnjakov iz več generacij. Urednike navajam pa abecedi in jim dodajam "njihove" avtorje :

Drago Bajt : Jarc 1-3 (3 knjige)

France Bernik : Cankar 1-2, 12-13, 17, 20, 23, Jenko 1-2, Kersnik 6
(10 knjig)

Marja Borsnik : Aškerc 1-2, Tavčar 1-8 (10 knjig)

Janez Dolenc : Pregelj 1-2 (2 knjigi)

Drago Druskovič : Lovro Kuhar - Prežihov voranc 1-12 (12 knjig)

Mihael Glavan : Kocbek 9, 12-16 (6 knjig)

Alfonz Gspan : Linhart 1 (1 knjiga)

Miran Hladnik : Gradnik 1-5 (5 knjig)

Andrej Inkret : Kocbek 1-8, 12-16 (13 knjig)

- France Koblar : Gregorčič 1-4, Kette 1-2, Stritar 1-10 (16 knjig)
- Jože Koruza : Lovro Kuhar-Prežihov voranc 1-2 (2 knjigi)
- Janko Kos : Cankar 6-7, 10-11, 18, 21-22, Prešeren 1-2, Valentin
Vodnik 1 (10 knjig)
- Lado Kralj : Grum 1-2 (2 knjigi)
- Janez Logar : Jurčič 10-11, Mencinger 1-4, Tdina 1-12 (18 knjig)
- Joža Mahnič : Župančič 4-12 (9 knjig)
- Katja Mihurko Poniž : Zofka Kveder 1-3 (3 knjige)
- Dušan Moravec : Aškerc 8-9, Cankar 3-5, 14-16, 19, 25, Kraigher 1-10,
Leskovec 1-2, Mrzel 1-2 (24 knjig)
- Jože Munda : Cankar 26-30, Juš Kozak 1-13 (18 knjig)
- Vlado Novak : Aškerc 3-9 (7 knjig)
- Anton Ocvirk : Cankar 6-7, Kersnik 1-5, Kosovel 1-3 (10 knjig)
- France Pibernik : Balantič 1, Hribernik 1, Truhlar 1-3, Udovič 1-5,
Anton Vodnik 1-4 (14 knjig)
- Dušan Pirjevec : Murn ~~knjige~~ 1-2, Župančič 1-3 (5 knjig)
- Tone Pretnar : Gradnik 1-4 (4 knjige)
- Mirko Rupel : Jurčič 1-9 (9 knjig)
- Goran Schmidt : Majcen 1-8, Smole 1-5 (13 knjig)
- Anton Slodnjak : Levstik 1-11 (11 knjig)
- Jože Šifrer : Finžgar 1-15 (15 knjig)
- Tomo Virk : Bartol 1-2 (2 knjigi)
- Dušan Voglar : Cankar 8-9, 24-25, Primož Kozak 1-3 (7 knjig)
- Najplodovitejši uredniki so : Dušan Moravec (24 knjig), Janez Logar in Jože Munda (18 knjig), France Koblar (16 knjig), Jože Šifrer (15 knjig), France Pibernik (14 knjig), Andrej Inkret in Goran Schmidt (13 knjig), Drago Druškovič (12 knjig) in Anton Slodnjak (11 knjig).

(Opomba : nekajkratno souredništvo (2 urednika pri posamezni knjigi) ni posebej označevano.)

Dragoceni plodovi uredniškega dela so opombe in komentarji, velika pomoč za vse preučevalce posameznih avtorjev.

Ob jubilejni 70-letnici je razvidno, da letno izidejo v zbirki povprečno nekaj manj kot 4 knjige. Tak tempo izhajanja je verjetno pričakovati tudi v bodoče. Ugledne starjše urednike pa bodo morali v nadaljnjem naslediti tudi pripadniki mlajših znanstvenih generacij.

Avtorjev, ki zaslužijo objavo svojih ZD v zbirki, je se kar precej. Prednost dajem tistim avtorjem, ki so bili že deležni svojih izbranih ali delno zbranih del. Iz 19. stoletja najbolj pogrešam Frana Erjavca (torzo izdaja njegovih ZD v 4 knjigah, 1934-1939), od književnikov na prehodu 19. in 20. stoletja bi izpostavil Frana Detelo (bil je že deležen izdaje svojih ZD v 6 knjigah, 1962-1972), Frana Masljar-Podlimbarskega (torzo izdaja njegovih Zbranih spisov v 3 knjigah, 1923-1931), Frana Milčinskega (izdaja ZS v 4 knjigah, 1978-1980), Josipa Vošnjaka (izdaja ZS v 3 knjigah, 1889-1894), Ksaverja Meška (izdaja Izbranega dela v 5 knjigah, 1954-1960), Dodajam še Milana Puglja (brez IS) in Vladimirja Levstika (brez IS).

Opuščam nadaljnje naštevaje avtorjev 20. stoletja, kandidatov za uvrstitve v ZDSPPR. Kot zanimivost pa omenjam dva dosedanja ~~najmlajša~~ najmlajša avtorja, uvrščena v ZD. To sta Primož Kozak in Dominik Smole (rojena 1929).

Posebno vprašanje so mnogopisci iz 20. stoletja, npr. France Bevk, Anton Ingolič, Miško Kranjec... Ali kaže pri teh preiti na Izbrano edelo? A pustimo to ob strani.

Naj končam ~~kon~~ jubilejno kramljanje o zbirki ZDSPP z željo, da zbirka s svojim poskočnim Pegazom spodbudno krene v nadaljnje nove zarje.

Andrijan Lah

21. spisanka

O mnogopovedni knjigi Iztoka Simonitija DEUS VULT

Pred nekaj leti sem z zanimanjem prebral Simonitijevo knjigo Historia magistra mortis, zato sem zdaj z velikim pričakovanjem segel po novi Simonitijevi knjigi Deus vult : o vrednotah kristjanov, Ljubljana 2015. Knjiga je povsem potrdila moja pričakovanja, saj obravnava pomembno tematiko s kulturno širino in s strokovno globino, z ostrim umom ~~xxx~~ ^{pri} razkrivanjem ^u dejstev, a vendar s poudarjeno strpnostjo libertarnega človeka.

Knjiga se dotika ključnih humanističnih področij : mitologije, religije, zgodovine, politike, kulture, umetnosti, znanosti, zazira se iz preteklosti v sodobnost in spet nazaj. Radoživemu in miselno odprtemu bralcu nudi kar največ gradiva za tehtno informacijo in za poglobljeni razmislek.

Avtorjeva knjiga je lahko izšla v liberalnih razmerah demokratične družbe, saj odprta razprava o temeljnih svetovnonazorskih vprašanjih v totalitarnem sistemu kateregakoli tipa ne bi bila možna.

Najprej se velja ustaviti pri obeh pomensko močnih naslovih Simonitijevih knjig. Historia magistra mortis je izzivalno nasprotje utečenega in zlizanega izreka Historia magistra vitae. Zdaj že vemo, da se življenje (življenjska praksa) ničesar ne nauči iz zgodovine, ampak da jo v nenehnosti ponavlja. Res se lahko posameznik ~~na~~ nauči nekaj o zgodovini iz zgodovine, a le za svojo kabinetno rabo. Potek sveta pa je kljub posameznim različicam vedno enak.

Simonitijev naslov seveda poudarja, da je zgodovina učiteljica (o) smrti. In res, ali ni zgodovina zgodba o vsem mrtvem, ^o preteklem, minulem? Lahko bi rekli, da je zgodovina mrtvaški ples, ki potegne v svoj krog vsakogar in vse živo. Dejstvo pa je, da zgodovina vse mrtvo nekako "oživi" na papirju.

Naslov nove Simonitijeve knjige Deus vult pa nas usmerja od zgodo-

2 174

dovine kar v transcendenco, le-ta pa je v človeški dejavnosti z zgodovino močno povezana. Torej k naslovu Deus vult = Bog hoče. In res : kaj Bog hoče ? Vse izjave, ~~kaj~~ kaj Bog ali bogovi hočejo, so vezane na t.i. svete verske knjige, ki pa so jih napisali, sestavili, obdelali, uredili in izdali ljudje. To se pravi : ljudje so napisali, kaj (naš) Bog hoče - ali drugače povedano : ljudje so nekaj hoteli in so svoja ~~hot~~tenja prenesli na Boga (na bogove). Ko pa je zapisano, da je Bog nekaj ukazovalnega, odločilnega, uničevalnega rekel, je to v verski knjigi močno vplivno in učinkovito. Na pisca se pozablja, pomembno je, kaj je pisec povedal. Podobno je pri funkcioniranju književnosti : rečemo, kaj je rekel Hamlet, in pri tem je Shakespeare v ozadju.

Izkaže se, da je izrek Deus vult dokaj vpliven v širši zgodovini in v različnih političnih časih. Najboljši primer je kar judovska Stara zaveza, v kateri je bogovskega odločanja na pretek. (So ti Elohim odsev vesoljskih Anunak^fov z Nibiruja ?!) Najprej : mit o izvoljenem ljudstvu (pisce Stare zaveze so bili Judje - izvoljeno ljudstvo so Judje - če bi pisali podobno knjigo Grki, bi bili ^zibrani narod Grki, če bi jo pisali Rim^pjani, bi bili izbranci Rimljani itd. V novejšem času smo imeli pril^ožnost spoznati rasistični mit nemškega Herren-^vvolka...).

Kaj izhaja iz monoteizmov in iz vsakršnih monizmov ? Neznanska nestrpnost, izključevalnost in dovrastvo do drugovercev, do drugorodcev, do druga^vče misle^včih itd. Starozavezni pisce vsiljujejo svojemu bogu Jah^vneju ostre nagovore o etnocidu Jude motečih ali Judom nasprotnih narodov. Seveda je v imenu našega Boga (Boga) vse dovoljeno. Mojzesova zap^poved "ne ubijaj" je povsem podrejena l. njegovi zapovedi o enem in o edinem pravem ~~bogu~~ (= našem !) bogu.

Simoniti lepo razprede dejstva o politeistični strpnosti in o mono-
 teistični nestrpnosti. vsi trije bližnjevzhodni monoteizmi (judaizem,
 krsčanstvo, islam) izključujejo vse druge in bi vse druge tudi uničili,
 če bi le mogli. Absolutnost ne dopusča relativizma. (O sovražnosti in
 o uničevalnosti posameznega monoteizma do drugih govori tudi Michael
 Paigent v svoji knjigi Sodni dan : Tri velika vesstva in zavota o koncu
 sveta, Tržič 2010.)

Simoniti in vsi, ki ~~knjižarstvo~~ ^{knjižarstvo} ~~čutimo~~ ^{čutimo} libertarno, nujno
 nasprotujemo tako izključujočnosti monoteizmov kot tudi novejših
 monizmov. ~~Simoniti~~ ^{Autor} utemeljeno poudarja, da so monizmi 20. stoletja
 (komunizem, fašizem, nacizem) zgolj brezbožne izpeljanke monoteizmov.
 Ti monizmi pa imajo svoje ideologije, svoje preroke in svoje volitelje.
 Slednji ~~pa~~ so nekaki zemeljski "bogovi".

Zato so smiselne primerjave funkcioniranja monoteizmov in
 monizmov : Vatikan in Komintern, papež in sovjetski dik[?]tator,
 inkvizicija in Čeka (GPU, NKVD itd.), montirani čarovniški procesi
 in montirani komunistični procesi itd. Primerljive so tudi ideološke
 nianse : papež [✓] proti Luthru - Stalin proti Brozu ipd.

Simoniti zlahka dokaže, da temelji evropska kultura na grsko-
 rimskem politeističnem in pluralističnem ^{ne} izročilu. Sledenje tej
 liniji je nujno tudi za sodobno družbo, sicer se bomo spet znašli
 v takem ali v drugačnem totalitarizmu.

Ob vseh značilnostih funkcioniranja cerkvene rimokatoliške orga-
 nizacije (absolutistična oblastnost, ^Trgovanje s transcendenco,
 duhovniška pedofilija, finančne malverzacije idr.) pridemo nazadnje
 do ključne dileme : do razlike med jesusovstvom in med papeštvom,
 med rev[✓]ščino in med bogastvom, med uporništvom in med oblastništvom,
 med evangelijem in med inkvizicijo. Navsezadnje se znajdemo pri
 zgodbi o Velikem inkvizitorju (Dostojevski : Bratje Karamazovi).

S stališča oblasti (= Velikega inkvizitorja) bi bil Jezus v srednjeveški Španiji kot heretik sežgan na gr^m,adi, saj bi motil utečeno cerkveno in državno oblast. Ali lahko sklenemo : teorija (ideja) in praksa (stvarnost) sta si vedno nasprotni ?!

Simoniti nam v svoji knjⁱgi ponujajo vrsto kulturoloških in polit^oloških razlag, vrednih podro^ene obravnave. A to presega namen te spisanke.

Oglejmo pa si sestavo Simonitijeve knjige in pozneje ~~v~~nekaj Simonitije~~v~~ih citatov. Uvod v knjigo je napisal Tine Hribar. Simonitijeva poglavja pa so : Ena civilizacija, dve kulturi, Sovražniki svobode, Bogovi ne umirajo. sledi Šest esejev o vrednotah (šesti esej je napisala Meta Kušar). Sklepni poglavji pa sta : ~~K~~ako bi se jaz obnašal v Jasenovcu in Sekularna družba hoče videti, ne poslušati.

Na začetku eseja ~~a~~ Sovražniki svobode pove Simoniti naslednje :
 " Odpor Cerkve do zahodne svobode izhaja iz izhodiščnega odpora monoteizma do pluralizma. Odpor Cerkve se kaže v teologijah, doktrinah in politikah v zvezi s spolnostjo, splavom, evtanazijo, smrtno kaznijo, pa tudi umetno oploditvijo neporočenih žensk, porokami istospolnih parov, posvojitvijo otrok itd."

Pomemben je esej o vrednotah kristjanov (obenem je to tudi podnaslov knjige !). Takole začinja avtor svoje tehtno razpravljanje : "svet zaradi kristjanov in klera nikoli ni bil nití ne bo boljši, čeprav ~~mnih~~ neprestano govorijo o vrednotah tako, kot da jih drugi nimamo. Vendar dejstva (finančne malverzacije, pedofilija, pohlep, klerikalizem) neusmiljeno kažejo njihove resnične vrednote."

V nadaljevanju (str. 113) avtor ugotovi : "Globok je prepad med vrednotami, ki jih kristjani oznanjajo, in vrednotami, po katerih

777

se ravnaajo v resničnem življenju."

Esej O religiozni in zahodni svobodi začenja avtor z enostavno izjavo : " Svoboda je pravica, da verujemo, ne verujemo ali dvomimo o obstoju boga. To, da smo za nekaj, zoper nekaj ali da dvomimo, je bistvo vsake po^litične svobode."

Bistvena je tudi avtorjeva misel na strani 147 : "Boj za interpretacijo - religije, zgodovine, ideologije - je med institucijami vedno boj za moč."

V eseju "Kako bi se jaz opasal v Jasenovcu" obravnava avtor zločinskost ~~monizem~~ političnih monizmov 20. stoletja. Navaja pa presenetljivi podatek o veliki ruski anketi, ki je "pokazala, da je najpopularnejša osebnost v ruski zgodovini Stalin". (!!)

Vlada kot naročnica ankete je posegla vmes in anketo so "popravili" in "so pred Stalina postavili Aleksandra Nevskega in Pjotra Stolipina (opomba : ministra carja Nikolaja II.)" Z vidika meš^tih žrtev totalitarističnega terorja je ^{ne}sveda popularnost Stalina nepojmljiva.

Zajljučni esej v knjigi ima pomenljivi naslov : Sekularna družba hoče videti ne poslušati (opomba : odločajo naj torej razvidna in oprijem^liva dejstva in ne ideološko-politična pleten^ličnja!).

Kaj pove avtor o sekularni svobodi ? " Gradniki zahodne svobode so grško-rimski koncepti demokratia, res publica, libertas in politika."

In kaj o verski svobodi ? ~~ga~~ "Sekularna svoboda vere je individualna in kolektivna politična pravica posameznika kot zasebnika in člana občestva. Svoboda vere pomeni pravico posameznika, da veruje, ne veruje, menja vero, jo prakticira ali ne prakticira..."

O sekularni državi : "Sekularna država ni ateistična..., temveč je za -politično, ^{al}socijano, versko - svobodo."

V Sklepni misli izpostavljam stavek : " Zahodna izkušnja svobode je dragocena, ker omogoča sožitje različnih." Bo ideal vzdržal ?!

O individualizmu in o črednosti

Vsak človek je individuuum (= ne-dekjenec), ni pa vsak človek individualist ali pa je to le v manjši meri in občasno.

Individualisti so ljudje, ki izstopajo iz povprečnosti: po obnašanju, po nastopanju, po dejavnosti, po miselnosti itd. Individualisti so vsi posebni ustvarjalci: umetniki, znanstveniki, misleci, politiki, vojskovodje, športniki...

In kako je z^h nasprotjem individualizma, ki ga imenujem črednost (množičnost)? Pravzaprav nas že od malega vzgajajo čredno: vrtec, osnovna šola, srednja šola, visoka šola, ... Vrhunec črednosti doživimo, ko se znajdemo v vojski in v podobnih militarističnih in v političnih organizacijah. Črede pa potrebujejo svoje pastirje: to so vzgojitelji, učitelji, profesorji v šolskem sistemu, politični voditelji v politiki, podčastniki in častniki v vojski ter svečeniki in duhovniki v vseh verskih sistemih. Spominimo se samo na pastirsko (pastoralno) poudarjenost duhovniške službe v katoliški Cerkvi!

Kastna ali oblastniška različnost je jasna: na eni strani so pastirji (oblastniki), na drugi strani je čreda (raja). Enako kot za cerkveno (versko) črednost veljati tudi za politično (ideološko) sčrednost.

Kako uiti iz črednosti (vprašanje je, ali sploh hočemo iz nje!), ko pa so črednostne vse množične prireditve od nogometnih (ali kakih drugih) tekem (črednost navijačev) do nastopov glasbenih skupin (črednost poslušalcev)?

Skrajni individualizem je povezan s samoto. Tu lahko omenimo puščavnike, duhovne premišljevalce, samotne popotnike, kot vzorčno literarno osebo pa Robinsona Crusoeja na samotnem otoku (slednji je bil v svoj samotni individualizem prisiljen po ladjinem brodolomu).

Tako ostane nam povprečnim ljudem manevriranje med bolj ali manj nujno črednostjo (zveza s človeškim okoljem) in med bolj ali manj zaželenim individualizmom (raznolika samosvojost). Se najlažji je miselni individualizem, ki ga lahko gojimo tudi v tesnem objemu črednosti.

Z individualizmom zunanjskega tipa pa se hitro znajdemo v spopadu s prevladujočo črednostjo. Najbanalnejši primer je v zvezi z modo. Če bi se v uniformirani sivi družbi (npr. kitajska oblačilnost v času Mao Ce Tunga) pojavil kdo v poudarjeno pisani opravi, bi končal v zaporu ali pa na psihiatriji.

Spomnimo se tudi na poglav dolgolasecev v komunističnem režimu, kar je bilo svojsko družbeno uporništv^o v družbi kratkolasecev. Skrajn^o primer pa bi bila nastop nagega posameznika v oblečeni družbi in oblečenega posameznika v nagi družbi.

Sicer pa individualisti nimajo nič proti črednosti, če to črednost vodijo (verski, politični in vojaški "pastirji").

Znano pa je, da se individualistični umetniki (književniki, slikarji...) večkrat začasno skupinsk^o povežejo zaradi skupnega nastopanja in zaradi sorodnih ustvarjalnih idej.

Nasploh pa je izstopajoči individualist s črednostnega vidika vedno "sumljiva oseba", kot kritik vladajoče vere, ideologije in politike pa je kar življenjsko ogrožen.

Eden znamenitih prikazov odnosa med izstopajočim individualistom in med prilagodljivo črednostjo je v Nietzschejevi knjigi Tako je govoril Zaratustra: na eni strani prerok z izjemnimi idejami (npr. o nadčloveku), na drugi strani nestremljiva človeška čreda, ki jo imenuje Zaratustra (= Nietzsche) "zadnji ljudje".

Zaratustra govori ljudem, a čuti: "ne razumejo me, moj jezik ni ustvarjen za ta ušesa".

In kaj je povedal Zaratuštra o "zadnjem človeku" ? (Citirani odlomki so iz prevoda Janka Modra, Ljubljana 1974, str. 18-19)

"Gorje ! Pride čas, ko človek ne bo več pošiljal puščice svojega hrepenenja čez ljudi in ko tetiva njegovega loka ne bo znala več brniti ! (opomba : konec transcendence, zmaga imanence !) ...

Gorje ! Prihaja čas, ko človek ne bo rodil nobene zvezde več...

Poglejte ! Pokažem vam zadnjega človeka.

"Kaj je ljubezen ? Kaj je stvarstvo ? Kaj je koprnenje ?

Kaj je zvezda ?" tako sprašuje zadnji človek in mežika.

Zemlja se je pomanjšala in po nji skače zadnji človek, ki napravi vse majhno. Njegov rod je neiztrebljiv kakor bolhač; zadnji človek živi najdlje.

"Iznašli smo srečo", pravijo zadnji ljudje in mežikajo.

Odšli so iz pokrajin, kjer je bilo težko živeti...

"Malo strupa tu in tam : to prinaša prijeme sanje... (opomba : mamilarstvo ?!)..."

Se zmeraj delajo, saj je delo razvedrilo...

Nič več ne postajajo ne revni ne bogati ! Oboje je prenaporno. Kdo pa še hoče vladati ? Kdo še ubogati ? Oboje je prenaporno.

Nobenega pastirja in ena čreda ! Vsi hočejo enako, vsi so enaki : kdor čuti drugače, gre prostovoljno v norišnico...

Imajo svoje veseljce za čez dan in svoje veseljce za čez noč...

"Imeli smo srečo", previjo zadnji ljudje in mežikajo - "

"Po koncu tega prvega Zaratuštrovega govora so se oglasili ljudje iz množice : " Daj nam tega zadnjega človeka, o Zaratuštra, ... napravi iz nas tega zadnjega človeka ! In potlej se z veseljem odpovemo nadčloveku !" In kaj si je rekel Zaratuštra ? Ponovil je svojo začetno misel : "Ne razumejo me, moj jezik ni ustvarjen za ta ušesa." Ali gre za razlago izreka : Nemo propheta in patria ?!

O ~~z~~ veri in o neveri

Ob besedi vera pomislimo najprej na religioznost, torej na vero v ^r transcendent^{ne}em smislu (kozmogonija, teogonija, antropogonija...). Tovrstnih ver je po svetu veliko, a nam so prostorsko najbližje t.i. abrahamske vere: judaizem, krščanstvo in islam. Te vere so vedno vpete v cerkvene ^boblastniške organizacije. Verska paleta je sicer mnogo širša (starodavni in novejši kulti^fna svetu). Številni posamezniki pa ^vimajo o transcendenci svoja mnenja in umujejo zunaj cerk^vene dogmatičnosti.

Beseda vera pa zaobjema tudi mnoga človeška tostranska področja. Verujemo lahko v posamezne filozofije, v znansto, v politike, v alternativno medicino, v zdravo prehrano, v športno življenje, v naravni potek, v prijateljstvo, v razum, v resnico, v vesoljce, ki so že med nami itd. itd. Vendar se s ^t temi posvetnimi verami ne bomo ukvarjali.

Nekaj malega pa kaže reči še o never^eri. Spet bomo začeli pri religioznosti. Ob vernikih tradicionalnih ali novejših ver obstajajo številni neverniki, skeptiki, agnostiki in ateisti (brezbožniki). Vendar je bilo že večkrat povedano, da je tudi ~~vera~~ nevera neke vrste vera: ateistična vera je pač vera v neboga. Nekaj vmesnega med teizmom tradic^onačnih ver in med ateizmom je panteizem (vse je bog).

Nedvomni plus ateizma in panteizma je dejstvo, da v imenu teh dveh miselnosti nikoli ni bilo verskih vojn. Prav nasprotno pa je z abrahamskimi verami. ^{sta} Za vse bližnjevzhodne monoteizme ~~je~~ značiln^a skrajna nestrpnost in sovražnost do drugovercev, kar pa je razumljivo. Če je samo naš bog ⁱedni pravi bog, so vsi drugi bogovi nepravi bogovi, verniki teh bogov pa so pravzaprav neverniki in zaslužijo zaradi tega naše sovraštvo in to, da jih uničimo.

In res : že v judovski Stari zavezi so nakopičene mnoge sovražnosti do versko in nacionalno drugačnih. Najprimernejša sedanja oznaka za tak odnos bi bila uničevalni šovinizem. Vendar pa Jūdje kot manjši narod niso mogli zmagovito nastopati proti močnejšim sosedom oziroma proti velikim imperijem, katerih del so krajši ali daljši čas bili (Egipt, Babilon, Asirija, makeeonsko-helenistični imperij. Rim ...).

Povsem drugače je s krščanstvom, ki je zraslo iz judovske (jesu- sovske) sekte v svetovno (pavlovsko) religijo in bilo od 4. stoletja državna vera v rimskem cesarstvu, nato pa še v vseh evropskih imperi- alnih državah. S tem se začenja zgodovina izjemnega verskega nasilja (pobijanje, mučenje, preganjanje duhovcev, heretikov, Judov, "čarovnic", znanstvenikov itd.), in to v dolgem obdobju okoli 1500 let, če vzamemo za končni mejnik začetek mračnih, ne več versko uteme- ljenih revolucij (1789).

Kako pa verski fanatizem podpira imperialistična osvajanja, pa potrjujeta dejavnosti krščanstva (od 4. stoletja) in islama (od 7. stoletja). Radikalno kritično analizo krščanskih verskih organizacij (predvsem Vatikana) in delno tudi islama najdemo v knjigi Fernanda Valleja Vlačuga babilonska, Mengeš 2011. Navajam zgolj odlomek z začetka Vallejove knjige (stran 5) :

~~Vlačuga~~ VLAČUGA, VELIKA VLAČUGA, vlačuga vseh vlačug, svetohlinka, simonijka, inkvizitorka, učiteljica, ponarejevalka, morilka, grdoba, blazna, zlohnica, ta s Sveto inkvizicijo in s Indeksom prepovedanih knjig, ta s križarskimi vojnami in z Barto- lomejsko nočjo, ta, ki je oropala Konstantinopol in v krvi okopala Jeruzalem, ta, ki je iztrebila albižane in 20.000 prebivalcev Beziersa, ta, ki je izbrisala indijanske kulture Amerike, ta, ki je v Parmi sezgala Segarellija, Jana Husa v Konstanci in Giordana Bruna v Rimu, klevetnica znanosti, sovražnica resnice,

ponarejevalka zgodovine, preganjalka Judov, sežigalka na grmadi, sežigalka heretikov in čarovnic, roparica vdov, grabežljivka ponedediščinmah, prodajalka odpustkov, ta, ki je iznašla blaznega steklega odrešenika in bebastega Petraskalo, ta, ki obljubija abotno nebeško kraljestvo in grozi z večnim ognjem pekla, ta, ki zatira besedo in vklepa svobodo duše, ta, ki tlači druge vere tam, kjer ima oblast, in terja svobodo veroizpovedi tam, kjer ne vlada, ta, ki ni nikoli marala živati ali bila do njih sočutna..." (Opomba : sodobni slovenski mediji bi rekli temu besedilu "sovražni govor".)

Ema od perverznh zgodb verskega terorja je t.i. križarska vojna (!) papeža Inocenca III. proti albižanom v južni Franciji (13. stoletje). Albižani so bili krščanska sekta, a po znanih podatkih so bili gotovo boljši kristjani kot rimokatoliki. A šlo je za cerkveni rimski unitarizem.

Križarji so oblegali in nazadnje tudi osvojili mesto Beziers. Poveljnik križarjev menih in papeški legat Arnold Amalrik je ob zavzetju mesta, v katerem so bili ob albižanih tudi rimokatoliki, zapovedal svoji vojski na kratko tole : "Pobijte vse, Bog bo že vedel, kateri so njegovi." (Opomba : Le kje je 5. božja zapoved Ne ubijaj ?!)

In res : "Samo v cerkvi Svete Marije Magdalene (!) so jih pobili 7000, ne da bi prizanesli ženskam, otrokom in starcem." Poveljnik Amalrik je takole sporočil papežu : "Danes, Vaša Svetost, je bilo z mečem pokončanih 20.000 meščanov, ne glede na spol in starost."

Ne bomo se nadalje ukvarjali z verskimi boji med katoliki in med pravoslavci, med katoliki in med protestanti, med kristjani in med muslimani niti z nasilnim pokristjanjevanjem v Evropi in na drugod po svetu.

Omejili se bomo na eno samo zgodbo iz slovenske literarne tradicije, ki kaže primer, kako se je širilo krščanstvo po Evropi v srednjem veku (nenasilna verzija). To je zgodba uspešni verski propagandi ali pa o učinkoviti verski manipulaciji. V Prešernovem Krstu pri Savici prepriča irski menih ~~xxxxxxxxxxxxx~~ poganskega svečenika Staroslava in njegovo hčer Bogomilo, da se pokristjanita. Ključna verza o tem se glasiita :

kar vedet' treba je, zloži po vrsti,

ker sva mu vse verjela, naju krsti.*

Najpomembnejši besedi iz obeh verzov sta seveda "vse verjela".

Ali sta staroslav in Bogomila predstavnika naivnega "vseverjetja" ?

Ali sta tako slaba vernika svoje stare vere, da jo takoj opustita in da se nezmenita več "za vero starsev, lepo bognjo Živo,

za Črte, za bogove nad oblakix " ?

Ali pa sta že pragmatična oportunisti : kristjani so zmagoviti in kaže se pač prilagoditi spremenjenim verskim razmeram ?

A vrnimo sek "vseverjetju" . Transcendente zadeve niso preverljive. Temeljijo zgolj na obvezno vsiljeni ali na dobrovoljno spejeti veri.

Dodajmo še bistveno zgodbo iz mednarodno najbolj razširjenega slovenskega romana : iz Bartolovega Alamuta (slovenski original : 1958).

Smo v islamskem Iranu konec 11. stoletja. Domačim Irancem vladajo Turki Seldžuki. Te-tem se upira islamska ločina izmailcev, katerih središče je utrjeni grad Alamut, njihov vodja pa je novi prerok po Mohamedu Hasan Ibn Saba (tudi : Seiduna).

Velja omeniti vrhovni izrek izmailcev : Nič ni resnično, vse je dovoljeno. (Smiselno je za izrek nihilističen in amoralističen. Tu sta se skrajni skepticizem in relativizem. Izrek pa je nedvomno namenjen zgolj izbranim voditeljem in ne množicam vernikov.).

Drugi izrek na začetku romana je : Omnia in numero et mensura.

(Smiselno gre tu za filozofsko-znanstveni usmeritev pitagorejcev.)

Na gradu Alamutu poteka urjenje izbranih mladeničev - fedaijev. Ti bodo postali elitni borci za posebne akcije v ^{en}znamenju izmailskega gibanja (iranski NOB !) proti Seldžukom.

Im zdaj : vrhunška ideja Hasana Ibn Sabe, ki je ^Injo prekosil vse prejšnje preroke, ki so obljubljali svojim vernikom posmrtni raj, a ga jim niso pokazali. Hasan je obljubil najpridnejšim, najprizadevnejšim in najvnetejšim fedaijem, da jim bo že za njihovega življenja pokazal raj. Kako je to storil ? Blizu Alamuta so bili lepi vrtovi, do katerih se je prišlo le s čolnom. V teh vrtovih so bile izbrane "rajske deklice", posebej šolane za to nalogo. Šlo je za oprijemljivo ^vrealizacijo raja v skladu z utečenimi pričakovanji islamske vere (= moška nevesa).

Organizacija tega "gledališča" je bila zahtevna in ni mogla uspevati dalj časa, saj je preveč ljudi vedelo za to. A nekaj časa je vse skupaj delovalo. Prerok, ki lahko popelje ljudi v raj že za njihovega življenja, pa pridobi v verskem svetu izjemni pomen.

Kako ^{sta} ~~je~~ potekal prihod fedaijev v "raj" in njihov odhod iz raja ? Izbrano trojico so pred odhodom omamili in so se zbudili že v "raju". Potem ko so ves dan uživali v družbi rajskih deklic, v izbranih jedeh in ^vpijačah, so jih spet omamili in odpeljali s čolnom nazaj na Alamut. Tam so se ~~spet~~ prebudili. Njihovo navdušenje za Hasana, za izmailstvo, za opravljanje katerekoli naloge je bilo brezmejno. Izguba življenja jim je pomenila le vrnitev ^vvže znani idealni "raj" in ^vdružbo izbranih "rajskih deklet".

Kakšne naloge je namenil Hasan prvi trojici izbrancev : Jusufu, Sulejmanu in Ibn Tahirju ? Ko je prišla sultanova vojska pred Alamut, da ga zasede, je prišel na Alamut kot vladni odposlanec Abu Džafar . Hasan pokliče k sebi Jusufa in Sulejmana. Oba navdušeno prisežeta, da sta bipa res v rajju. (Prvi veliki propagandni

učinek !) Nato pravi Hasan Abu Džafarju : " Dobro odpri oči. Zakaj tó, kaj ar se bo zdaj pred teboj zgodilo, se se ni zgodilo v zgodovini čoveštva. "

In reče Hasan Jusufu : " Jusuf ! Sulejka te čaka v rajju. Glej oni stolp ! Pohiti manj in se vrzi z njega. Padel boš v njen objem ! " Jusuf steče na stolp, se vrže z njega in se ubije.

In reče Hasan Sulejmanu : " vzemi zapestnico ! (opomba : last sulejmanove rajske ljubimke) Zasadi si bodalo v sree in v trenutku jo boš mogel vrniti njeni gospodarici ! " Sulejman vzame v eno roko zapestnico, z drugo pa si zabode bodalo v srce. (Drugi veliki propagandni učinek !)

In kaj je bilo z Ibn Tahirjem ? Poslan je bil, da z zastrupljenim bodalom ubije velikega vezirja Nizama al Mulka. Res se mu posreči smrtno raniti vezirja, le-ta pa mu pred svojo smrtjo pove resnico o alamutskih ~~xxxxxx~~ "rajskih" vrtovih (o nekdanjih vrtovih deilemskih kraljev). Ibn Tahir se zdaj kesa za svoje dejanje in zasovraži Hasana. Namesto da bi Ibn Tahirja ubili, ga umirajoči vezir usmeri kot maščevalca proti Hasanu. Sultan Malek šah potrdi vezirjevo odločitev. Ibn Tahir postane zdaj fanatik z druge strani in izjavi : "Gorim samo, da bi opral svoj zločin in rešil svet alamutske pošasti." (!) Tridesetorica mož spremi Ibn Tahirja do Alamuta.

Tu se izvrši nadaljnja preobrazba. Hasan ve, da se Ibn Tahir kot uspešni atentator ni mogel rešiti in da je ostal živ samo v primeru, ko prihaja na Alamut kot maščevalec ubitega vezirja. Ibn Tahirja na Alamutu primejo in ga privedejo k Hasanu. Le-ta mu zdaj razloži svojo (in izmailsko) skrito in globljo resnico, ki je pravzaprav v geslu : Namen posvečuje sredstva. Ibn Tahir odkrije, da z novega spoznavnega stališča Hasan ni zločinec, ampak veleum.

Hasan izpusti Ibn Tahirja. Poslovita se prijateljsko kot oče in sin. Ibn Tahir odide na študij v Indijox : "Ves svet se mu je zdel prerojen in nov. Kot da bi bil šele zdaj spregledal, mu je bilo. Tisoč vprašanj je čakalo na rešitev. Fedai Ibn Tahir je zares umrl. Rodil se je filozof Avani..."

Analozirajmo zgodbo : Hasan Ibn Saba je v bistvu agnostik, vendar ~~se~~ ve za izjemno moč vere. Milijoni vernikov umirajo nesrečni in samo upajo na raj. Jusuf in Sulejman sta umrla srečna in sta bila povrh že za svojega življenja v (sicer režiranem) rajju.

Hasanov izmislek raja je na prvi pogled ~~ob~~ovmljiva in brezobzirna manipulacija z vero, a vendar : ali ne pomeni ~~razliko~~ tudi delnega osrečevanja ljudi ? ~~Drugi~~ preroki obljublajo raj z besedami, Hasan je raj pokazal z dejanjem. Glede na reklo, da ljudje hočejo biti varani (Mundus vult decipi), potem je Hasanov alamutski prijekt kar sprejemljiv. (Sedanjim terorističnim islamskim samomorilcem se vedno zadoščajo samo obljube raja !)

Končajmo s ~~kat~~kim sklepom : Verjeti (ali ne verjeti) je mogoče v meznansko veliko pojmov in oprijemljivosti. Tradicionalne (npr. abrahamske) vere so povezane z zadušljivo dogmatiko, kar pa je za veliko ljudi moteče. Živimo v dobi raznovercev in brezvercev. Ali bo v tem ~~s~~betu možno sožitje, pa ne vemo.

Strpni ljudje se ne vtikamo v verske zadeve drugih. vendar pa : ali fanatični monoteisti dopuščajo ~~ka~~ karkoli zunaj (po njihovem mnenju) edine "prave" vere ?!

O mojem antimilitarizmu

Komunistični režim je bil (kot vsi totalitarizmi) obseden z militarizmom. Vojska je bila (ob se pomembnejši politični policiji) glavna opora režimu. To vojsko pa je bilo treba tudi ideološko brazskoenotnostno obdelati, kar ~~za~~ je bilo v kaotičnih jugoslovanskih versko-nacionalnih razmerah ~~le~~ nemogoče. No, režim je poskušal dijake srednješolce že ~~pred~~ pred vojaškim rokom vzgajati vojaško s t.i. predvojaško vzgojo.

Tako smo bili dijaki naše generacije žrtve bedastega in topoumnega predmeta predvojaška vzgoja kar 5 let (= celotno našo višjo gimnazijo!), učitelji tega predmeta (ne morem jim reči profesorji) so bili najbrž kakò odsluženi vojaki ali pa skromno izobraženi ljudje, ki so s kakim hitrim tečajem že postali sposobni za pedagoški posel.

Kot se spominjam, so bili ti ~~uči~~ učitelji razdeljeni v dva glavna tipa. Prvi tip je bil toliko priseben, da ni jemal svojega predmeta z obremenjujočo resnostjo, in je gledal na vse skupaj bolj ležerno. Drugi, nadložnejši, tip učiteljev pa je jemal stvari nadvse resno, saj so jim gotovo že pri tečaju rekli, da je to v državnem in družbenem smislu najpomembnejši predmet pri gimnazijskem pouku. Ti so tudi uživali pri vojaškem vladanju (leva-desna-hopsasa), pri disciplini in celo pri znanju dijakov. Jaz kot zakleti antimilitarist sem seveda sovražil ta predmet, zato se ga nisem ne učil ne ga znal. Tako sem imel v eni od konferenc celo opomin (ali morda grajo ?!) iz predvojaške vzgoje.

Ogled gimnazijskih spričeval mi zatrjuje te ređe pri predvojaški vzgoji : 4. razred : dobro, 5. razred : prav dobro, 6. razred : dobro, 7. razred : zadostno (!) in 8. razred : dobro. Navsezadnje : za nič znanja so to kar dobre ocene, če pomislim, da sem moral pri drugih predmetih za dobro le nekaj znati.

Vrhunec odpora do predvojaške vzgoje pa mi je povzročil še učni ~~priručnik~~ priročnik za predvojaško vzgojo, pisan kar v državnem, bratskoenotnostnem jeziku. Tu se je že kazal tisti absurdni načrt komunističnih oblastnikov, da bi ustvarili en jugoslovanski narod z enim jezikom. Totalitaristom gredo vse človeške razlike na živce : vse mora ~~morati~~ biti enako in enakomiselnost. Ob geslih Ein Reich, Ein Volk, Ein Führer bi radi dodali se gesla Eine Nation, Eine Religion, Eine Sprache... (prim. Brožov nacionačni načrt, o katerem sem pisal v zborniku ob 60-letnici mature !).

Skratka, tuji jezik ob že tako zoprni snovi mi je ta vsiljeni militaristični predmet še bolj zagnusil.

A kaj - ko smo zapustili srednjo šolo, smo dobili na univerzi ponovno obvezni predmet : predvojaško vzgojo ! Ta bebava nadloga me je morila še nadaljnja 4 leta (v iskanju izgubljenega časa najdem kar 9 let predvojakovanja !).

Na univerzi je bila predvojaška vzgoja edini predmet, ki si ga moral obvezno poslušati, saj je predavatelj na začetku svoje ure vedno preverjal navzočnost študentov (odsotnost je bila gotovo že kako kazniva !). Predavatelji PV-ja na univerzi so bili kar taki aktivni oficirji. Zdi se mi, da so prihajali učiti kar v uniformi.

Edina zanimivost tega predmeta zame je bila, da smo se pri PV-ju (z)držili kolegi iz istega letnika celotne FF. Tako sem spoznal osebno ali na videz številne germaniste, romaniste, zgodovinarje, umetnostne zgodovinarje idr.

Seveda me je ta vsiljena obveznost pri PV-jevskih urah takoj pripravila k pasivnemu odporu. Ti kar nakladaj, sem si mislil o predavatelju, jaz pa te vsekakor ne bom poslušal ali pa se bom ukvarjal ob nebodigatreba predavanju s čim drugim.

3/90

Oficirski predavatelji pa so vzeli svoj predmet resno tudi pri izpitih. V 1., v 2. in v 3. letniku sem vedno prvič padel pri izpitih iz PV-ja, edino v 4. letniku sem zlezel skozi že prvič. (Čudno!) V 2. letniku sem padel celo 2 x in bil nekako ^{milostno} spuščen kot permanentni ^{mi} neznanec šele ob ~~opravljanju~~ 3. opravljanju izpita.

Tega si vendarle niso privoščili, da bi mi zaradi neznanja PV-ja prekinili mojo ~~kariero~~ slavistično "kariero". Pogled v univerzitetni indeks mi razkriva te rezultate pri PV-ju : 1. letnik : 7, 2. letnik : 6, 3. letnik : 6, 4. letnik : 7. Za sovražnika in za neznanca rerum militarium so te ocene kar O.K.

Po 9 letih PV-ja pa je prišlo najhujše : enoletni zapor ob služenju vojaškega roka. Bilo je leto 1960, ko sem se z junijsko diplomo končno poslovil od sedemletnih ~~bagrov~~ ^{blagrov} akmae matris. Odložil sem neprevelike študijske obveznosti, a kaj, ko me je jeseni čakal mučni "študij" armadoslovja.

Fatalistično sem se jeseni pojavil na ljubljanskem kolodvoru in se znašel v družbi ~~je~~ nekaterih znancev s FF. Morda smo imeli celo posebni vagon?! Naš cilj je bil bosanska Bileća, šola rezervne oficirje (ali nekaj takega). Dolgotrajna vožnja nam je minila še v civilističnem ~~keletu~~ ^{keletu}, pri vstopu v bilečansko vojašnico pa sem že začutil resnico Dantejevega verza : pustite vsako upanje, ko vstopate.

Začela se je celodnevna ^Ipreganost : vaje, predavanja, pohodi po bližnjih hribih, streljanje, skupek neskončnih zoprnij, ob katerih so bili najprijetnejši trenutki ^{ki} dneva jedilni obroki in dodatni obisk kantine. Deloval sem po načinu pasivnega odpora : na prisiljeno gibanje (tekanje, plazenje p ipd.) sem gledal kot na nekako telesno vajo za gornišтво ali za pohodništvo. Predavanjem pa sem sledil tako kot na univerzi : ~~nič~~ torej nič. Po šestih mesecih raznoraznih muk pa so prišli na vrsto izpiti. S popolnim neznanjem vojaških ved me niso mogli proglasiti za vodnika, a polletno bivanje v Bileći mi je vendarle prineslo najnižji čin v vojski : razvodnik. Mislim, da sem bil eden od

redkih iz generacije, ki ni uspešno opravil izpitov. Izognil sem se vsaj temu, da bi kot vodnik moral preganjati in priganjati pol leta še druge vojaške trpine.

Še dodatno me je v vojski odbijala njena vsiljiva srbizacija. Slovenci, Makedonci in Albanci smo bili s svojo približno jugoslovanščino vedno v nekakem podrejenem položaju. Če pa si govoril s slovenskim kolegom slovensko, te je kak vodnik hitro opozoril: Šta se grupišete! (Seveda: separatistični jezik!) Pri tem pa so se zraven mirno "grupisali" srbski vojaki, ker so pač govorili edino zveličavni državni jezik. Vojaška bratskoenotnostna namera se je pri meni (in najbrž še pri kom iz podrejenih narodov) preobrnila v odpor do enojezičnosti in do enomiselnosti.

No, nekam so me morali potisniti. Moj drugi vojaški cilj je bil Komjic, kraj ob Neretvi. Tam sem imel dolžnost razvodnika straže pri nekem vojaškem skladišču. Življenje je bilo v glavnem lenobno, le stalno menjavanje straž je polnilo dan. Večkrat sem ležal ob Neretvi, ki je bila takrat dokaj čista, ~~vsakravn~~ in prebiral kak lažji bratski tisk. (Res je, da sem imel s seboj tudi 1. knjigo Haškovega Švejka, kar se ji po veliki uporabi še danes pozna!) Dovolj o vojakovanju!

Če se prav spomnim, so me v začetku avgusta 1961 odpustili v svobodo, tako da sem v Ljubljani še ujel zadnji rok za prijavo v kako pedagoško službo. Ob tem mojem odpustu iz vojske se je zgodilo še nekaj švejkovskega. Vsi moji sposobni kolegi vodniki so službovali v vojski mesec dlje od mene nesposobnika. (Pravilno! Naj se sposobneži izkazujejo še v časovnem podaljšku!)

Apate, militaritas Gregaria, Odiosa et Stulta! Moja predansot antičrednemu antimilitarizmu pa je še vedno taka kot nekdanj.

O problematičnosti in o neizvedljivosti gesel francoske
 revolucije 1789 : Lib^{er}té , Egalité, Fraternité ...

Leporečna gesla francoske revolucije 1789 poslušamo že od dijaških klopi dalje, a o njihovem praktičnem pomenu v konkretnih okoliščinah ne razmišljamo. Če pa pobezamo v pomenski splet omenjenih besed, se takoj znajdemo pred dvojico : besede in stvarnost oziroma teorija in praksa.

Kot je znano, so z vsemi pojmi težave. Nekdo nekaj pove, kako pa razumejo tisti "nekaj" njegovi bližnjiki, sosesčani, sodobniki ?!

Pa pojdemo po vrsti . Kaj so razumeli pod besedo svoboda ljudje ob koncu 18. stoletja ? Družbena situacija v Franciji (širše tudi v zahodni Evropi) je bila poenostavljeno taka : obstajala sta dva ~~xxx~~ vodilna , privilegirana stanova z velik^o svobode : plemstvo in (plemiška) duhovščina, podrejena pa sta bila 3. stan (meščanstvo) (z malo svobode) in 4. stan kmetstvo (z nesvobodo).

Francoski razsvetle^{je}jnci (Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot, enciklopedisti ...) so s svojimi ~~id~~ idejami (duh zakonov, družbena pogodba, deizem ...) že majali absolutistične in fevdalne temelje obstoječe družbe. Iz njihovih idej so izšli voditelji revolucije 1789 (npr. Marat, Danton, Robespierre, Saint Just idr.).

Vrnimo se k besedi svoboda in k njenemu pomenskemu obsegu. Revolucionarji 3. stan~~a~~ so si besedo svoboda najbrž razlagali ~~kot~~ kot svobodo zase in za svoje delovanje. Pri tem pa so prejšnjima vodilnima stanovoma svobodo nedvomno omejili ali kar odvzeli.

Vprašanja se kar vrstijo : kaj je svoboda, čigava svoboda (dela ljudi ali vseh ljudi), kakšna svoboda (politična, gospodarska, miselna, verska ...), svoboda od česa, svoboda za kaj... Najbrž ne svoboda v anarhičnem smislu Rabelaisove opatije Thélème : Delaj, kar hočeš ? Kje je meja med svobodo in med anarhijo ? Ali pa meja med

svobodo in med redom? Kaj in kako storiti s poznejšim geslom Roze Luxemburg: Svoboda x je svoboda tistih, ki mislijo drugače? (Zaradi omenjene ideje bi Roza Luxemburg končala v zaporu Leninove Čeke ali pa bi bila ustreljena kot kontrararevolucionarka.)

Ko se je sesula kraljevska absolutistična oblast, je to povzročilo začasno anarhijo (družbeni horror vacui). Nova meščanska oblast konventa je morala takoj začeti z uvajanjem novega reda. To pa ne gre brez nasilja in brez omejevanja svobode.

Politična paleta v konventu je bila dokaj pestra: od t.i. desnice do t.i. levice. Ali bi se vse politične struje mogle domeniti za enotni pomen besede svoboda? Odgovor je: ni verjetno. Lahko je napisati deklaracijo o človekovih pravicah, težko pa jo je udejanjati.

Kot je znano, je iz širše revolucionarne palete izšla ozka jakobinska diktatura, to pa je: popolna svoboda za lastno vladajočo stranko in odvzem svobode za vse druge! Razvoj je znan: od absolutistične monarhije pred revolucijo preko republike z vlado konventa in direktorija do konzulata in do Napoleonovega (meščanskega) cesarstva 1804.

In Svoboda? Ali je francoska revolucija 1789 prinesla Svobodo? Ni je prinesla, ker ideala ni mogoče ^{prej} prejeti v realnost! Vsekakor pa so posledice te revolucije prinesle tretjemu stanu nekaj več politične svobode in drugih svobod. Vsak človek pa je lahko le miselno svoboden. Vse druge svobode na so družbeno dujno omejene. In tu bi lahko začeli daljše razmišljanje o relativnosti Svobode in svobod. Popolna svoboda (od družbe) je dosegljiva posamezniku na samotnem otoku, a tam je le-ta popolnoma vključen v naravno nujnost.

In zdaj k Enakosti. Ker enakosti ni ne v naravi ne v družbi, je to geslo nesmiselno. Snobalci tega gesla so z njim očitno mislili na enakost pred zakonom, torej na enakopravnost. Kot vemo, je tudi

do enakosti pred zakonom težko priti, ~~š~~ a vendar : zakonska osnova obstaja. Če pa oblast (npr. diktatorski režimi) sili~~jo~~ državljane v enakost na kateremkoli področju (od imetja in od oblačil do miselnosti in do vere), je to izrazito nasprotje svobode.

1. in 2. geslo francoske revolucije sta torej nevskajdljivi ! Svoboda ne vsiljuje enakosti, Enakost onemogoča svobodo.

In še Bratstvo. Najprej : kaj je bratstvo, in še : čigavo bratstvo, kakšno bratstvo? Najbrž so si ustvarjalci gesla predstavljali pod to besedo prijateljsko sodelovanje med ljudmi ne glede na stanovske in na druge razlike. Vendar : morda je bila ideja bratstva omejena na 3 stan? Dvomljivo je, da so bili vsi med "brate" tudi pripadniki prejšnjih vladajočih razredov. Še manj je verjetno, da bi včerajšnji aristokrati bratsko čutili do včerajšnjih podložnikov.

A tudi 3. stan ni bil tako enoten, da bi bil bratsko povezan.

V realnem svetu še odnosi med pravimi brati niso vzorni. Narobe : že v mitologijah je na pretek bratskih sporov in bratomorov, da o vsakdanjih primerih ne govorimo.

Bratstvo v idealnem smislu je ~~na~~ najstvo (namišljena zaželenost). Kdo se je bratil v francoski revoluciji? So se bratili monarhisti in republikanci, žirondinci in jakobinci, bonapartisti in bourbonisti?!

Vladajoče elite so se pač morale začasno "bratsko" povezovati, če so hotele vladati. Nekaj bratstva pa je najbrž bilo v solidarnih skupinah revežev.

Spet smo v težavah. Tudi beseda bratstvo je večpomenska in različni ljudje jo razlagajo različno. A kakega splošnega bratstva ne v revoluciji ne po njej ne bomo našli.

A z idealitetami je že tako : realnost jih nenehno uničuje, v mislih številnih ljudi pa feniksovsko rastejo iz pepela...

26. spisanka

O odlični knjigi Igorja Omerze Karla : Udba o Dragi

Igor Omerza in Roman ~~Ljubjak~~ ^{Ljubjak} opravljata izjemno pomembno raziskovalno delo v slovenskih (sicer od komunistov opustošenih) arhivih. Opravljata torej delo naših poklicnih zgodovinarjev, saj vemo, da se le redkih domači zgodovinarji (npr. Milko Mikola, ~~Antona~~ ^{TANJA} Griesser-Pečar...) ukvarjajo z raziskavami o komunističnem režimu. Zmamo je, da kontinuitetna politika in tovrstna znanost takih raziskav ne marata. Nekateri bi pač radi razkrivanja o komunističnem režimu čim bolj in čim dlje zadržali "pod preprogo".

Omerza je v svojem raziskovanju očitno odkril pravo življenjsko nalogo in to nalogo pri ~~z~~ ^zadevno in uspešno izpolnjuje. Njegove knjige o delovanju jugoslovanske politične ^{li} policije, po domače Udbe, se kar vrstijo. Lani (2015) je izšla v Trstu knjiga Karla : Udba o Dragi in pred kratkim sem to knjigo z mavdušenjem prebral. Omerza je postal že pravi mojster pri odkrivanju arhivskega gradiva. Zna pa to gradivo tudi spretno uporabiti in domiselno komentirati.

Jasno je, da je že zamisel Drage kot vsakoletnega srečanja slovenskih izobražencev iz Slovenije, iz zamejstva in iz zdomstva (iz emigracije) sprožila skrb pri enournem komunističnem režimu v Ljubljani. Omerza podrobno razkriva, koliko energije je Udba posvetila organizatorjem in gostom Draginih srečanj. Vsem nastopajočim (nekaterim pa še potencirano) so nenehno sledili agenti, ^{li} hohuni, opazovalci in prisluškovalci ter potem nadrobno poročali oblastnikom v Ljubljani o idejno-politični nevarnosti takoj za mejo.

Omerza je razdelil svojo obširno knjigo (741 strani !) takole : Prolog - Prva Dragina ^{li} petletka (1966-1970) - študijski dnevi v svinčenem desetletju (1971-1980) - zadnjih deset let Karle (1981-1990) - Epilog.

Udba je Dragi in dragovcem sledila že v pripravljalni fazi srečanj in nato nadvse podrobno pri samih srečanjih. Na začetku je bil glavni pobudnik in usmerjevalec Drage profesor Jože Peterlin (emigrant iz Slovenije in živeč v Trstu). Po njegovi smrti (1976) pa ga je nadomstil veččlanski odbor (Sergoj Pahor, Marij Maver, Saša Martelanc, Alojz Rebula). Leta 1976 se je tudi lokacija Drage ~~preusmerila~~ preusmerila na Opčine pri Trstu (park Finžagrjevega doma).

Omerza obdela vsake Dragino leto po enakem sistemu (ni pa imel za vsako leto enakih podatkov) : najprej predstavi vsebino vsakoletne Drage in predavatelje na njej, nato pa navaja podrobna udbovska poročila o Dragi.

Prav značilno je, kako se je slovenski komunistični režim bal vsake svobodne besede, izrečene v Dragi. To kaže na pravcato paranojo diktatorskega režima, ki v svojem dogmatičnem enoumju videva povsod najhujše nevarne sovražnike, čeprav se je slovenska emigracija omejevala na besedno nasprotovanje slovenski komunistični oblasti.

V tem kratkem prikazu Omerzove knjige se ne moremo muditi s sezname predavanj, smiselno pa je omeniti vsaj nekaj prizadevnih organizatorjev, čestih gostov in izbranih predavateljev. Knjiga je bogato ilustrirana in nam slikovno predstavi veliko znanih in manj znanih slovenskih izobražencev, povezanih z Drago.

Najprej nekaj vidnih tržaskih in gorških izobražencev : Jože Perlin, Franc Jeza, Rado Bednarik, Boszi Pahor, Alojz Rebula, Saša Martelanc, Sergij Pahor, Marij Maver, Vinko Beličič, Martin Jevnikar, Ivo Jevnikar, Makš Šah, Matej Poštovan, Rafko Dolhar.

Nekaj kulturnikov iz avstrijske Koroške : Valentin Inzko, Reginald Vospernik, Joško Tischler, Janko Messner, Vunko Ošlak.

Nekaj vidnejših emigrantov iz evropskih držav : Vinko Levstik, Ljubo Sirc, Lev Detela, Dušan Nendl, Marko Dvořak (Dvořak ?), Janko Zdešar.

Iz ZDA : Jože Velikonja, Mirkov Javornik, Ciril Žebot, Andrej Kobal, Rudolf Susel.

Iz Kanade : Peter Urbanc, Alojzij Ambrožič.

Iz Argentine : Katica Cukjati, Marjan Eiletz, Andrej Fink.

Iz Avstraliije : Jurij Koce.

Iz Slovenije so najprej prihajali uradno poslani "pravoverni" predavatelji, npr. Jože Goričar, Ciril Zlobec, Gorazd Kušej, Vladimir Murko, Janko Pleterski, Fran Zwitter.

Pozneje pa so prihajali večinoma nekomunistični in predvsem katoliški predavatelji, npr. Edvard Kocbek (še bolj v začetku -1970), Anton Trstenjak, Franček Križnik, France Bučar, Fran Vodnik, Franc Perko, Antop Stres, Viktor Blažič, Franc Rode, Ivan Štuhec, Bojan Štih, Niko Prijatelj, Milan Apih, Andrej Capuder.

Posebnost so predstavljali predavatelji iz jugoslovanskih republik : Predrag Matvejević (Hrvaška), Svetozar Stojanović, Dobrica Ćosić (Srbija).

Avtor že na prvi strani Prologa (stran 7) na kratko opredeli svojo časovno in tematsko raziskavo : "Prvih 25 let je bila Draga pomemben objekt nadzorovanja in proučevanja slovenske tajne politične policije, ponarodela Udbe, to pa zato, ker so ti t.i. študijski dnevi slovenskih izobražencev predstavljali odprto tribuno, kjer se je lahko v svobodnem dialogu med drugače mislečimi udeleženci iz zamejstva, zdomstva in matice razpravljalo o plufzalizmu, nacionalnem vprašanju, krščanstvu, marksizmu, liberalizmu, medvojnih dogajanjih, povojnih pobojih, upravi, politični emigraciji, zamejstvu, zdomstvu, o razmerah v tlačeni matični domovini,

skratka, o pomembnih temah, o katerih Slovencem (in drugim državljanom) na^fzemlji socialistične Jugoslavije ni bilo mogoče javno diskutirati."

Kot "se sporobi"^d za tajno politično policijo, je bilo vse poročanje čim bolj šifrirano : od same prireditve (nam^esto Drage - Karla) do šifriranih imen "dragovcev" in do šifriranih imen obveščevalcev. Nekaj šifer za ^{pomembne} ~~ugledne~~ emigrante : Vinko Levstik je bil Hotelir (res je imel hotel v Rimu in pozneje v Gorici), Franc Jeza je bil Separatist (res je bil prizadevⁿi zavzemalec za samostojno Slovenijo), Ljubo Sirc je bil Utopist (očitno so bili udbovcem Sirčevi ^efkonomski pogledi utopistični), Ciril Žebot je bil pa le enostavni Peter.

Omerza je žal odkril le malo pravih imen za šiframi obveščevalcev. Eden redkih razšifrirancev med obveščevalci pa je bil presenetljivo dr. Rudolf Trofenik (šifra Trubar - res se je Trofenik v Nemčiji založniško ukvarjal ~~tudi~~ s slovensko reformacijo).

Čas je, da ^dprestavimo tudi nekaj udbovskih poročil o Dragi. Oglejmo si drobec poročil iz leta 1987, ko so povezano z Drago obdelani ^sposamezni politični emigranti (stan 6³8) :

"V letošnjem letu je dr. Andrej Fink, sin aktivnega političnega emigranta iz Buenos Airesa in član SKA, kot predavatelj na Dragi 87 (v svojem predavanju je zelo ostro nastopil s pozicij SPE) navezal številne stike s ^tposamezniki iz zamejskega prostora in domovine (tu še zlasti s teologom Antonom Stresom in Andrejem Capudrom, ki namerava v novembru in decembru obiskati slovensko skupnost v Argentini).

V pisnih stikih s Spomenko Hribar je v lašnskem in v letošnjem letu zlasti priadeven emigrant ^{re}Karel Cepelj Washingtona, ZRN, (opomba : ~~na~~ prav očitno ZNA ¹⁷), ki je znan tudi po pošiljanju

provokativnih in tendencioznih tekstov na uredništvo revij Našega delavca, Teleksa, Mladine idr. Cepl ji je z lanske Drage poslal knjigo načelnika SLS-SKD Marka Kremžarja Obrisi družbene preosnobe, preko svoje zveze pa ji je poslal tudi knjižico-anketo visokošolskega tečaja v Buenos Airesu z naslovom Pogled na slovensko bodočnost.

Emigrant Dušan Wendl iz Muenchena, ZRN, ki je sálen udeleženec Drage in Kroških kulturnih dnevov ter pisec člankov v emigrantskem časopisu Svoboda Slovenija, je v lanskem in letošnjem letu navezal bolj ali manj tesne stike z Viktorjem Blažičem, s katerim si izmenjujeta zanimivejše članke iz tujine in naših časopisov. Ob prihodih Wendla v domovino pa vzpostavljata tudi osebne stike."

Dodajmo še nekaj odlomkov iz udbovskih poročil o Dragi leta 1988 (to je že leto znanega ljubljanskega procesa JBTZ!). Tole preberemo na straneh 659 in 662: "Drago so zaključili", zapišejo udbaši, "s predavanjem tržaškega pisatelja Alojza Rebule na temo Kam plovemo. Rebula se je v svojem predavanju spraševal, kaj naj bi predstavljal skupni slovenski kulturni prostor, po katerem je nastal alarmantni klic v razmerah, ki so za slovenstvo nenormalne. Takšne naj bi bile zaradi leninistične oblastvene strukture, ki po drugi svetovni vojni slovenskemu narodu ni pustila, da bi se v polni sproščenosti razmahnil v svojih materialnih in duhovnih potencialnostih, in zato, ker je povojna matica Slovenijo ogradila z električnim pastirjem leninizma, tako da je zanjo zamejstvo eksistiralo samo v svojem ideološko eksponiranem ulomku, emigrantsko zdomstvo pa - s čudaško vitalno uagentinsko enklavo - kratkomalo ni obstajalo."

Na strani 663 pa preberemo še tole informacijo: "Po končani razpravi (opomba: po Rebulovem predavanju) je Viktor Blažič prebral tekst Izjave v podporo Odboru za človekove pravice in obsojenim

Borštnerju, Tasiču, Janši in Zavrlu, ki so jo kljub negotovanju nekaterih udeležencev glede njene vsebine izglasovali z večino glasov ... Prvega dne pa je mládinka, ki se je predstavila kot predstavica zamejske mladine, zbirala podpise za podporo zgoraj omenjenim (zbrala je okoli 60 podpisov)",

O 24. Dragi v letu 1989 (1.-3. september) avtor ninašel nobene^{pe} udbovskega dokumenta. Ali so se zasledovalci pred bližnjim koncem režima že utrudili ali pa^{je} bilo gradivo pravočasno (s stališča režima) uničeno. Pa predstavimo vsaj spored 24. Drage : Stane Bah : O problemih in težavah v multikulturnih družbah (kopomba : še bolj aktualno zdaj !), Ivan Verč in Tomaž Simčič : Ma^mjšina - žrtev ideoloških bojev ? - Branko Rozman : Vizije in meje narodne sprave - France Bučar : Slovenija med Evropo in Balkanom.

Naj svojo predstavitev Omerzove knjige končam z nekaj stavki. Gre za izjemno zanimivo tematiko, v bistvu kar za obrisno kulturnopolitično zgodovino Slovencev v zadnjih 25 letih komunističnega režim^a v Jugoslaviji. V knjigi je lepo razvidno trojno obstajanje in trojno funkcioniranje slovenstva (matica, zamejstvo, zdomstvo). Ne nazadnje pa ~~ja~~^{ur} je knjiga prava enciklopedija podatkov o pomembnih in o ust^{ur}vrajalnih Slovencih proti koncu 20. stoletja.

Ob vsej očarujoči polnosti Omerzove knjige bi si ^{velel} ob koncu še kratki sintetični pregled vseh pred^{velel}avateljev in predavanj od 196^{velel} do 1990.

O nacionalni pomembnosti Petra Amaliettija

Leta 2013 je izšel 1. zvezek novega SBL z gesli na A. (Ker leta 2016 še ni sledu o 2. knjigi z gesli na B, se že vidi, da bo nova izdaja SBL sledila ~~zri~~ po dolgem izhajanju izhodišni izdaji SBL, ki je izhajala od 1925 do 1991).

Ko sem pregledoval geslovník 1. zvezka, sem si izpisal nekaj avtorjev z A, ki so po mojem mnenju neutemeljeno izpuščeni. Poudarjeno sem med neuvrščenci označil Petra Amaliettija. Ta pomembni slovenski kulturnik bo vsaj bežno predstavljen v tej spisanki.

Naj se še vrnem k novemu SBL, ki pa le obravnava vsaj enega Amaliettija. Tom je arhitekt, slikar, ilustrator, karikaturist Marijan Amalietti (1923-1988), oče Petra Amaliettija. Ob očetu je kratko omenjen še sin z oznako: "Oče publicista, pisatelja, založnika in glasbenika Petra."

Zdaj pa in medias res. Peter Amalietti (rojen 1955) je izjemno vsestranski avtor. S književnega vidika je vsaj naslednje: pesnik, pisatelj, esejist, publicist, prevajalec in založnik. Če bi pustili ob strani (a zakaj le?) vse njegovo književno delo (seznam avtorjevih knjig do leta 2016 obsega 29 naslovov, obenem pa je izšla še 30. knjiga!), bi že kot plodoviti slovenski založnik zaslužil obsirno geslo v vsakem domačem leksikonu. (Presenetljivo mi uvrščen ni v veliki slovenski biografski leksikon Osebnosti, Lj. 2008!)

Žal nimam pri roki celotnega seznama Amaliettijeve založniške dejavnosti (o tem bo treba spregovoriti posebej), a kolikor vsaj delno poznam Amaliettijeve knjižne izdaje, je presenetljiva že njihova žanrska širina: od slovenskih pesnikov do prevodov iz svetovne književnosti (v zadnjem času npr. od Boccacciovega Dantejevega

življenja do tibetanskega Milarepe, od Nodie^{ra} do Huxleya, ^{In še} razno-
vrstna publicistika...

A osredotočiti se nameravam v tej spisanki predvsem na Amaliettijevo ukvarjanje s slovensko zgodovino in s slovensko kulturo. (Z drobno publicistiko spremlja oboje v reviji Misteriji!) V času, ko nas obdaja vsiljujoči se globalizem, je Amalietti še pravi slovenski domoljub, za kar mu gre vse priznanje. Poskrbel je za izdajo kar nekaj knjig s slovensko tematiko. To, česar niso postorili drugi slovenski založniki, je postoril Amalietti.

Začnimo kar s presenetljivo knjigo Jurija Venelina Starodavni in današnji Slovenci, Lj. 2009. Jurij Venelin (1802-1839), ruski zgodovinar in Prešernov sodobnik, je napisal izjemno zanimivo in tehtno knjigo o Slovincih. Knjiga gotovo ni bila všečna ne avstrijski vladavini niti pomnejši jugoslovanski oblasti. A vseeno: knjigo o sebi bi morali Slovenci pač nekako izdati, če drugače ne bi šlo: v ameriškem zdomstvu! Knjiga je moteča tudi ~~tudi~~ za uradno slovensko zgodovino (seljenje iz zakarpatja), saj Venelin podpira avtohtonistično teorijo pri Slovincih (enako tudi Amalietti).

Če vzamemo Venelinovo knjigo kot prvi pletomni knjižni dogodek, je drugi dogodek izdaja knjige Slovenci (glavni avtor Josip Šuman in sodelavci: Franc Hubad, Franc Simonič in Franc Fasching), Lj. 2011. Spet se lahko čudimo, da ta knjiga o Slovincih ni izšla že v prevodu že zdavnaj. Original te knjige je izšel v nemščini leta 1881 kot 1. del 10. knjige v zbirki Ljudstva Avstro-Ogrske: etnografski in kulturnozgodovinski opis. Delno je razumljivo, da prevod knjige ni izšel v času Avstrije, ko so izobraženci še znali nemško. V obeh Jugoslavijah pa so gotovo obstajale politične zavore, saj je bilo pisanje o Slovincih brez povezave z "južnimi brati" že na meji secesionizma.

A vendar : v stari Jugoslaviji so ~~izšla~~ izšle med drugim te knjige :
 Erjavčevi "Slovenci", Erjavčeva knjiga "Slovenija in Slovenci", ~~izšla~~
 Lončarjevo "Politično življenje Slovencev", Malova "Zgodovina slovenskega
 naroda", zbornik "Slovenska žena" idr. Zakaj ne bi takrat izšla se
 Gumanova knjiga Slovenci ?!

Nastajajo se nekaj "slovenoljubnih" knjig v Amaliettijevem založ-
 nistvu. Zelo nenavadna je knjiga Erica Tomasa de Saint-Maura :
 Ockhamova britev a (i) Zamolčana slovenska zgodovina odkar človeštvo
 pomni do danes (v sodelovanju z lo pisci), Lj. 2013. Sledita dve
 Amaliettijevi knjigi : Ko laž postane resnica : Pogovori o pretek-
 losti Slovencev, Lj. 2011 in Kje so tiste stezice, Lj. 2016 (o tej
 knjigi več v posebni spisanki).

Dodajmo se ~~tri~~ literarne knjige : Slovenske legende in
 znamenja, Lj. 2011, Slovenske domoljubne pesmi, Lj. 20.. in
 Janko Janda : Kralj Samo : Epos v lo spevih, Lj. 20.. .

Nazadnje (a ne po pomenu) navedimo se knjigi, ki bi spadali
 med izdaje SAZU. To sta Sanskrtsko-slovenski slovar in Slovensko-
 sanskrtski slovar avtorja Bogdana K. Meška.

Za sklep le ugotovitev : Amaliettijeva knjižna in
 založniška dejavnost sta dragoceni prispevek k slovenski kulturni
 ustvarjalnosti.

O fatalizmu ali o vdanosti v usodo

Veliki slovar tujk, tj. 2002, ~~xx~~ nam fatalizem razloži takole : "fatalizem ... nauk o neizbežnosti usode, ki trdi, da je vse določeno vnaprej in da človek ne more ničesar spremeniti; fig. vdanost v usodo."

Izhodišni pojem za fatalizem je nedvomno ~~haxax~~ latinska beseda fatum (množina : fata). Eden od pomenov besede fatum je tudi usoda. In zadeva se takoj zaplete. Kaj je usoda ? Ali je to neka neosebna sila, ki ureja potek sveta ? In iz česa izhaja tovrstna energija ? Tu smo na začetku kozmičnih skrivnosti. Kakšen je odnos med usodo in med bogovi v politeizmu in v monoteizmu ?

V nam najbližjem grško-rimskem politeizmu odkrijemo več posebljenih boginj usode. Grške Mojre so tri sestre, hčere Zevsa in Temide (ali Noči). Zevs je glavni ~~gaxix~~ olimpski bog in ~~a~~ zastavlja se vprašanje, ali so njegove hčere usodovke, sojenice (Kloto, Lahezis in Atropos) zgolj služabnice svojega očeta ali samostojne delovalke. Kakšen pomen pa prinaša mati naših usodovk Temida ? Le-ta je po Heziodu hči Gaje (Zemlje), torej pradavne, likovno neupodabljane boginje. Po nekaterih mitih je tudi Prometejeva ~~mxix~~ mati. Sicer pa pomeni njeno ime Themis pravični red. Zveza Zevsa in Temide nakazuje urejenost sveta.

Nekaj drugega pa prinaša zveza Zevsa in Noči (Niks). Noč je v grški mitologiji hči Kaosa (Zevajoče praznine), začetnega sveta. Njena otroka sta ob Mojrah tudi Smrt in Spanec.

Do jasnosti o edelovanju neizbežne usode (dobre ali slabe) tudi v mitoloških zgodbah ne pridemo.

Bolj neosebna nosilka usode je grška Tihe.. Vera vanjo, ki ni vključena v bogovski sistem, seje povečala po upadanju veljave olimpskih bogov (od 5. stoletja pred n.š.). Tu smo že pri nekaki samostojnosti usode. Ob splošni Tihe ima še vsak človek svojo osebno Tihe (ali svojega demona). Iz tega lahko izpeljemo usojenost vsakega posameznika.

Rimljani so z grško Tihe enačili svojo boginjo Fortuno, boginjo naključja in sreče. Njen praznik je bil 24. junija, torej poletni sončni obrat. Kako razloži besedo fortuna Bradačev Latinsko-slovenski slovar? 1. usoda, slučaj, 2. sreča, nesreča, nezgoda, 3. stan, razmere, okoliščine, 4. imetje, premoženje. V istem slovarju najdemo še izraz fors = slučaj, naključje in Fors = boginja usode. V isto besedno družino pa spadajo še ta besede: fortia = hrabrost, fortis = močan, krepak, jak, hraber, pogumen, srčen, odločen, neustrašen, značajan, možat, fortitudo = jakost, hrabrost, junaštvo, neustrašnost, možatost, značajnost, fortunium = srečen dogodek, fortuna = osrečiti, blagosloviti, fortunatus = srečen, blažen, 2. premožen, bogat.

Fortuna kot sreča nastopa v številnih izrekih: Sreča je za človeka boljše kot pamet - Vsak je svoje sreče kovač (tu je izraziti odmik od človekove nemoči glede na usodo) - V vsem odloča sreča - Sreča je vladarica človeških zadev - Hrabrim sreča pomaga (spet nekaj možnosti človeškega aktivizma).

In kaj pravi o sreči srednjeveski pesnik vagant? O Fortuna, / kakor luna / vedno spremenljiva, / zdaj v vzponu, / zdaj v zatonu, / sreča je varljiva; / nas prevara, / spet pričara / radost nam brez konca, / beda mine, / moč izgine / kakor led od sonca. (Prevod: Andrijan Lah)

Ob Fortuni se bomo ustavili še ob izhodiščni besedi za fatalizem: to je fatum. (V latinščini je srednjega spola, množina je fata - sicer je večina besed za usodo ženskega spola!)

V Bradačevem Latinsko-slovenskem slovarju te pomenke razlage za besedo fatum: 1. božji izrek, preročba. 2. usoda. 3. božja volja, božji ukrep. 4. smrt. 5. nezgoda, nesreča, pogin. Od petih pomenov sta 2 pomena v zvezi z božjo voljo, dva pomena pa v zvezi s smrtjo in z nesrečo.

Fatum je torej nekaka neosebna sila, a podrejene bogovski vladavini. Pomensko zanimiv je naslednji latinski izrek : Fata volentem ducunt, nolentem trahunt = Usoda voljnega vodi, upirajčega se pa vleče.

V izreku odkrijemo človekovo možnost izbire v odnosu do vsemočne usode.

Ob pisanju sem se spomnil še na eng grški izraz za usodo : ananke. To besedo sem odkril že v zgodnjih dijaških letih, ko se še nisem učil grščine, in sicer na začetku Hugojevega romana Notredamska cerkev v Parizu 1482. Avtor v uvodu pove, da je besedo ANAÍ KH (Usoda) odkril na steni notredamske cerkve, in izjavi : " Iz te besede se je rodila pričujoča knjiga."

Zelo zanimiva je pomenska širina besede ananke. V Doklerjevem Grško-slovenskem slovarju najdemo tele različice : 1. sila , potreba, nujnost, stiska, težava, bolečina, siljenje, nuja. #2. prisilno sredstvo, mučenje, ječa. 3. naravni zakon, usoda. Končno pomensko različico usoda uvaja vrsta mučnih življenjskih dejstev ali kar nesreč.

Kako je z usodo pri monoteističnih verstvih ? Pri edinem, vsemogočnem in vseobvladujočem bogu usoda ne more imeti kake vloge. Usoda je v teh sistemih enaka božji volji. Vernikom ostane pač le vdanost v božjo voljo in s tem smo že pri fatalizmu. Neverniki se tovrstni usodnosti seveda lahko upirajo.

Ali izhaja iz vdanosti v usodo pasivizem in iz upiranja usodi aktivizem ? Na prvi pogled je tako. In vendar : ali je tisti, ki pravi in ki umuje, da je, kar je, da je bilo, kar je bilo, in da bo, kar bo, nujno pasiven ? Človek lahko vsestransko deluje, počenja to in ono, obenem pa je prepričan, da je ravno to, kar počne, že od nekdanj usojeno. (prim. Jacques Fatalist !) V vojnih spopadih je fatalist lahko izrazito junški, saj ve, da je vse že določeno in da je določen tudi dan njegove smrti. Ob tem se spomnimo se na orientalski izraz kismet.

Za literarno ponazoritev sem izbral najprej dva prozna teksta. x
 Prvo besedilo je Diderotov roman Fatalist Jacques in njegov gospodar (2. polovica 18. stoletja). Roman temelji na številnih dialogih med naslovnima likoma, v pogovore pa so vpleteni tudi drugi ljudje. Temeljna os romana je potovanje, ob tem pa se vrste različna srečanja z ljudmi in raznolika dogajanja. Ponuja se primerjava s Cervantesovim romanom Don Kihot in z njegovo dvojico Don Kihot in njegov sluga Sančo Pansa, a pri Diderotu je ~~na~~ v ospredju služabnik in ne gospodar !

Ze na začetku Diderotovega romana ~~izemo~~ izvemo, od koga je Jacques pridobil svojo fatalistično filozofijo : od svojega bivšega gospodarja stotnika, ki je rekel, "kako je vse, kar nas tu spodaj doleti dobrega in slabega, zgodi po ukazu od zgoraj." (Usoda je torej izenačena z božjo voljo !) Jacques v nadaljevanju to filozofijo odkriva in jo potrjuje pri različnem dogajanju. Izgovori pa tudi tale nefatalistični stavek : "Ali mi odločamo o usodi ali pa le usoda odloča o nas ?"

Nekaj pozneje pa avtor sam komentira zadevo takole : "Mislimo, da mi vodimo usodo, pa le vedno ta nas vodi : in usoda je bila za Jacquesa vse, kar se ga je dotaknilo ali se mu približalo..."

Ko ukrade nekdo gospodarju konja, pametuje Jacques takole : "Medtem ko ste me čakali, je bilo tam zgoraj zapisano , da boste zaspali in da vam bodo ukradli konja." Bralci lahko verjamemo Jacquesu ali pa v njegovo trditev dvomimo. Avtor sam zadevo ironizira, saj ve, da nista dokazljivi ~~nista~~ niti usojenost niti neusojenost, Roman se konča z Jacquesovim razmišljanjem, potem ko se oženi z Deniso : "Če je pisano tam gori, da boš dobil rožičke, Jacques, lahko dopočneš, kar češ, pa jih boš dobil; če pa je napisano nasprotno, da jih ne boš dobil, lahko dopočno, kar se jim zdi, pa jih ne boš dobil; spi torej, ljubi moj... " in je zaspal.

Naj sklenem : alin ni fatalist Jacques s svojo fegmatičnostjo, s svojo mirnostjo in s svojo dobrovoljnostjo srečen človek ?!

Drugo izbrano prozno besedilo za ilustracijo fatalizma je roman Lermontova Junak našega časa (1. polovica 19. stoletja). Zadnje kratko poglavje romana, ki je sestavljen iz več zgodb, ima naslov Fatalist. Roman se dogaja na Kavkazu pod rusko dominacijo v 1. polovici 19. stoletja. Pripovedovalec Pečorin (= Junak našega časa) je ruski oficir. V zgodbi pa je prikazana ruska oficirska družba, ki si krajša čas s kartanjem in s klepetanjem.

Ze na začetku zgodbe je izpostavljena naša tema s stavkom : "Govorili smo o tem, da ima muslimanska vera, češ da je človekova usoda določena v nebesih, tudi med nami kristjani mnogo pristašev...".

Nekdo od oficirjev je pristavil tole : " Vse to je neumnost ! Kje so ti zanesljivi ljudje, ki so videli seznam, na katerem je zapisana ura vaše smrti ? In če je res vse naprej določeno, čemu nam je dana volja, razum ? Zakaj moramo za svoja dejanja odgovarjati ?" (Izjemmo tehtna vprašanja s težavami za dogmatično teologijo !)

Zatem se oglasi poročnik Vulić, Srb v ruski vojski, in opredlaga stavo : "Dokazov bi radi : predlagam vam, da preizkusimo na sebi, ali lahko razpolaga človek po svoji volji z življenjem ali pa je slehernemu ~~K~~izmed nas usodna ura naprej določena... "

Pečorin predlaga denarno stavo : "Trdim, da človekova usoda ni določena naprej." Vulić stavo sprejme, Pečorinu pa se zdi, da vidi na Vulićevem obrazu pečat smrti, in mu reče : "Danes ~~bo~~ ^{bo} umrl!" Vulić odvrne : "Mogoče ~~bo~~ ^{bo}, mogoče tudi ne..."

Zatem vzame Vulić na steni obešeno pištolo, ~~a~~ ni bilo jasno, ali je prazna ali ^anapolnjena, jo nastavi na svoje čelo in sproži. Pištola ~~je~~ ^{je} bila ~~prazna~~ ali pa je odgovorila. Za večinoj je bil to dokaz, da pištola ni bila nabita. "Pa pogledajmo," je rekel Vulić. Spet je mapel petelin, pomeril v čepico, ki je visela nad oknom; strel je počil - dim je napolnil sobo..." Vulić je menil, da je s tem dokazana določenost usode.

8 109

Pečorin mu zdaj verjame, a ponovi svoje občutje, da mora Vulić "neizbežno danes umreti". Ponoči prebudijo Pečorina trije oficirji in mu sporočijo, da je bil Vulić ubit. Neki pijani kozak je v menadnem besu presekal Vulića s sabljo. Vulićeve zadnje besede so bile : "Prav je imel !" (namreč Pečorin !) V nadaljevanju razmišlja Pečorin : Kako ne bi človek po vsem tem postal fatalist ? A kdo ve natanko, ali je o čem prepričan ali ne ?... (v zadnjem stavku je precej skepticizma.)

Ko je pozneje Pečorin govoril s svojim znancem Maksimom Maksimičem, je ta po svoje potrdil fatalizem s stavkom : " Sicer pa, mu je že bilo tako usojeno !~~xxxx~~" Tudi ta zgodba ne potrjuje, da je vse določeno. Morda je bilo vse le uničujoče naključje ?! In kakš^{en}~~ne~~ je odnos med usodo in med naključjem ? Zanimiv je naslov romana Pavline Pajkove Slučaji usode ! Navsezadnje pa je fatalizem ali nefatalizem le osebna verska ali idejna odločitev.

Kako pa razmišljajo o usodi in o usojenosti pesniki ?

1. primer : Kung-Fu-Tse ~~xxxx~~ (6.-5. stoletje pred n.š.) : Usoda človeška (prevedel Alojz Gradnik). Pesem ima 3 kitice. V začetnih dveh kiticah se pesnik posveča naravi in obnavljanju v naravi. Zadnja kitica pa obravnava človeško usodo :

Človek enkrat ~~le~~ živi in se ne vrne.

Kakor zvezda je, ki s^oje, se utrne.

Kar ostane, je samo se kup pepela

in na zapus^{en}em ~~gxxx~~ grobu grm plevela.

Kung-Fu-Tse (ali po domače Konfucij) je torej daleč od idejn^oti reinkarnacije.

2. primer : Omar Hajam (11.-12. stoletje) : 49. rubai (prevedel Alojz Gradnik) :

Svet je sahovnica, dni in noči

so polja, kjer ^Uusoda igra z ljudmi,

premika tja in sem jih in podre

in v škatlo zvrstoma jih odloži.

7 110

Pesnik ubesedi kozmično igro Usode (šahovnica), a zdi se, da manjka v 2. verzcu beseda se, torej : Usoda se igra z ljudmi in ne: Usoda igra z ljudmi, saj so ljudje prikazani povsem nemočni v življenjski igri.

3. primer : Oton Zupančič (1878-1949) : Usoda in cilj :

Živeti-umreti je usoda naša,

a cilj nam je visoko posajen !

Glej to drevo : za usodo nič ne vpraša,

a večno se bori za svoj namen...

Pesem je vitalistični pogled na fatalizem. Usoda je enostavno taka, kot je (življenje-smrt), a pomembna je človekova dejavnost v življenju. O vitalizmu pa v kaki naslednji spisanki.

Končajmo ~~ta~~ s presenetljivo Gregorčičevo pesmijo Kljubuj usodi !

Mehkosrčni pesnik je tu zelo odločen in povsem protifatalističen.

Kljubuj ~~x~~ usodi, ~~k~~

mož sam svoj bodi !

Karkoli naj se ti zgodi,

usode gospodar si - ti.

si ti ! Če res, če cel si mož,

i svoj i nje gospod ti boš.

Usode ni,

usoda svoja ~~x~~- to si ti !

M

29. spisanka : Ob Amaliettijevi knjigi Kje so tiste stezice

Od perviga tukaj/ stanuje moj rod,

če ve kdo za drugga, / naj reče, dod kod.

Valentin Vodnik : Ilirija oživljena

Letos (leta 2016) je Peter Amalietti izdal v svoji založbi polemično knjigo o slovenski zgodovini s pesniškim naslovom Kje so ~~x~~ tiste stezice (zbirka Zamolčana zgodovina). Avtohtonistična teorija, ki jo podpira ob številnih drugih tudi Amalietti, je seveda mnogo verjetnejša in oprijemljivejša od t.i. zakarpatske teorije. Po slednji teoriji naj bi se ~~južni~~ Slovani selili iz Zakarpatja v srednjo Evropo šele v 7. stoletju.

Res so neki "Zakarpatci" leta 640 prosili bizantinskega cesarja Heraklija "za dovoljenje, da se priselijo med tamkajšnja prvotna (!!) slovanska plemena . In to ne le na obalo in (na) kopno ob njem, temveč tudi v kraljevino Dalmacijo, ki je tedaj obsegala Hrvaško, Slavonijo, Srbijo in Bosno.

To bi lahko bila tista selitev južnih Slovanov, h kateri so kar izmišljeno dodalo tudi plemena Slovencev !"

(Kje so tiste stezice, str. 124-125, citirano po B. Hacquetu : Veneti - Iliri - Slovani.)

Pozno naselitev Slovencev je ~~že~~ odločno in razumno ovrgel že Henrik Tuma. Citirajmo celotno Tumovo besedilo v Amaliettijevi knjigi (str. 33) : "Le otročje naivna, ~~n~~ smešna je trditev, da so se Slovenci tekom desetletij neopaženo preseljevali čez pragozdove Karpatov in Tater, se preminili brez boja preko krutih in bojevitih germanskih in uraloaltajskih čet, ki naj bi že davno prej zasedle vse Podonavje, Nemško nižino in dolino Alp. Še smešnejša je trditev, da so Avari prignali ali gnali pred seboj Slovane, če vemo, da so bile obrske in bolgarske čete maloštevilne, Slovenci

pa se takoj, ko kruti gospodarji izginejo, pokažejo kot milijonsko ljudstvo po celem obširnem prostoru Visle, Donave, Labe in Alp. Le skrajna duševna omejenost omogoča tak sklep." Dr. Henrik Tuma.

Že pred leti sem sam prišel do podobnega alimkar do ebakega uvida. Res so v zgodovini nenehno potekala preseljevanja ljudstev iz različnih smeri v različne smeri. Najbolj so zgodovinsko dokumentirani premiki germanskih (npr. Goti, Langobardi, Vandali...) in ugrofinskih ljudstev (npr. Huni, Obri, Madžari ...) v zadnjem stoletju zahodno-rimskega cesarstva in v stoletjih po njem (5.-10. stoletje - končni dogodek je nas^{al}elitev Madžarov v Panonski nižini.)

Osnovno vprašanje je, kdo je pred "preseljevanjem narodov" prebival v centralni Evropi. Na območju se^danje Slovenije in sosednjih dežel (držav) so živela številna po ~~im~~ imenih in po izvoru različna ljudstva (Veneti, Kelti, Iliri...), a kako so ta ljudstva govorila? Pisnih ostankov je malo, iz teh ostankov pa je izšla tudi naša venetska teorija (Bor. Šavli, Tomažič idr.). Venetsko teorijo v mnogočem podpira imenoslovje v centralni Evropi. Najverjetneje je, da je indoevropska (s tem tudi praslovenska) jezikovna~~na~~ populacija naselila evropsko ozemlje že pred grško - rimsko civilizacijsko ero.

Kot meni Tuma (tako menim tudi jaz) je povsem neverjetno, da bi neka številčno omejena naselitvena^l množica (npr. nekaj tisoč ljudi) zasedla celotno srednjo Evropo od Baltika do Jadrana in dala celotnemu območju tudi enotno (le dialektalno različno) jezikovno (balto-slovansko) barvo. To dejstvo je možno le ob dolgotrajni naselitvi.

Vemo, da so bili Rimljani v svoji širni državi le redko nase^lljeni med podložnimi ljudstvi (vojaštvo, upravni sloj) in v več stoletjih svoje oblasti niso uspeli romanizirati srednje Evrope. Zakaj?

Tu zakaj je romanizacija uspela v zahodni Evropi (Španija, Portugalska, Francija...)? Menavadni romanski osamelec na vzhodu je seveda Romunija.

Emotno jezikovno barvo od ^lBalka do Jadrana in ~~zv~~ povezavo Slovencev s Slovaki so prekinili šele ^{fi}Madžari s svojo ^emaslitvijo v Panoniji (10. stoletje). Razumljivo je, da je bila odprta nižinska Panonija zaradi številnih vojaških ^lpremikov ~~skozi~~ ta prostor redko naseljena in da jo je navsezadnje zasedel ^oosvajalec s številnejšim prebivalstvom. (Sloveni so se izgubili med Madžari, a madžarščina je pridobila kar nekaj slovenskega besedišča.)

Drugače se je obrnilo v Bolgariji. Ugrofinski Bolgari (Volgari ?) so bili kot osvajalci premalo številni in so se jezikovno zlili s prej naseljenim slovanskim prebivalstvom, a so mu dali ime.

Vsekakor so za etnogenezo pomembne zlasti jezikovne povezave, razlike in posebnosti (s slovenskega vidika npr. jezikovne povezave s Slovaki, s Hrvati, z Bolgari, z Rusi, sorodnost slovenščine in sanskrta itd.).

A preusmeriti se kaže k Amaliettijevi knjigi. Avtorjev namen je, da z izbranimi podlombki iz različnih avtorjev od Herodota do Ivana ^{eta Protoci} Japajne ^{te} (avtohtonistično teorijo pri Slovencih. Pa navedimo po vrsti (1.-16.) vse avtorje in njihova uporabljena besedila :

1. Herodot iz ^lHalikarnasa : Zgodbe
2. Anton Vramec : Kronika
3. Adam Bohorič : Arcticae horulae succisivae (Zimske urice proste)
4. Martin Baucer : Zgodovina Norika in Furlanije
5. Anton Tomaz ^vLinhart : Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov ^vAustrije
6. Baron Ziga Herberstein : : Moskovski zapiski
7. Janez ^vVajkard Valvazor : Slava vojvodine Kranjske
8. Balthasar Hacquet : veneti - Iliri - Slovani
9. valentin vodnik
10. Jurij Venelin : Starodavni in današnji Slovenci

11. Tomaž Jarič : O večinsko vinedskem poreklu prebivalcev nemških dežel
12. Janez Trdina : Zgodovina slovenskega naroda
13. Jezikoslovec Franc Miklošič
14. Davorin Trstenjak
15. Šuman s sodelavci : Slovenci
16. Ivan Lapajne : Politična in kulturna zgodovina štajerskih Slovencev.

Presemetljivo je dejstvo, da se avtor ne drži časovnega vrstnega reda pri predstavljanju avtorjev. Ravno ~~XXXXXX~~ časovni vrstni red pa najbolj kaže razvojno linijo, medsebojne vplive, razlike in novosti pri podatkih, ki jih navajajo avtorji. Nesmiselno je npr., da je Linhart (18. stoletje) uvrščen pred Valvasorja (17. stoletje). Zato navajam časovno pravilni vrstni red avtorjev, a brez ~~navajanja~~ beleženja ponovnega ~~navajanja~~ njihovih del :

1. Herodot, 2. Herberstein, 3. Bohorič, 4. Vramec, ~~5. Bohorič,~~
5. Baucer, 6. Valvasor, 7. Hacquet, 8. Linhart, 9. Vodnik,
10. Venelin, 11. Miklošič, 12. Trstenjak, 13. Jarič, 14. Trdina,
15. Šuman, 16. Lapajne. Opomba : pri Jariču v knjigi ni življenjskih letnic, v domačih leksikonih pa ga tudi nisem odkril. Edina usmerjevalna letnica je letnica izida njegove knjige : 1853. Zato se zdi uvrstitev Jariča med Trstenjaka (rojen 1817) in med Trdino (rojen 1850) ustrezna.

Pri številnih navedenih avtorjih (začenši s Herodotom) se žal mešajo (mitološke) zgodbe z zgodovino. Herodot kot "oče zgodovine" je pisal Zgodbe (Historiai), katerih realnost, trdnost in zanesljivost so bile dvomljive in prilagojene mestu, državi in režimu, v katerih je živel in deloval. Zgodovina je pač uslužnostna stroka. Zgodovinar, ki hoče izdati svoje delo v konkretni družbi, se mora nujno nanjo ozirati, sicer njegovo delo ne bo izšlo, bo cenzurirano, zavrženo ali celo uničeno. Povrh je pri zgodovini bistven zorni kot gledanja. Evrocentrična zgodovina je drugačna kot aziocentrična zgodovina. H. J.

To se mi je nazorno razkrilo, ko sem pred leti prebral zgodovino križarskih vojn z arabskega gledišča. A le redki zgodovinar uspe preseči svoj ozki nazorski, idejni, verski, nacionalni, strankarski zorni kot.

Izrazito moteča so mešanja mitologije z zgodovino. Tako npr. Baucer govori o vesoljnem potopu kot o zgodovinskem podatku (!), čeprav ni moral vedeti, da bi se po judovskem ^{se} ~~bi~~ [✓]statju let (od začetka sveta !) vesoljni potop nujno [✓]znasel v času največjega razcveta bližnjevzhodnih civilizacij (Egipt, Mezopotamija). Tovrstna mešanja ali kar zmešnjava povzroča dvome tudi pri drugih podatkih "mitoloških" zgodovinarjev. (Omenimo tu zraven še pisanje Erazma Franciscija v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske !)

Še najbolj izstopata ~~iz~~ ^{iz} šestnajsterice dva avtorja : naš Linhart in zlasti Rus Venelin kot šolani in poklicni zgodovinar. Pri drugih avtorjih kaže številne navedbe jemati s primerno rezervo.

Dokaj ~~trdne~~ ^o so jezikovne ^opovezave pokrajin in njih prebivalcev s koreni : Kra-, Kar-, Kor- : npr. Karnija, Carniola, Karintija, Karantanija, Kärnten, Koroška, Kototan, Kranj-ska, kraj-ina, (U)krajina idr.

Podobno velja tudi za skupino mest in ~~prebivalcev~~ pokrajinskih prebivalcev s korenoma vem- in vin- : Veneti, Venezia, Benetke, Benečani, (česta menjava V in B !), Vendi, Wenden, Winden, vindišarji, vindo(bona) - zdaj : Wien, Vind-elicijaž idr. Popomba : Bohorič v svoji slovnici navrže zraven še Vandale !)

O povezavi Venetov in Slovenov (Slovenetov !?) beremo pri različnih avtorjih. Latinski zgodovinar Jordanes (O izvoru in dejanjih Gotov : ~~Getika~~ ³¹ Getika, str. ~~xxix~~ ³¹) piše o tej povezavi takole : "... od izvira Vistule po neizmernem prostoru (je) naseljen številni rod Venetov. Njihovo ime se sicer spreminja po različnih družinah

in krajih, vendar se v glavnem imenuj^j jejo Sklaveni in Anti (!). Sklaveni prebivajo od^{od} mesta Noviodun in jezera, imenovanega Murzijsko, tja do Dan^wstra in na s^everu do Vistule. Za domovanje imajo močvirja in gozdove."

Tu bi kazalo dodati, da različna ~~in~~ imena pokrajinskih prebivalcev še ne pomenijo, da ti ljudje govore različne jezike. Vzemimo za primer samo tradicionalne slovenske deželne oznake : Kranjci, Korošci, Štajerci ali v okviru Kranjcev še Gorenjce, Dolenjce in Notranjce. Vse te ločijo le dial^{ek}talne razl^{iz}like, ki pa ne preperečujejo skupnega razumevanja.

Podrobna analiza Amalietti^vjeve knjige bi privedla do daljše razprave, kar pa je v nasprotju s tipom spisank, usmerjenih v krakost. Zato se bom v nadaljnjem ustavljal le ob posameznih elementih besedila,

in to kar po straneh :

str. 11 : Amalietti tu navrže ned^omno slušno podobnost med besedama Venicija-Fenicija... (Hm ?!)

str. 13 : Dobrovský je češki lingvist in ne poljski, kot navaja A.

str. 43 : Da je antika (latinsko : antiquus) bila čas, ko so vladali Anti, nasi predniki... pa je že popolna jezikovna fantastika ob povezovanju enako sl^ušnih besed.

str. 44 : Stopnjevanje Amalietti^vjeve g^o jezikovne fantastike ~~je~~ je trditev, ~~na~~ "da je Adam govoril v praslo^venščini" (!!)

str. 56 : Amalietti^vjeva trditev, da "Valvazor se ne more motiti" (!), je v nasprotju z osnovno znanstveno kritičnostjo in je kar dogmatična verska resnica !

str. 58 : urednik 1. izdaje Valvasorjevega berila (1936) je bil Mirko Rupel in ne Fedja Rupel, kot navaja A.

str. ~~75~~ 74 : pri Antonu Vramcu (Kronika) so čudne letnice, npr. 3628 pri Aleksandru Velikem ?! (Ali je to gudovsko štetje od začetka sveta ?)

str. 92 : tu kaže pokritizirati tudi našega Linharta, saj meša mitologijo in zgodovino (Argonavti in zatem še Trojanec Antenor, vodja Venetov ...).

str. 94 : Zanimiv pa je Linhartov seznam praljudstva, "katerega veje so se naselile na Kranjsko :

ILIRI - Panonci, Liburni, Istri in Japodi, VENETI x,
~~x~~ GALCI x - Senoni, Karni, Tavriski in Noriki.

str. 96 : Linhartova razlaga izvora besede Sloven je zelo posebna :
 "Sloveni niso Slav^fepolni, kar prihaja od ~~slava~~ slava - der ~~Ruh~~ Ruhm, niti Govoreči, od slovo - das Wort, ~~niti~~ niti imenovani, od sluti, biti imenovan, marveč Popolni, tisti, ki so iskali in ~~na~~ našli nova bivališča...
 Torej ima slovenski jezik debelni zlog sel, ki označuje gibanje... ^o ~~P~~temtakem ne preostane drugega, kot da imenujemo Slovene Seloveni, Selovani, Slovani, ~~selavix~~ Sel^vai, Slovaki, selauzi, Slovenzi itd. Popotujoči, na novo se ~~se~~ ^fnaseljujoči, izpeljani iz selo, seliti."

(Opomba : kaj so naredili iz besed Sloveni, Slovani evropski je^fziki ? Latinsko : s sclavus - sclava 2 = suženj, sužnja, Nemško : Der Sklave - die Sklavin = suženj, sužnja, Angleško : Slave = suženj, slavish = suženjski.)

str. 106 : Prvi izbor ^{yl} Valvasorja (Valvasorjevo berilo) je izšel že leta 1936 in ne 1951, kot navaja Amalietti. Leta 1951 je ^{iz}šla 2. izdaja tega berila.

- str. 122 : Izjava B. Hacqueta : " K Venetom-Windom prištevam delno Karnijce, Furlane, Istrane, Kranjce, Ilire, Hrvate, Dalmatince in tudi Morlake." (Opomba : precej čudna mešanica !)
- str. 123 : Še ena izjava B. Hacqueta : "Kar polnih 40 let sem preživel med Veneti, Vindi, Sklavenizki ali današnjimi Slovani, med velikim, močnim in še bolj razprostranjenim narodom, kot ~~s~~ so bili nekdej Arabci."
- str. 195 : med najprijetnejše dele knjige uvrščam besedilo Davorina Trstenjaka : O plemenski ~~s~~ sorodnosti Venetov v Armeniji, Paflagoniji, v Iliriku, ob Jadranu, ob Baltskem morju in v Armoriki.
- str. 218 : Ivan Lapajne navaja med drugim : xxx" Slavni slovanski zgodovinar Šafarik trdi, da so vsi narodi velike(ga) indo-evropskega rodu že pred 3000 leti razširjeni po vseh Evropi..."
- str. 221 : V Sklepu svoje knjige se Amalietti spet spusti v besedna poigravanja : "Arijci so bili Karijci, ki so izgubili K..." - "Sumerija je bila Somerija, kar izvira iz dveh slovenskih besed SO-MER(c)I... "
- str. 222 : še dve avtorjevi besedni igrici : Skiti - iz stare slovenske besede skitati se - Troja - iz trojne boginje Kar... (Hm ?!)
- str. 223 : Tehten je tale avtorjev stavek : " Po zasebi Noriskega kraljestva (opomba : leta 14 pred n.š. !!) je bilo v Rimu toliko slovenskih sužnjev, da se je pojavila nova beseda za sužnja - sclavus... " (!)

Ob razumni skeptičnosti prinaša Amaliettijev knjiga vendar mnoge zanimive mavedbe, podatke in misli, ki nas razgibano vodijo v kaotične skrivnosti zgodovine.

Uvod

Pred nekaj leti se je oglasil pri meni meni znani potopiseec Borut Korun z željo, da bi prebral njegov ~~na~~ roman o Odiseju, tem tipičnem antičnem potovalcu. Ker me je tematika zanimala, sem besedilo prebral in ga povrh še lektoriral. Avtor mi je zaten predlagal, da bi jaz napisal še spremno besedo k romanu.

Najprej sem predlog odklonil, ker nisem imel potrebne inspiracije, potem pa se mi je pojavila spodbudna misel, da bi se dalo v spremni besedi vsaj bežno sprehoditi po širnem motivu Odiseja in odisejstva v svetovni in slovenski književnosti. Tako sem se premislil in pristal na pisanje spremne besede.

Ko pa sem svoje besedilo končal in ga avtorju romana predložil, leta ni bil zadovoljen s to spremno besedo, saj je pričakoval, da se bo posvečala samo njegovemu romanu. Tako mi je ostalo moje besedilo pozabljeno v eni mojih map. Pred kratkim pa sem spet premetaval svoje papirje, besedilo izbežal iz pozabe in si zamislil, da bi ga oživil v letošnji jubilejni 30. spisanki.

Sledi koncepti mojega besedila, ki bi ga bilo vredno še dopolniti in dodelati. In zdaj : k stvari.

OPOMBA : Korunov roman je izšel z naslovom ¹⁴Odisej sem, Itaka dom je moj sončni leta 2013 v Velenju in v samozaložbi.

Odisej in odisejstvo

Najbolj znana in obenem najpomembnejša epa zgodnje evropske književnosti sta Homerjevi (ali Homerju pripisani) Iliada in Odiseja (približni čas nastanka : 8. stoletje pred našim štetjem). Obe deli energetsko "žarčita" torej blizu 3000 let. Na tematski podlagi obeh epov je nastala v evropskih književnostih že množica najrazličnejših književnih del, tako v epiki kot v dramatiki, a tudi z motivnimi drobcami v liriki.

Kaj je omogočilo ta izjemni vpliv obeh del, nastalih v grški antiki? (Podobno vlogo v indijski kulturni sferi imata velika epa Mahabharata in Ramajana.) Gre očitno za nekaj "večno" človeškega, saj kako bi bili lahko drugače junaki (ali književne osebe) obeh pesnitev še vedno tudi "naši"? Razlaga za prejšnje vprašanje je dokaj enostavna: Iliada je "večni" model za boj, za vojno, za vojskovanje, Odiseja pa je "večni" model za potovanje, za popotništvo. Da sta obe onebjeni veliki temi res "večni", pa ni nobenega dvoma.

Dodamo lahko še to, da ima s (trojansko) vojno ukvarjajoča se Iliada tudi svoj popotniški "dodatek" (pot Grkov do Troje in pot Grkov od Troje domov) in da ima Odiseja ob svojem osrednjem pustolovskem popotništvu tudi nemalo bojevniških sestavov.

Opustimo zdaj Iliado in se oprimimo naslova Odisej in odisejstvo. Odisej je na kratko: knez malega otoka Itake v Jonskem morju, udeležil se je 10-letne trojanske vojne (v njej je bil eden najvidnejših junakov) in se vračal (zaradi nenaklonjenih bogov ali zaradi sovražne usode) iz Troje domov kar 10 let (obe desetici izražata pač poudarjeno simbolno pomembnost desetiškega sistema). Medtem ko je Odiseja osebna zgodba o eni osebi (o Odiseju), pa prehaja odisejstvo v splošnost: odisejstvo je torej upodabljanje (motiva) poti, potovanj, popotništva kjerkoli in kadarkoli (tja do vesoljske prihodnosti).

(Homerjeva Odiseja) (okoli 12000 verzov heksametrov) je razdeljena v 24 spevov: 12 spevov se dogaja na poti, 12 spevov pa se dogaja na Itaki (svet in dom sta torej v ravnotežju).

Čeprav ~~obsega~~ obravnava Odiseja 10 let Odisejevih blodenj in postankov, pa je stvarno dogajanje v epu omejeno na 40 dni.

Pripovedna tehnika Odiseje (v slovenščino jo je prevedel Anton Sovre) je drugačna kot v Iliadi. Ob "vsevednem" (objektivnem?) pesniku nastopa v Odiseji tudi subjektivni pripovedovalec, sam Odisej (ko pripoveduje o svojih pustolovščinah na fajaškem dvoru).

Podajmo še okvirno vsebino Homerjeve Odiseje. Dogajanje poteka takole : Odisej je že 7 let pri nimfi Kalipso, ki ga zadržuje na svojem otoku Oigigiji. Doma na Itaki ga čakata žena Penelopa, ki jo nadlegujejo snubci (= obenem kandidati za vladarstvo na Itaki), in sin Telemah (= Daleč se boreči ali Daleč od boja). Odiseju naklonjeni bogovi končno odločijo, da mora Kalipso Odiseja izpustiti, in ta si tedaj zgradi splav. Medtem Telemah poizveduje za očetom v grških mestih. Odisej odide na pot, njegov sovražnik bog Pozejdon pa mu splav potopi. Odisej se s težavo reši na otok Fajakov Sherijo. Tam ga na obali odkrije (po Atenini zaslugi) Navzikaa, hči kralja Alkinooa. Odisej postane gost na fajaškem dvoru, se razkrije in začne pripovedovati o svojih pustolovščinah od odhoda iz Troje do prihoda na Sherijo. Glavne točke so :

- 1- Otok Kiklopov in Polifem, Pozejdonov sin, katerega Odisej v stiski oslepi, potem ko je hotel velikan požreti Odiseja in njegove spremljevalce (motiv ljudožerstva.); od tod izhaja Pozejdonovo sovraštvo do Odiseja, saj posledaj Pozejdon nenehno ogroža Odisejevo pomorsko odpravo;
2. Pri bogu vetrov Eolu (bog jim podari meh z vetrovi, a Odisejevi tovariši ga zaradi radovednosti odpro in vetrovi potisnejo ladjo nazaj);
3. Pri Lajstrigonih (ponovno motiv ljudožercev - Odiseju ostane samo še ena ladja);
4. Pri čarovnici Kirki na otoku Ajaji. Odisejeve tovariše spremeni Kirka v svinje, Odisej jo primora, da jih odčara;
5. Odisej na obisku v Hadu (v podzemnem svetu mrtvih);
6. Sireni (morski dekleti, ki s svojim petjem vabita mornarje v globočino - prim. Prešernovo pesem Ribič !);
7. Skila in Karibda (dve nevarni morski pošasti - skali);
8. Na Helejevem otoku Trinakiji Odisejevi tovariši zakoljejo nekaj Helejevih goved - Helij je grski sončni bog - kar je prekršitev tabuja, prim. Artemidino kosuto v Avlidi ! Sledi kazen. Ladja se razbije in vsa posadka utone, le Odisej se reši na Oigigijo k nimfi Kalipso (s tem se retrospektiva konča),

Fajaki pomagajo Odiseju, da se vrne na Itako. Tu Atena seznanj očeta Odiseja in sina Telemaha. Odisej pride v preobleki berača na svoj dvor in s svojim lokom pobije snubce. Odisej in Penelopa se ponovno združita; sledi sprava in klasični happy end.

O nadaljnji usodi Odiseja govori zgodba o Telegonu, Odisejevem sinu s Kirko. Ko odraste, gre Telegon iskat očeta in ga nepoznanega v boju ubije (motiv je podoben kot pri Ojdipu).

Odisej je lik zvitegam, spretnega junaka, ki zna povrh vsega še lepo govoriti. Dobro ga označuje verz : Zvito obrne se k nji in začne z medenimi usti. Odiseju so ženske sploh močno naklonjene, saj bi g rade zadržale : tako Kirkakot Kalipso (ta najbolj) in Navzikaa. S prvima dvema je imel po izročilu tudi potomstvo.

Zanimivo je, da omenja Odiseja že Homerjev sodobnik (in tekmeč ?!) Heziod (8. stoletje pred n.š.) na koncu svoje pesnitve Teogonija (Nastanek bogov). Tako neki je prišel Odisej v zvezo z bogovi ? Takole : Heziod omenja, da je imel Odisej potomstvo kar z obema boginjama, pri katerih je nekaj časa bival : Kirka, hči boga Helija, ku je rodila 3 sinove : Agrija, Latona (!) in Telegona, boginja (nimfa) Kalipso, pri kateri jš bil kar 7 let (ponovno mitska številka !) pa mu je rodila 2 sina : Navsitoa in Navsinoa. (Omeniti velja še mitološko negotovost, kdor je Odisejev oče. Pro Odiseji je to itaški vavlar Laert, mitska različica pa je, da je Odisejev oče pravzaprav znameniti zvijačnej Sizif : po slednjem naj bi Odisej podedoval svojo zvijačnost !)

Bežno omenja Odiseja tudi grški pesnik Pindar (6.-5. stol pred n.š.) v 7. in 8. nemejskem slavonspevu.

Kar v dveh Sofoklovih tragedijah (4 5. stol. pred n.š.) nastopi tudi Odisej. Prva tragedija je Ajant, v kateri naslovni junak zblazni in se ubije, potem m ko je dobil po Ahilovi smrti Ahilovo orožje Odisej. S tem je simbolno ~~postal~~ prevzel vlogo glavnega grškega junaka pred Trojo. To se pozneje dejansko potrdi z Odisejevo zamisljijo o trojanskem konju : zgolj telesno močnega Ahila nadomesti umsko močni Odisej !

Druga Sofoklova tragedija z Odisejem je Filoktet. V predzgodbi tragedije so Grki na poti v Trojo zapustili svojega sobojevnika Filokteta na otoku Lemnosu (njegove rane so Grkom preveč smrdele), tja pa je odpeljal Filokteta s čolnom prav Odisej.

V tragediji pa po lo letih pride na Lemnos grška delegacija (vodi jo spet Odisej, spremljapa ga Ahilov sin Neoptolemos), da bi zdaj pridobila Filokteta za sodelovanje v trojanski vojni (po prerokbi vedeža Kalhanta potrebujejo Grki ravno Filokteta in njegov lok za uspeh prinosvojitvi Troje !). Glede na podlo ravnanje Grkov s Filoktetom v predzgodbi je razumljivo, da

da Filoktet v tragediji ne bo radovoljno odjadral proti Troji. Odisej se tako v predzgodbi kot v zgodbi tragedije izkaže

v izrazito negativni luči - zgolj kot brezobzirni manipulator s svojim bojnim tovarišem : najprej ga po naročilu izpostavi na otoku, nato ga po naročilu pride iskat, ko Grki Filokteta potrebujejo. (Ali lahko Odisejevo ravnanje razumemo tudi drugače : kot predano delovanje za grški vojni blagor ?!)

Tu se zdi, da je bil Odisej kar najmanj primerna oseba za omenjeno poslanstvo. In Odisej to ve ! ^{že} v začetnem prizoru tragedije nagovarja Neoptolema, naj ^{poskusi} pridobiti Filokteta on (a po Odisejevih napotkih), saj ve, da Filoktet med vsemi Grki upravičeno sovraži ravno Odiseja. Odisej celo pravi : "Ne sme izvedeti, da jaz sem tu !" (Res, zakaj je torej tu ?!) Odisej bo torej ostal v ozadju in bo kot neka ^zli (ali dobri ?!) dih usmerjal dogajanje.

V pogovoru z Neoptolemom pove Odisej značilna verza : "Po izkušnjah sem spoznal, da vse v življenju / dosežeš le z besedo, z delom nič (!), Neoptole^{em} je seveda spretnejši z mečem (z delom !) in ne z besedami ~~z~~, zato je zelo neprimeren parlamentarec. Odisej je priprav^{ljen} Filokteta tudi s silo odpeljati v Trojo, če Neoptolemovo posredovanje ne bo uspelo. Filoktet je seveda za sodelovanje z Grki upravičeno nerazpoložen in vse kaže na neuspeh grške delegacije. ~~Exxx~~ avtor razreši položaj tako, da se ^{nakoncu} tragedije pojavi Heraklej (ali njegov duh) in pregovori Filokteta, da ^{mendar}le odide z Grki (res je Filoktet pozneje pred Trojo ^{ozdarvel} in s svojim lokom ubil Parisa - tako se je njegova vrednost za grško stran potrdila).

Sklep : odisej je pri svojem poslanstvu obenem neuspešen in uspešen. Njegove besedne nakane sicer ne uspejo, a navsezadnje je Heraklej le rešil nalogo grškega poslanstva.

Tudi Evripid (5. stol. pred n.š.) v svojih tragedijah ni pozabil na Odiseja. Tako nastopi Odisej v manjši vlogi v tragediji Ifigenija v Avlidi (ko Agamemnon žrtvuje svojo hčer Ifigenijo zaradi uspeha pri grškem ^{poplodu} na Trojo).

Vidnejšo vlogo ima Odisej v tragediji Hekaba, ki se dogaja po grški osvojitvi Troje in po množičnem grškem pobijanju Trojan-^{cev} (Odisej sporoči kraljici Hekabi, da bo njenahči Poliksena žrtvovana na Ahilovem grobu).

V zvezi s trojansko vojno je tudi tragedija Resos (slednji je traški kralj in trojanski zaveznik). V potek trojanske vojne se Odisej in Diomed odpravita ogledovat razmere v trojanskem taboru pred Trojo (gre za dramatizacijo teme iz 10. speva Iliade).

Satirska igra Kiklop pa je dramatizacija Odisejeve zgodbe pri velikanu Polifemu.

Rimski pesnik Vergil (1. stol. pred n.š.) omenja Odiseja v 2. spevu svojega ~~epa~~ Eneida v Enejevi pripovedi o propadu Troje.

Ker gledja Vergil na Odiseja preko svojega junaka Trojanca Eneja, je ~~junak~~ Odisej tu zlobna, surova, ~~in~~ strašna oseba (Vergil že imenuje Odiseja Uliks.).

Še slabše se godi z Odisejem pri italijanskem pesniku Danteju (1265-1321) v pesnitvi Božanska komedija. Dante namreč postavi Odiseja v 8. krog pekla (torej v predzadnji krog!), in sicer med sleparske ~~svetovalcev~~ (sleparske seveda z vidika Trojancev, za Grke ~~ke~~ bil Odisej pravi biser!). Dante namreč sledi Vergilu in rimski mitologiji, ki povezuje začetek Rima s Trojanci, ki so se rešili iz Troje v Italijo (Enej in njegovi tovariši). Za Danteja, navdušenca ~~ta~~ rimsko cesarstvo je torej Odisej (kot pobudnik za uničenje Troje) posredno najhujši sovražnik Rimljanov (kot naslednikov Trojancev).

Če preskočimo nekaj stoletij, ugotovimo, da je v 16. in v 17. stoletju kar nekaj evropskih dram o Odiseju. ~~U~~ ~~ustavimo~~ ~~se~~ ~~z~~ ~~delj~~ pri Jeanu Racinu (1639-1699) in pri njegovi tragediji Ifigenija v Avlidi. Odisej se v tej igri pojavlja v svoji običajni ~~ati~~ kar v stalni vlogi iniciatorja, pobudnika, usmerjevalca dogajanja. Od Agamemnona namreč v 1. dejanju zahteva, da žrtvuje svojo hčer Ifigenijo zaradi uspešnega odhoda Grkov proti ~~Terji~~. Na koncu tragedije pa Odisej sporoči Klitajmnestri, Ifigenijini materi, da se je namesto Ifigenije - kot žrtev boginji Diani - Artemidi - ~~ex~~ ~~ubila~~ Erifila, hči Helene in Tezeja.

Zdaj kaže omeniti prvi pomembni roman o Odiseju. Napisal ga je francoski pisatelj François Salignac de la Mothe Fenelon (1651-1715) z naslovom Telemahove prigode (1699). Gre za didaktični roman, namenjen kraljevemu vnuku, katerega vzgojitelj je bil Fenelon. Sicer pa je bil roman ~~ta~~ zamišljen kot prozno nadaljevanje Odiseje.

Seveda se se tudi lirski pesniki večkrat dotaknili Odiseja in odisejstva. Za primer vzemimo angleškega pesnika Alfreda Tennysona (1809-1892). V slovenskem izboru Tennysonovih pesmi (zbirka Lirika, 1996) najdemo kar dve pesmi v zvezi z Odisejem.

5. A!
H!
I have
I have!

Začnimo s Shakespeareom.

William Shakespeare (1564-1616) je vsestransko obdelal Odisejev lik v svoji tragikomediji Troilus in Kresida (1602). Pri gre za svojevrstno, kar ironično ali celo sarkastično obdelavo trojanske vojne, v marsičem že za demitizacijo mita. Dogajanje pteka v času, ko se užaljeni Ahil ne bojuje s Trojanci in so Grki zaradi tega v nekaki zagati.

Odisej je ena glavnih oseb in nastopi v številnih prizorih kot prevežani spletkar, kot spretni besedovalec, kot zvijačni oportunist in kot umni načrtovalec želenih dogajanj.

V 1. dejanju se Odisej neznansko prilzuje Agamemnonu kot glavnemu poveljniku in izreče pravo hvalnico absolutistični vladavini. Postavi se popolnoma na Agamemnonovo stran in ostro kritizira Ahila in njegovega prijatelja Patrokla (mimogrede namigne tudi na njuno homoseksualno razmerje: "Patroklos pa, ki se ves božji dan / valja z njim po blazinah..."). V pogovoru z Nestorjem pa Odisej predlaga, naj Grki uporabijo za boj s Hektorjem Ajaksa. To pa bo prizadelo Ahilovo samozagledanost ("naj zmagaja ali ne, Ahilu bo / populil perje, in to ni slabo").

v 2. dejanju Odisej nadaljuje s svojo spletko, bistro obdeluje toumnega Ajaksa in ponovno kritizira Ahila kot kujavega naduteža.

v 3. dejanju Odisej na dolgo beseduje z Ahilom in mu namiguje na možno Ajaksovo junaško vlogo že naslednjega dne, Ahil pa bo ob tem ostal v Ajaksovi senci. Svoj govor konča Odisej, pkar udarno: "le d slave je tenak - / kdo pride čez, vi ali kak bedak?"

v 4. dejanju se sreča Odisej z grško lepoticco Kresido, v katero je zaljubljen Trojanec Troilus, in jo Nestorju predstavi kot pohotno spogledljivko, pozneje pa Agamemnonu pokaže še Priamovega sina Troila.

Tako se Odisej vključi ob obenaslovni osebi. (Situacija je zelo nenavadna: vojna se dogaja nekje v ozadju, v ospredju pa se vodilni Grki in Trojanci mirno sestajajo in se pogovarjajo!)

5/11/2012 (date)

124/b

Ob koncu 4. dejanja se sreča Odisej najprej s Hektorjem, ga prijazno nagovori, a mu obenem napove propad Troje. Sledi pa še Odisejev kratki pomenek s Troilom, v katerem skuša vzbuditi ljubosumje, ko mu omeni, da je Diomed zaljubljen v lepo Kresido.

V 5. dejanju Odisej in Troilus skupaj skrivaj ~~priskrivajeta~~ prisostvujeta ljubezenskemu srečanju Diomeda in Kreside, kar vzbudi v Troilu pravi pretres.

Proti koncu 5. dejanja ~~je~~ Odisej poroča zbranim Grkom o Ahilovi jezi, potem ko je Hektor ubil Patrokla. To dejstvo pa je obenem tudi preobrat, saj se bo besni Ahil zdaj vrnil v bojevanje.

~~Razpore~~ Razmah Odisejevega besedovanja in njegove dejavnosti je res kar najbolj opazen in tudi bistveno odločilen.

Prva pesem je Lotofagi (povezava z zgodbo iz 9. speva Odiseje),
 druga pesem pa je Odisej.

V prvi pesmi se mornarji pod vodstvom neimenovanega kapitana (Odiseja ?) izkrcajo na obali, občudujejo idilično okolico in se srečajo z domorodci Lotofagi, ki uživajo omamne lotose (predhodništvo sodobnega mamilarstva ?!). Lotofagi ponudijo lotose tudi gostom mornarjem. Ti pa se zazibljejo v pasivno omamo in kot da se ustavijo na svoji poti. Zaključek pesmi se glasi : "Vrbi tve ni", dejal je glas moža;

"Naš otok - dom", so v tem zapeli vsi,

"je daleč prek valov; za nas ni več poti".

Pesem Odisej je pisana kot monolog ostarelega Odiseja, ki se na Itaki dolgočasi v vsakdanjem početju in ga spet miša pustolovska pot. Oblast tako prepusti Telemahu in se s svojimi tudi že ostarelimi tovariši (Tennyson nakaže, da Odisej nekaj starih popotnih tovarišev še ima, pri tem pa nasprotuje

Homerjevi Odiseji, kateri se vrne domov Odisej sam, brez tovarišev !) dejansko odpravi na pot. Sebe in svojo družčino opredeli Odisej v zaključnih verzih takole :

"Čeprav kaj vzeto je, ostane kaj;

četudi nismo močni kot poprej,

da zganili bi zemljo in nebo,

smo to, kar smo : utrip junaskih src,

šibak od časa in usod, a živ

v iskanjih, najdenjih, da ne zamro." !

(obe pesmi prevedel Andrej Arko)

Ali želi Odisej, obsedeni popotnik, umreti napoti, v tujini, v zadnji odkrivateljski pustolovščini ?!

Vsebinsko blizu tej pesmi je drama izjemno plodovitega češkega književnika Varis (ava vrchlickega (1853-1912) Odisejeva smrt.

Bilo bi čudno, če se tematika odisejstva ne bi pojavila tudi v novejšem grškem pesništvu. Lep primerek najdemo v pesmi Konstandinosa Kavafisa (1863-1933) Itaka. Pri Kavafisu Itaka ni toliko izhodišče kot cilj ~~poti~~ (življenjske) poti. Ta pot (človejša nasploh) naj bo dolga, razgibana, polna doživetij in spoznanj. Bistvo tega početja je povzeto v naslednjih verzih : Itaka ti je podarila prelepo potovanje.

Brez nje se ne bi bil odpravil na pot.

Vendar ti ne more ničesar več dati.

Čeprav ho najdeš revno, te Itaka ni razočarala.

Ko postaneš resnično moder in izkušen,

še le doumeš, kaj pomenijo te Itake. Prevedel Marijan Tavčar

Ali so Itake postaje na človekovi življenjski poti? Ali je torej pomembnejša pot kot pa cilj?!

In že smo pri najznačilnejšem modernističnem romanu o modernem odisejstvu, pri romanu Jamesa Joycea (1882-1941) Ulikses.

Čeprav avtor načrtno parafrazira Homerjevo Odisejo, potrebuje bralec za razumevanje romana in ~~xx~~ povezav s Homerjem ~~pr~~ avzaprav strokovne opombe. Na prvi pogled je namreč roman kar najbolj oddaljen od Homerja. Gre namreč za prikaz enega dneva (nasprotje lo ali 20 letom Odisejevih blodenj) v življenju povprečnega dublinčana Leopolda Blooma (nasprotje mitske ~~mu~~ junaku Odiseju in obenem nasprotje širnemu dogajalnemu prostoru pri Homerju), in to v začetku 20. stoletja, natančno pa 16. junija 1904.

Glavna oseba je 38-letni reklamni agent, akviziter oglasov, Žid po rodu (ob tem asociacija nalik t.i. večnega Žida!). Bloom se tistega dne potika sem in tja po Dublinu, sledeč zgolj banalnemu opravkom. Njegova žena Molly (Marion) je nezvesta Penelopa, saj ravno na dan, ko moža ni doma, sprejme ljubimca. Telemaha pa predstavlja Dedalus (gotovo načrtna ~~uporaba~~ ^{imenska} grškega mitskega lika), študent, izobraženec, ki z Bloomom sicer ni v sorodstvu, ampak je zgolj nekak njegov duhovni sin. Roman je v slovenščino prevedel Janez Gradišnik (z obširno spremno besedo).

Da je Joyce zahteval od svojih brašcev kar največ, pričajo naslednji trije citati:

1. "V knjigo (= v Uliksa) sem spravil toliko ugank in zastavic, da se bodo profesorji še stoletja prerekali, kaj sem mislil, in to je edini način, da si človek zagotovi nesmrtnost."
2. "Valoga, ki sem si jo tehnično zadal, da napišem knjigo z 18 različnih vidikov in prav toliko slogih, ki so mojim poklicnim tovarišem vsi, tako je vsaj videti, neznani in neodkriti, to skupaj z naravo izbrane zgodbe bi bilo dovolj, da bi vsakomu zmedlo duha."
3. "Od svojega bralca ~~xxxxxxxx~~ ^m terjam, naj posveti vse svoje življenje temu, da bo bral moja dela (!),"

K "navdnemu" Odiseju se vrnemo v drami Jean Giraudouxa (1882-1944) Trojanske vojne ne bo. Dogajanje igre poteka v času, ko grška delegacija, katere najvidnejši član je Odisej, pride v Trojo na pogajanja o vrnitvi Helene Grkom. Prerokinja Kasandra

seveda že ve, da vojna bo. O političnih zadevah v zvezi s Heleno in nasploh na dolgo razpravljata Odisej in Hektor. Morda bi se ona dva ~~že~~ uglasila, a incident na koncu igre (Trojanec Demokos in Grk Ojaks) povzroči, da vojna bo.

Glede na čas nastanka te drame (1935) jo lahko upravičeno zremo kot ilustracijo sodobnega dogajanja v Evropi (čas ~~pa~~ pred 2. svetovno vojno).

Najpomembnejše novejše delo o Odiseju pa je prav gotovo obsežni ep Grka Nikosa Kazantzakisa (1885-1957) Odiseja (33.333 verzov v 24 spevih - torej večji obseg kot Iliada in Odiseja skupaj!). Avtor nadaljuje Odisejevo zgodbo od konca Homerjeve Odiseje: Odisej, večni popotnik, ne zdrži doma (pim. Tennyson!) in se znova po~~da~~ na pot, ki ga vodi na Kreto, v Egipt in po fantastičnih dogajanjih celo na južni pol in slednjič v smrt.

Ob tem svojem ključnem delu je napisal Kazantzakis tudi pirsko tragedijo Odisej.

Ne smemo pozabiti na švedskega nobelovca Eyvinda Johnsona (1900-1976). Med drugimi romani je napisal tudi roman o Odiseju z naslovom Morje buta ob breg (1946), v katerem pa z mitsko zgodbo nakazuje tudi 2. svetovno vojno.

Alberto Moravia (1907-1990) v romanu Prezir nenehno preigrava Odisejo in osebe iz Odisejev ob zakonski zgodbi scenarista Molteniija in njegove žene Emilije. ~~Trije ključni moški so:~~
Trije ključni moški so: Rheingold, nemški filmski režiser (očitni namig na Fritza Langa!), Battista, italijanski producent, podoba snubca ? zapeljivca iz Odiseje, in scenarist Molteni, ponesrečeni moderni Odisej, ki navsezadnje izgubi ženo Emilijo (vprašljivo Penelopo), saj se ta ubije v Battistovem avtomobilu.

V vsakdanjem sodobnem življenju ni več nič tako kot v antičnem epu.

Nemški pisatelj Rudolf Hagelstange (1912-1984) je napisal med drugim tudi roman o Odiseju Veliki premetenec: Prigode Itaćana Odiseja. Avtorjeva pripoved je večkrat pospremljena z ironično distanco, npr. "Če smemo verjeti stari zgodovino-piscem, so se Grki vojskovali proti Trojancem o koli lo let, preden se jim je posrečilo zavzeti visoko zidani Ilion ..." Sicer pa avtor naniza vse glavne Odisejeve ~~in~~ znane doživljaje in zaključni roman (z vst Homerju) z Ateninim posredovanjem, ki je vrnilo mir na Itako.

Zaključne romane o vesoljskem odisejstvu pa je napisal Anglež Arthur C. Clarke (1917-2008). To so : 2001 - vesoljska odiseja (po njej je nastal ~~znameniti~~ znameniti istoimenski film Stanleya Kubricka), 2010 - druga odiseja, 2061 - tretja odiseja in 3001 - zaključna odiseja. Dve letnici v omenjenih romanih smo že presli, dve letnici pa še čakata na potovalno razpoložene znanke.

Naj zaključim ta skromni pregled še z dvema avtorjema iz bližnje južnoslovanske okolice. Hrvaški avtor (Vladimir Kolar) je napisal roman Odisej blodi po Jadranu (roman je dosegljiv v srbsčini). Naslov določno nakazuje, da je avtor Odisejeve pomorske dogodivščine umestil v Jadransko morje.

Pre kratkim pa mi je prišla v roke še drama makedonskega dramatika (Gorana Stefanovskega (1952) Odisej. Ko t začetno zanimivost naj navedem, da je bilo besedilo napisano po naročilu gledališča Ulyses iz Zagreba !

Glavne ^{na}stopajoče osebe v drami so : Odisej, Atena, Penelopa, Telemah, Navzikaa, Kirka, Kalipso, Zevs, Menelaj, Pozejdon, Nestor, Pevec, Kiklop. Posebno vlogo ima Pevec, ki je nekak~~sh~~ komentator kritični komentator doajanja, ob tem, da je pripravljen, pripovedovati zgodbe, vsečne naročnikom (tržna usmeritev !). V uvodnem nagovoru poroča Pevec o minuli trojanski vojni in o povratnikih iz te vojne, ki se zdaj "ponašajo ... s kapitalom Troje in živijo bahato in razsipno... Samo eden izmed preživelih trojanskih zmagovalcev se ni vrnil domov. Bogovi so ga obsodili na doživljenjsko izgnanstvo in na večno hrepenenje. Bogovi so ga obsodili na nostalgijo." Neimenovanec je seveda Odisej, ki je na začetku igre še pri nimfi Kalipso.

V 1. prizoru (Posvetovanje bogov) Atena (zaljubljena v Odiseja in očitno naveličana svoje deviškosti) prosi Zevsa, naj vendar dopusti, da se Odisej vrne domov na Itako. Zevs sprva ne pristane, saj se mu je Odisej zameril po zmagi nad Trojo s klicem : "Bogovi, zmagal sem brez vaše pomoči ! Moja moč je enaka vaši, če nisem še močnejši !" Gre za izjemno oholost (grško : hbris), ki mora biti kaznovana. Vendar se Zevs navsezadnje ukloni prošnji ljube mu hčerke, ji popusti, a jo svari pred ljubeznijo z Zemljanom.

V 2. prizoru (Telemah se pripravlja na pot) se Telemah po Atenini pobudi napoti iskat očeta Odiseja.

V 3. prizoru (zgodbe o očetu) izve Telemah pri grških vladarjih predvsem slabe informacije o svojem očetu. Menelaj se pritožuje, da je Odisej "sebi pripisal slavo zmage nad Trojo" in da je sam ostal pozabljen, ko je vendar on "sprjožil trojansko vojno". V celotnem besedilu izvemo veliko novih dejstev o tradicionalni Homerjevi zgodbi. Tako Menelaj med drugim pove, da je bila Parisova "ugrabitev" Helene njegova zamisel, saj so si morali Grki "izmisliti povod za vojno". Za Nestroja je Odisej dezertter, saj se je sprva ogibal odhodu v Trojo, povrh mu ~~naprxi~~ očitaj še početje s Filoktetom in brezobzirno klanje Trojancev. Menelaj doda še podlo ravnanje Odiseja s Palamedom in pripomni, da je bil trojanski konj njegova ideja in da Odisej ni imel zveze s tem! Helena predstavi Odiseja kot zapeljivca žensk in kot posiljevavca Trojank. Nestor slednjič poslovno ponudi Telemahu pomoč v orožju in celo vojake za obračun s ~~snukcixx~~ Penelopinimi snučci, seveda za primerno denarno odškodnino.

V 4. prizoru (Kalipso osvobaja Odiseja) mora Kalipso po višjem ukazu izpustiti Odiseja s svojega otoka. Sprva ga prepričuje, da je zdaj tu njegov dom, a Odisej ji idealizirano spregovori o Itaki: "Med in mleko tečeta v potokih ... Tam skoraj ni boleznj, starosti in smrti. Vladata mir in večna ljubezen..." Ob odhodu se Odisej predstavi kot človek jegulja.

V 5. prizoru (Prepir na odprtem morju) smo priča prepiru med Odisejem in med Pozejdom, ki Odiseja še vedno preganja. Pozejdon sproži vihar, a Atena Odiseja v viharju reši in Odisej se reši na otok Fajakov. Pevec ~~na koncu prizora~~ problematizira potovanje oziroma tavanje: "Tavajo živali, tavajo ljudje, tavajo celi narodi, tavajo bogovi in tava zgodovina. Do tavajočih smo sumničavi. Kot tudi do beguncev. Ker niso doma? Kaj jih je izgnalo ali pregnalo?"

Ce je dom raj, zakaj so potem odšli vzhodno od raja? Zakaj so se izneverili? Tavanje je lahko fizično ali metafizično, namerno ali prisilno, lahko je tudi avantura ali izgublje ost, zabava ali muka, igra ali neiznajdljivost, lahko je veselo ali smrtonosno. Po eni strani tavajočim zavidamo svobodo, po drugi pa jih prav zaradi te iste svobode pomilujemo."

V 6. prizoru (Navzikaa) se Odisej sreča na obali s princeso Navzikao. Slednja ga zapeljuje (nasprotje s Homerjem!) in ga brez težav tudi zapelje.

V 7. prizoru (Telemah, Pevec in Begunec) se v nasl^ovu omenjeni srečajo. Pevec pove, da poje o "tem, kar ljudje radi slišijo." Nekoč ~~si~~ so bile v modi pesmi o tem, da so trojanski povratniki ~~heroji~~. Danes pa je ravno nasprotno. Sedaj je demokracija. Svoboda... Za ene je Kalipso boginja, za druge pa kurba iz malo boljše javne hiše."

Begunec pa pove Telemahu, potem ko izve, da je Odisejev sin, svojo resnico o Odiseju : "Ob napadu na mesto Iumir, iz katerega je Begunec, se je Odisej izkazal zgolj kot morilec, ropar in posiljevalec. (To izjavo bi nedvomno drugi pričevalci iz drugih od Grkov uničenih krajev lep pomnožili !)

V 8. prizoru (Vojska) pove Pevec najprej nekaj ostrih besed o človeškem ravnanju : "Tako se pogosto dogaja, da se avanturizem predstavlja kot načelno potovanje, sebičnost kot stremljenje k višjim ciljem, ropanje kot boj za svobodo, napad kot samoobramba, genocid kot sveto vojno."

"Ata pa se Odisej sreča s svojim bivšima vojakoma, ki sta spet v svojem elementu . Prvi vojak pravi : "Tu smo, malo ropamo. ... Nekaterim je bilo brez vojne dolgčas." Drugi vojak pa problematizira vrnitev iz vojne, saj "samo norci se vračajo, da da v potu svojih rok orjejo polja in strižejo ovce." In še doda : "Osvojili smo mesto in pobili ljudi. Točno tako, kakor si nas učil." Odisej ju spet mobilizira" zase in ukaže : "Gremo nazaj v ^{ta} s~~vo~~ domovino zgradit nov svet!"

V 9. prizoru (Penelopa in služkinja) se Penelopa pomenjuje s služabnic^o in izjavi, da je "hči Najade, boginje voda" in da se držimaterinega nasveta : "Obnašaj se kot voda" (namreč : izmuzljivo).

10. prizor (Kiklop) prikazuje srečanje kiklopa Polifema in Odiseja. Ko hoče Polifem Odiseja pomalicati, se Odisej reši z besedovanjem, slednjič uspe kiklopa oslepiti in se rešiti.

V 11. prizoru (Kirka) se znajde Odisej po volji usode ali bogov na otoku Aji pri kirki. Odisejeva pripoved o tem , kako ubija, je za kirko nekak afrodiziak. Sicer pa postane Odiseju

kljub seksualni zvezi s Kirko bivanje na otoku dolgočasno, saj nima pravega občinstva, ki naj bi ga občudovalo. Takole pravi:

"Jaz sem heroj, zvezda, nadčlovek. Želim si slave in aplavza..". Kirka mu svetuje, naj odide v Had vprašat za pot vidca Tejrezija.

V 12. prizoru (Had) Tejrezij nima pojma, kako naj se Odisej vrne domov. Ironično mu pove, da je švčasih "prerokoval na osnovi verjetnostnih zakonov, zdaj pa je nastopilo "načelo negotovosti" (prim. asociacijo na moderno idejo!). Sicfer pa nagovorijo Odiseja v Hadu trije mrtveci: dve njegovi trojanski žrtvi (stara kraljica Hekaba in mladi ~~Asix~~ Hektorjev sin Astianaks) in njegova mati, ki je umrla zaradi žalosti in *znanosti* hrepenenjapo njem (tudi ona je pravzaprav Odisejeva žrtev!). Vendar mu mati sv^etuje čim prej^tšnji ~~od~~ odhod iz Hada.

13. *12*jemno kratki prizor (Sirene) ilustrira Odisejevo srečanje z omenjenimi zape^lljivimi pevkami. Razlika s Homerjem je v tem, da skoči zdaj Odisej v morje k Sirenam.

V 14. prizoru (Prepir bogov) ponovno izvemo nekaj presenetljivega. V pogovoru Pozejdona, Zevsa in Atene je najprej nakazano, *da* je imel Pozejdon očitno pedofilsko nagnjenje do mlade Atene. Obenem pa Pozejdon, ki je navadno predstavljen kot Odiseju sovražni bog, Odiseja reši iz morja (kamor je skočil zaradi petja Siren!) in mu pove presenetljivo vest, da je njegov oče! In kako ga je spočel? "Nekega popoldneva. Iz dolgočasja, ko sem šel slučajno mimo tvoje matere". Zdaj mu dovolj^uje vrnitev na Itako.

V 15. prizoru (Itaka) je Odisej že na Itaki, skupaj z Ateno, ki še vedno goji erotične fantazije v zvezi z Odisejem. Nazadnje pa spregovorita o svobodi. Atena: Kaj pa ti veš o svobodi? Ti si smrtnik. - Odisej pa: Kaj ti veš o svobodi? Ti si nesmrtna.

16. prizor (Pes) je poseben po tem, da se Odisej pogovori s svojim starim psom. V 17. prizoru (Oče in sin) se slednjič srečata Odisej in Telemah. Spet slišimo nekaj presenetljivih podatkov. Najprej sporoči Telemah Odiseju število Penelopinih snubcev : 108 ! (nenavadna je tudi Telemahova izjava o Itaki : "Itaka je kraj prepaha. Tu ni ničesar... Tu je nič !" Sic! pa se oče in sin kmalu spreta. Odisej se nenehno vrača v pogovoru k svoji vojaški preteklosti, k Troji in pove : "Troja je vse moje življenje !" Telemah pa ga očitajoče vpraša : "Kako to, da razen tebe ni nihče preživel ?" Potem ko ga Odisej udari, izjavi Telemah : "Oče se je šel bojevat, vrnil se je kot psihopat ." (prim. travmatske sindrome pri številnih bivših bojovníkih !)

V 18. prizoru (Soproj in soproga) se končno srečata še Odisej in Penelopa. Srečanje je hladno, odtujeno. (Ali je po 20 letih ločitve mogoče kaj drugega ?) Odisej jo sprašuje, ali se je res ljubila z vsemi 108 snubci in ali je njen sin Pan njihov. Penelopa mu vse potrdi in nekaj več pove o svojem življenju in o realnih razmerah na Itaki, povrh mu sporoči vrsto upravičenih očitkov in konča takole : "Uspelo ti je ~~z~~ zbežati od vsega, tudi od sebe samega. Tako, to je cena tvoje svobode! Sedaj pa računaj ! Koliko Itak je vredna ena svoboda ?"

Zaključni 19. prizor je naslovljen "Deus ex machina". Pogovarjajo se Atena, Zevs in Pozejdon in skušajo urediti razmere na Itaki. Odisej pa obračuna s snubci (Ni jasno, ali pobije kar vseh 108 snubcev !?) Zaključna Odisejeva izjava pa je : "Dom je tam, kjer je bolečina - Gremo naprej!"

Pesem, ki jo v Prologu pove Pevec, povedo na koncu vsi igralci. Pomembna zadnja kitica ~~pesmi~~ te pesmi (in obenem konec igre) pa se glasi : Sedaj se še ne morem
vrniti domov,
a vendar ne morem
zapustiti doma.

Poudarjena je torej popolna nemoč. Zakaj smo se podrobneje posvetili igri Stefanovskega? Gre za bistveno modernizacijo tradicionalne snovi, za temeljito problematizacijo dogajanja, za poudarjeno dezidealizacijo glavne osebe in za prikaz širšega družbenega deziluzionizma. Res, kaj torej izbrati: dinamiko (pot) ali statiko (bivanje doma)? Opazen je tudi vrednotenjski relativizem pri ocenjevanju oseb: vojaki ene strani so za to stran zaslužni heroji, za drugo stran pa so to podli zločincix itd. Kar ponuja se možnost, da suršve antične boje prenesemo v naš čas, še posebej v čas nedavne 3. balkanske vojne.

Kot dodatek naj omenim je delo, ki namesto Odiseja postavi v ospredje Penelopo. Gre za pripoved Margaret Atwood (1939) Penelopina preja: mit o Penelopi in Odiseju.

Nekaj avtorjev za odisejsko tematiko sem prevzel iz knjige Svetislava Ristića Leksikon mit in umetnost, Beograd 1984. Tam je s Homerjem vred omenjeno nič manj kot 84 avtorjev, ki so se ukvarjali s tematiko Odiseja in Odiseje. Nekaj avtorjev pa sem dodal iz lastnih zapiskov.

Na kratko pa se je treba posvetiti še nepopolni tematiki Odiseja in odisejstva pri Slovencih.

Pa začnimo pri Prešernu. Antična tematika pri Prešernu (1800-1849) je dokaj izrazita. O tem prič(a tudi obsežna knjiga Jožeta Kastelica Umreti ni mogla stara Sibila: Prešeren in antika, Ljubljana 2000. Odisej in Itaka pa se pojavita pri Prešernu v pesmi Elegija svojim rojakom. Prešeren dognano uporabi motiv iz antike za to, da bi s (voje rojake spodbudil k domoljubju. Naslednji kitici iz omenjene pesmi to dokazujeta:

Itaka ni bila bogata
žita, vina, konj, ljudi,
tesna, majhena, gorata,
vendar davno že slovi,

ker jo ljubil je do smrti,
vsak ji sin ostal je zvest,
mimo Itake vse črti,
kar Odisej vidi mest.

Gregorčič!
134 135 A

Andrej Kragelj (1853-1901) je leta 1894 izdal Odisejo :
Slovenski mladini ~~pripoveduje~~^{pripoveduje}, ~~pr~~sto po Homerju

Kraglju je v 20. stoletju sledil prevajalec Odiseje
Anton Sovrè (1885-1963), potem ko je leta 1951 izdal povest
Odiseja : Slovenski mladini pripoveduje... (več izdaj).

Božo Vodušek (1905-1978) se dotakne naše tematike v
imenitni pesmi Odisejski motiv. Pesnik upodobi usodo brodolomca,
ki se reši na neznani mu otok, v svojo novo eksistenco. V le-tej
"... bo slavil življenja skrivnost

in čakal brez pričakovanj;

In potem bo s stolpov skal
nekdaj videl z roba morja
prinašat lahek val
jadro, ki v soncu frfota.

Janez Menart (1929-2004) v svoji pesmi Odiseja spregovori
o motivu v prostorsko-časovni splošnosti, brez povezav
s Homerjevim Odisejem.

Najpomembnejši umetniški dosežek naše tematike v slovenski
književnosti ^{pa} je pesniška zbirka Odisej (1963) Gregorja Strniše
(1930-1987). Pesnik je razdelil svojo zbirko v več pesniških
ciklov s pomembnimi naslovi : Blaznost, Sanje leta, Cvetoči meči,
Samorog, Lutka, Inferno, Tu je bil tiger, Vikingi, Dom, Odisej.

Čeprav imamo že v dveh ciklih odisejski motiv (Inferno -
s spominom na Odisejev Had in Vikingi - z namigom na Odisejeve
pomorske dogodivščine), se ustavimo zgolj ob zadnjem ciklu

Simon Gregorčič (1844-1906) je napisal ciklus pesmi Starodavnice (10 pesmi), ki pa je bil v celoti objavljen šele v pesnikovem Zbranem delu II (1948). V štirih pesmih od deseterice se pojavi Odisej. Gre za namišljeno koresponden^o, ki jo sestavljajo naslednje pesmi : Odisej Argusu, Argus Odiseju, Terzit Odiseju in Odisej Terzitu.

Argus je zvesti Odisejev pes in nastopi v 17. [✓]spebu Odiseje. Po 20 letih prvi spozna Odiseja in srečen ~~umre~~. Gregorčič uporabi zgodbo za hvaljenje pasje zvestobe in za pritoževanje nad zlim ravnanjem ljudi.

Iz pesmi Odisej Argusu citirajmo naslednjo kitico (17.) :

Ti, Argus, ležal si na gnoji,
ko snubcev roj se je gostil,
veselo v vrnitvi moji
si z repom migal, se solzil.

Tu zadeva ost vsekakor tudi Penelopo, saj očitno ni skrbela za zvestega moževega psa !

Bistven^o sporočilo pa je v predzadnji kitici :

Ne, ti nikdar ne smeš [✓]umreti,
v Home^rrju živel bos vselej -
in komur znan Homer na sveti,
bos[✓] tū mu znam in - Odisej.

V pesmi Argus Odiseju piše Argus [✓]že po svoji smrti iz Hada.
1. kitica : To pisemce dobis iz Hada. -

Ko sem na gnoju te zazrl,
znaj, nisem tam umrl od jada,
od same sreče sem umrl.

Zat^{em} se Argus pritožuje nad Pen^elopo (3. kitica) :

Tam notri ona in nje snubci !
Pečenka mi žgečkala nos -
aj, srečna ona in nje ljubci,
kje moj pa bil kosti je kos ?

134/6 10A2

V zadnji (6.) kitici pa Argus zabrise ost proti Penelopi in se kritično izjavi proti ženskam nasploh :

N^a ženo pa se mič ne jezi, ~~moj dragi, moj dragi~~
moj dragi, dobri gospodar !
Saj veš : vse z vragom pač so v zvezi,
peklenski njih je rajski čar !

Zanimiv je Gregorčičev izbor Terzita v m zvezi z Odisejem. (Za prevajalca Iliade Antona Sovreta je Terzit edini demokraz^t v Iliadi !) Gregorčičevi pesmi o Terzitu in o Odiseju izhajata iz 2. speva Homerjeve Iliade, ko si kritični Terzit kot navadni vojak upa kritizirati kar glavnega poveljnika Agamemnona. Aristokrat Odisej pa zato udari grdega (!) in grbstege Terzita z žezlom po grbi (vladarsko nasilje nad človekom iz ljudstva !).

Pri Gregorčiču ni jasno^{pozem}, ali si piseta Terzit in Odisej na stara leta ali pa dopisovanje med njima poteka že v hadu ?!

Terzit Odiseju : 1. kitica :

Oj davno že je, oj, pradaavno,
jaz mož najlepši, mož ti zvit -
obema zdaj ime je s slavno,
ti bil ulis si, jaz Terzit !

presenetljiva je Terzitova oznaka o sebi : jaz mož najlepši, ko pa je pri Homerju najgrši ! Ali je Terzit razpoložen ironičnoⁿ ? Bistvena razlika med Terzitom in med Odisejem je izražena v 2. kiticah : Veš li, kdo ~~ta~~ zdaj pa bolj sloveč je, zvijačnik ti al jaz kričač ?
moj glas zveneč, a tvoj molčeč je,
moj glas odkrit, tvoj poln zvijač.

R JNA 13 134/c

Torej gre za nasprotje med odkritežem in med zvijačnejem, a pri tem je zabrisano njuno bistveno razmerje : Odisej - vladar in Terzit - podložnik. Terzit se še vedno spominja Odisejevega udarca.

Za ključna 6. kitica se glasi :

Oba brez boja zdaj sva srečna,
jaz mož krasan, ti mož pa zvit -
oba postala s tem sva večna ! -
Pozdrav ! Odkriti tvoj Terzit !

V pesmi Odisej Terzitu pa se razkrijeta Odisejeva nadutost in samohvala. 2. kitica :

Oba ~~sva~~ ^{se} z istih trat ~~š~~ sva pasla,
avendar glej razliko to :
vsa moč se v jezik tebi vrasla,
a meni vsa je šla v ^{ga} ~~ga~~vo.

Sicer pa Odisej z oblastniškega stališča [✓] preti Terzitu :
če bo jezikal, ga bo Odisej vladarsko ponovno udaril.

Oba pesnika, Homer in Gregorčič, sta trdno na strani aristokratskih zatiralcev.

Odisej. Sestavlja ga 5 pesmi (~~xxxxxx~~ te pesmi pa so zgrajene iz treh 4-vrstičnih kitic), uvaja pa ga citat iz Homerja : enkrat ~~xxxxxx~~ še videl bi rad vsaj dim nad Itako^{o.k} rodno. V 1. pesmi je upesnjena usoda osamljenega človeka, popotnik^{ja}, morda brodolomca, sedečega na morskem^u bregu. (Eksistencialna situacija spominja na Vodiškov Odisejski motiv !) In kaj počne ta človek v obdajajoči ga naravi ? "Veliko razmišlja o preteklosti in o smrti."

2. pesem se dotakne motiva Hada v Odiseji : "Nekoč, na daljnih potovanjih, je prišel do zemlje mrtvih."

3. pesem po svoje predela motiv Odisejevih Siren. Začetek te pesmi : "Tisti, ki so pluli mimo otoka Siren, so pripovedovali, da otok naenkrat vstane^{iz} morja, kot privid."

4. pesem sugestivno prikaže popotnikovo srečanje s stareem in z volkom : "Na daljnih potovanjih je srečal starca z volkom."

5. pesem spregovori ob statičnosti popotnika o realnem minevanju časa . Zadnja kitica pesmi (in zadnja kitica v knjigi) :

sedi na bregu, z grudo zemlje med prsti,

nad penečim valom temnega morjá.

Morje je težko od školjk in ladij mrtvih.

Zima prihaja in odhaja, odhaja in se vrača pomlad.

Veno Taufer (1933) je edini, ki je upodobil Odiseja v slovenski dramatik. Leta 1990 je izdal igro Odisej in sin ali Svet in dom.

Da gre pri tej igri za nekako mešano zvrst, priča citat iz Hamleta : "tragica-comical-historical-pastoral". Kljub tej nakazni oznaki pa je Tauferjevo besedilo vendar le resna drama, ki pa je naravnana pripovedno. Obsežno in zapleteno zgodbo Homerjeve Odiseje je Taufer skrčil na nekaj znanih dogajanj in je razdežil svojo dramo v 5 dejanj : 1. Itaka, 2. Telemahova pot, 3. Odisejeva pot, 4. Vrnitev in 5. Obračun.

Avtor pridaja igri še tole zanimivo časovno dočočilo : Dogaja se : nekoč, danes, jutri mogoče, na kopnem in na morju. Glavne p[↑]sebe so seveda : Telemah, dedič Itake, Penelopa, kraljica Itake, in Odisej, kralj Itake.

Medtem ko 4 dejanja bolj ali manj sledijo Homerju, pa se inovac[↑]ija pojavi v 5. dejanju (Obračun). Potem ko se Odisej maščuje nad s[↑]hubci, ne sledi kak "srečni konec", saj se Odisej in Penelopa po 20 letih ne zbližata. Odisej (večni popotnik !) se znova odpravi na pot (kakšno ? katero ?), njegov naslednik Telemah pa o[↑]stane doma, in Penelopa ? Ob Odisejevem odhodu brez besed "obstoji".

Avtor konča svojo zaključno pesem z modro izjavo :
ni mogoče ne dokazati ne ovreči
mogoče je usodi v roko seči.

Jože Olaj (1939) je leta 1988 izdal zbirko pesmi Itaka. Zbirko sestavljajo 3 cikli pesmi, tematsko najpomembnejši je tretji cik^{el}le z naslovom itaka (3 pesmi). Pesnik vses[↑]kozi piše itaka z malo začeznico, tako da je poudarek na eksistenci^{alni} in splošnosti in ne na prostorki določenosti.

Avtor je izb[↑]ral dokaj presenetljiv uvodni citat k ciklu : vsi čakajo Nihogar (Rudolf Nagelstange). Vemo, da je "Nagelstange tudi avtor ene od povesti o Odiseju. Ali je ta Nihče Odisej ? Spomnimo se na Odisejevo samopredstavitvev pri Polifemu : Sem Nihče !

V celoti uporabi pesnik pojem itaka za eksistencialno tuhtanje[↑]o poti in o cilju (itaka - pot, cilj, izhodišče, dom, nekaka idealiteta, nejasna realiteta ?! - to, ono, vse skupaj?!).

V 2. pesmi iz cikla itaka je omenjena itaka 2 x, prvič kot možni cilj: kv skalovje tja
če je morda
tam kaka
itaka

In drugič : tu je itaka soznačnica za pot: "in iti,
iti..."

V 3. pesmi se pojavi itaka 3 x, prvič kot možno izhodišče ,
drugič kot ugotovitev o eksistenčni brezizhodnosti in
tretjič kot problematizacija pojma : mrtvo skalovje
se vate reži,
mar itaka je ?
ne, itake ni

Končajmo ta kratki pregled še z eno Itako. Tomaz

(Salamun (1941) ⁻²⁰¹⁴) je leta 1972 izdal pesniško zbirko Bela itaka.

Inže smo pri trenutno zadnjem slovenskem književnem delu o
Odiseju, pri Korunovem (1946) romanu o Odiseju. komentiranje
Korunovega romana ne spada več v naš pregled, saj naj bralci
prebirajo roman čim bolj neobremenjeno, Naj omenim le to,
da Korun v glavnem sledi Homerjevemu izhodišču.

Seveda ~~bi bila~~ ^{je} lahko vsa stvar čisto drugačna (prim.

Stefanovski). Nekatero Odisejeve dogodivščine (brez nenehnega
vpletanja bogov) bi utegnile imeti stvarno osnovo (kaj vse so
doživljali davni ~~potniki~~ mornarji na svojih potovanjih !). Po
drugi strani pa je večina Odisejevih pustolovščin sad pesniške
izmišlj^{je}ije, kar je ob pritlehni stvarnosti navsezadnje boljši
del književnosti. Kot pravi italijanski izrek : Če ni resnično,
je pa dobro ~~izmišljeno~~ izmišljeno.

Naj bo tako ali drugače : tudi v prihodnje bodo književniki
nezadržno še naprej ustvarjali svoje zgodbe, igre in pesmi o obeh
naših ~~arhetipih~~ arhetipih : o Odiseju in o odisejstvu.

Andrijan Lah

137/A!
Dajus!
137/A

Leta 1999 je izdal Krištof Dovjak (1967) pesniško zbirko Veter v Odiseju. Seveda nimamo več ~~op~~popravka s "pravim" antičnim Odisejem, ampak s splošnim motivom odisejstva, ki je v tem primeru obsežen v počitniški mediteranski potovalnosti.

Odisejski (in sploh antični) fragmenti pa se v posameznih pesmih nizajo bolj ali manj, najbolj razvidno pa že skozi naslove pesmi, npr. Penelopini gležnarji, Capljanje za Homerjem, Petting z Ateno (!), ^{ah}Odisej, Odisejevi mehurji, Odisejeva posmrtna maska v skal^{ah} Stare Baške, Odisej in veter ...

Slavko Prsepč:

Dodatek: zgodba Odisejevo potovanje
(v. knjigi Nova zgodovina, 1972)